

**GELENEKSEL KONUTLARIN MEKÂNSAL
YAPISININ İRDELENMESİ:
MALATYA / DARENDE – AŞAĞIULUPINAR ÖRNEĞİ**

Ayşe TOTU KESKİN

**Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KURUCU**

TEMMUZ-2019

T.C
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GELENEKSEL KONUTLARIN MEKANSAL YAPISININ İRDELENMESİ:
MALATYA/DARENDE – AŞAĞIULUPINAR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYŞE TOTU KESKİN

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 26 Haziran 2019
Tezin Savunulduğu Tarih : 17 Temmuz 2019

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KURUCU (F.Ü)
Diğer Jüri Üyeleri : Dr. Öğr. Üyesi Nurtekin ÖZEN (F.Ü)
Dr. Öğr. Üyesi Derya ÇAKIR AYDIN (D.Ü)

TEMMUZ-2019

ÖNSÖZ

“Geleneksel Konutların Mekânsal Yapısının İrdelenmesi: Malatya / Darende – Aşağıulupınar Örneği” başlıklı bu yüksek lisans tezi; geleneksel kent dokuları, dokuları oluşturan konutlar üzerinde yapılan tespitleri ve konutların bütüncül olarak koruması–yaşatılmasına yönelik önerileri içermektedir.

Tez danışmalığımı üstlenerek konu seçiminde beni yönlendiren ve çalışmalarım süresince desteğini esirgemeyen değerli hocam, Sayın *Dr. Öğr. Üyesi Muhammet KURUCU* başta olmak üzere, tez jüri üyeliğini yapan ve çalışmamı geliştirmemi sağlayan değerli hocalarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Alan çalışması ile ilgili her türlü kolaylığı sağlayan Darende Belediyesi çalışanlarına, Aşağıulupınar halkına ve teknik gezilerim sırasında bana zamanını ayırıp geleneksel konutlar konusundaki tecrübeleri ile eşlik eden Sn. *Yusuf KALAY*'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatımın her döneminde daima yanımda olup desteğini esirgemeyen sevgili aileme; tüm zorlu adımlarımda benimle yürüyen meslektaşım, yol arkadaşım, eşim *Mustafa*'ya içtenlikle teşekkür ederim.

Ayşe TOTU KESKİN
ELAZIĞ – 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET	V
SUMMARY	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ	VII
TABLOLAR LİSTESİ	XII
KISALTMALAR.....	XIII
SEMBOLLER LİSTESİ	XIV
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	2
1.2. Materyal ve Metot.....	2
1.3. Literatür Taraması.....	3
2. ANADOLU TÜRK KONUT MİMARİSİNİN GELİŞİMİ	5
2.1. Konut Tasarımının Dayandığı Temeller	5
2.1.1. Çevresel Etkenler.....	6
2.1.2. Kültürel Etkenler	9
2.1.3. Sosyo-Ekonomik Etkenler.....	18
2.2. Türk Konut Mimarisi	18
2.2.1. Türk Konut Mimarisi Plan Tipolojisi	18
2.2.2. Malzeme Özellikleri	24
2.2.3. Süsleme Özellikleri	28
2.3. Doğu Anadolu'daki Türk Konut Mimarisinden Örnekler	29
2.3.1. Elazığ Evleri	29
2.3.2. Muş Evleri	31
2.3.3. Bitlis Evleri.....	33
2.3.4. Malatya Evleri	34
2.4. Bölüm Sonucu.....	36
3. DARENDE İLÇESİNİN FİZİKSEL VE TARİHİ ÖZELLİKLERİ	38
3.1. Darende İlçesinin Fiziksel Özellikleri	38

3.1.1. Konumu	38
3.1.2. Topoğrafya ve Jeolojik Yapı	39
3.1.3. İklim ve Bitki Örtüsü.....	39
3.2. Darende İlçesinin Tarihsel Gelişimi	40
3.2.1. Tarihsel Yapı ve Gelişimi.....	40
3.2.2. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı	41
3.2.3. Demografik Yapı.....	42
3.3. Bölüm Sonucu.....	43
4. AŞAĞIULUPINAR YERLEŞİMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ İLE KONUT	
MİMARİSİNİN DOKU VE MEKANSAL ANALİZLERİ	44
4.1. Çalışma Alanı ve Aşağıulupınar Yerleşiminin Genel Özellikleri	45
4.2. Aşağıulupınar Konut Mimarisinin Doku Analizleri	47
4.2.1. Yerleşim ve İşlev Analiz	48
4.2.2. Doluluk-Boşluk Analizi.....	49
4.2.3. Kat Adedi Analizi.....	50
4.2.4. Konut Durum Analizi	51
4.2.5. Mevcut Alan Analizi	52
4.2.6. Sokak Dokusu Analizi.....	53
4.3. Aşağıulupınar Konutlarının Mekânsal Oluşum Analizleri	54
4.3.1. Plan Elemanları	54
4.3.2. Servis mekanları	58
4.3.3. Yapı Elemanları.....	61
4.3.4. Süsleme Özellikleri	71
4.3.5. Cephe Özellikleri.....	72
4.3.6. Mekânın Gelişebilmesi, Dönüşebilmesi ve Esnekliği.....	73
4.4. Çalışma Alanında İncelenen Geleneksel Konut Örnekleri	73
4.4.1. Ali Paşa Şen Konutu.....	76
4.4.2. 227 Ada 8 Parsel Konutu (Belediyeye Ait Konut).....	79
4.4.3. Döndü Aktaş Konutu	82
4.4.4. Dönüş Çelik Konutu	85
4.4.5. Fatma Gümüştay Konutu.....	88
4.4.6. Hamo Tezel Konutu	91
4.4.7. Hasan Çelik Konutu	94

4.4.8. Haşim Pektazel Konutu	98
4.4.9. İdris Canpolat Konutu	102
4.4.10. Kadir Erden Konutu	106
4.4.11. Kenan Bak Konutu	109
4.4.12. Mehmet Kaçak Konutu.....	113
4.4.13. Memiş Çakmak Konutu.....	116
4.4.14. Musa Çelik Konutu.....	119
4.4.15. Osman Geçer Konutu	122
4.4.16. Ömer Ali Kul Konutu.....	125
4.4.17. Rüstem Parlak Konutu.....	128
4.4.18. Sevgi Deniz Konutu	131
4.5. Bölüm Sonucu.....	134
5. AŞAĞILUPINAR GELENEKSEL MİMARİSİ İÇİN KORUMA YAKLAŞIMI, ÖNERİLER VE SONUÇ	135
5.1. Mekânsal Yapı Değişimleri	135
5.2. Mekanların Sosyo-Kültürel Değişimleri.....	135
5.3. Sonuç ve Tartışma	136
5.4. Öneriler	137
5.4.1. Çevre Ölçeğinde Koruma Önerileri.....	138
5.4.2. Yapı Ölçeğinde Koruma Önerileri	139
KAYNAKLAR.....	142
EKLER	147
ÖZGEÇMİŞ	159

ÖZET

Tarihi değeri olan ve belge niteliği taşıyan, aynı zamanda yaşayanlar için aidiyet duygusu oluşturan geleneksel yapılar, kentsel dokunun omurgasını oluşturmaktadır. Geleneksel yapıların bir kısmı, günümüze kadar gelerek kent dokusunu devam ettirmektedir.

Geleneksel Aşağıulupınar konutları, fiziksel ve demografik açıdan değişim yaşamasına rağmen varlığını kısmen sürdürmektedir. Bu değişim sürecinde geleneksel konutlarla birlikte günümüz teknolojisi ve malzemesi ile yapılan konutlar da zamanla bu kentsel dokuya dâhil olmaya başlamıştır.

Bu çalışmada, geleneksel doku bağlamı çerçevesinde yer alan yerel konutların, bu değişimlerle beraber günümüzdeki mevcut durumu ve mekânsal yapısı irdelenmiş olup günümüz şartlarına uyumu sağlanarak yok olmalarının önüne geçilmesi esas alınmıştır. Geleneksel kent dokuları ve yerel kimliği oluşturan konutlar üzerinde yapılan tespitlerde, konutların bütüncül olarak koruması–yaşatılmasına yönelik gerek akademik-bilimsel gerekse uygulama düzeyindeki çabalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Geleneksel Aşağıulupınar konutları bağlamında; somut veriler elde etmek amacıyla alan çalışması yapılmış ve değerlendirmesi sunulmuştur. Alan çalışması kapsamında; bu konutların arazi yerleşimi, mekân organizasyonu, yapı tekniği... gibi pek çok bakımdan uygunluğunun tespiti amacıyla konutların çizimleri yapılmış ve konut doku analiz taslakları şeklinde sunulmuştur. Bu veriler ışığında, yerel konutlar üzerinde yapılan çalışmalar değerlendirilerek konutların devamlılığı, korunarak yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Hem bu sayede geçmişle olan köprünün yok olmasının önüne geçilerek belli bir sosyallik ve aidiyet duygusunun günümüz ve geleceğe yansıtılması da düşünülmüştür.

Geleneksel konutların korunarak yaşatılması ve geleceğe aktarılması; ancak içlerindeki yaşantının devamlılığı ile mümkün olabileceğinden dolayı kullanıcının güncel gereksinim ve isteklerinin karşılanması gerekmektedir. Ancak bunu yaparken koruma / kullanma dengesi doğru kurulmalıdır. Türk evi plan tipolojisine ve mekân kurgusuna uygun olarak biçimlenen ve geleneksel yaşam biçimini yansıtan Aşağıulupınar konutlarının yaşatılması ve koruması kültür sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Aşağıulupınar, Geleneksel Konutlar, Mekânsal Yapı.

SUMMARY

Investigation of the Spatial Structure of Traditional Houses: Malatya / Darende- Aşağıulupınar Example

Traditional structures of historical value and documentary nature, which also create a sense of belonging for the living, constitute the backbone of the urban fabric. Some of the traditional buildings have survived to the present day and continue the urban fabric.

Traditional Aşağıulupınar residences, despite their physical and demographic changes, are still partially in existence. In the process of change, houses built with today's technology and materials along with traditional houses have started to be included in this urban fabric.

In this study, the current situation and spatial structure of the local dwellings in the context of the traditional texture are examined and their adaptation to the current conditions is prevented. In the determinations made on traditional urban textures and residences constituting local identity, it is thought that it will contribute to both academic-scientific and practical efforts towards the preservation of the houses as a whole.

In the context of traditional Aşağıulupınar residences; In order to obtain concrete data, a field study was conducted and its evaluation was presented. Within the scope of the field work; In order to determine the suitability of these dwellings in many respects such as land settlement, space organization, building technique konut, dwellings were drafted and presented as drafts analysis drafts. In the light of these data, the studies carried out on local houses were evaluated and the necessity of continuity, preservation of the houses and transferring them to future generations were emphasized. In this way, the bridge to the past with the disappearance of a certain sense of sociality and belonging to the present and the future is thought to be reflected.

Preserving and preserving traditional houses and transferring them to the future; however, as it is only possible with the continuity of their lives, the current needs and desires of the user must be met. However, the protection / use balance must be set correctly. The maintenance and preservation of Aşağıulupınar residences, which are shaped in accordance with the plan typology and spatial structure of the Turkish house and reflect the traditional life style, are important in terms of ensuring cultural continuity.

Keywords: Aşağıulupınar, Traditional Houses, Spatial Structure.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Çalışma yöntemi akış şeması	3
Şekil 2.1. Altman'a göre konut oluşumuna etki eden faktörler	5
Şekil 2.2. Konut oluşumuna etki eden etkenler ve tasarım süreci.....	6
Şekil 2.3. Aşağıulupınar topografyası.....	8
Şekil 2.4. Yapıların buldukları yer şekline bağlı olarak ısı kayıpları ve sıcaklık farkları arasındaki ilişki	9
Şekil 2.5. Mimarlık ve sosyal değerler arasındaki ilişki modeli.....	10
Şekil 2.6. Toplumsal değişim ve yapısal değişim.....	13
Şekil 2.7. İnsan için tasarım ilkesi	15
Şekil 2.8. Kültür kavram analizi.....	17
Şekil 2.9. Türk evi plan tipolojisi	19
Şekil 2.10. Aşağıulupınar Mahallesinde sofasız plan tipi örnekleri.....	20
Şekil 2.11. Aşağıulupınar Mahallesinde dış sofalı plan tipi örnekleri	21
Şekil 2.12. Aşağıulupınar Mahallesinde iç sofalı plan tipi örnekleri	22
Şekil 2.13. Sofaların mekanların ortasındaki durumları ve şekli	23
Şekil 2.14. Çayönü yerleşimi.....	24
Şekil 2.15. Çatalhöyük yerleşimi	24
Şekil 2.16. İTÜ Alker binası.....	25
Şekil 2.17. Beşiktaş Kültür Merkezi kerpiç iç duvar tasarımı.....	25
Şekil 2.18. Paul Weiner evi.....	26
Şekil 2.19. Berlin Barış Tapınağı.....	26
Şekil 2.20. Taşıyıcı ve bölme duvar yapımı.....	27
Şekil 2.21. Döşeme oluşumları.....	27
Şekil 2.22. Çatı (dam). oluşumları.....	27
Şekil 2.23. Toprak paneller.....	27
Şekil 2.24. Kemerli pencere ve eliböğünde örneği.....	28
Şekil 2.25. Resul Çiçek evi.....	30
Şekil 2.26. Faik Bey konağı.....	30
Şekil 2.27. Aksaray Mahallesinde geleneksel konut örneği.....	31

Şekil 2.28. Geleneksel Muş evlerine genel bakış.....	32
Şekil 2.29. Muş ili Kale Mahallesinden kerpiç yapı iç mekân görünümleri	32
Şekil 2.30. Süsleme ögesine sahip cephe.	33
Şekil 2.31. Geleneksel Bitlis evleri.	34
Şekil 2.32. Hayati Ergün evi Halep Caddesi.	34
Şekil 2.33. Örtmelik örneği.	35
Şekil 2.34. Malatya Beş Konaklar.....	36
Şekil 2.35. Karşılaştırmalı analiz tablosu.....	37
Şekil 3.1. Darende İlçesinin coğrafi konumu	38
Şekil 3.2. Darende kentinin tarihsel süreci.....	40
Şekil 4.1. Aşağıulupınar kentsel mekân organizasyonu.....	44
Şekil 4.2. Aşağıulupınar Mahallesinin coğrafi konumu.....	47
Şekil 4.3. Yerleşim ve işlev analizi	48
Şekil 4.4. Doluluk boşluk analizi	49
Şekil 4.5. Kat adeti analizi.....	50
Şekil 4.6. Konut durum analizi.....	51
Şekil 4.7. Mevcut alan analizi	52
Şekil 4.8. Sokak dokusu analizi	53
Şekil 4.9. Sofa örnekleri.....	54
Şekil 4.10. Niş örneği.....	55
Şekil 4.11. Oda örneği.....	55
Şekil 4.12. Örtmelik (avlu). örneği	56
Şekil 4.13. Cağa (banyo). ve hela örneği	57
Şekil 4.14. Ahşap merdiven örnekleri.....	58
Şekil 4.15. Mutfak mekanı ve tandırlık örneği.....	59
Şekil 4.16. Yükseltilmiş seki ve dallarla ayrılmış mekân	59
Şekil 4.17. Ahır ve samanlık örneği.....	60
Şekil 4.18. Örtme (odunluk). örneği	61
Şekil 4.19. Temel taş duvar örneği.....	62
Şekil 4.20. Anadolu’da kullanılan kerpiç kalıpları.....	62
Şekil 4.21. Kerpiç malzeme örneği	63
Şekil 4.22. Tavan döşeme ve taşıyıcısı.....	63
Şekil 4.23. Ahşap ters tavan örneği.....	64

Şekil 4.24. Örtmelikte döşeme malzemeleri.....	65
Şekil 4.25. Toprak döşeme örneği.....	65
Şekil 4.26. Ahşap döşeme örneği.....	65
Şekil 4.27. Farklı kotlara sahip damlar ve ortaya çıkan pencereler	66
Şekil 4.28. Aşağıulupınar mahallesi sac çatı örtüleri.....	67
Şekil 4.29. Çöken yapıların kalıntıları	67
Şekil 4.30. Dış kapı örneği.....	68
Şekil 4.31. Ahşap iç kapılar ve detayları.....	68
Şekil 4.32. Örtmeliğe açılan pencere.....	69
Şekil 4.33. Sac kaplama ile baca örneği.....	70
Şekil 4.34. Terek (duvara gömülü ahşap dolap) kullanımı örneği	71
Şekil 4.35. Terek (duvara gömülü ahşap dolap) süslemeleri	71
Şekil 4.36. Ahşap kapı ve detayları.....	72
Şekil 4.37. Cephe örnekleri	72
Şekil 4.38. Yıkılan geleneksel konutlar	74
Şekil 4.39. Cami istinat duvarı.....	74
Şekil 4.40. Cami eski minaresi.....	74
Şekil 4.41. Çalışma alanında incelenen konutlar analizi.....	75
Şekil 4.42. Erdem Sokak kerpiç yapıları.....	76
Şekil 4.43. Ali Paşa Şen konutu ahşap kaplama tahtası ve hezenler.....	77
Şekil 4.44. Ali Paşa Şen konutu niş örneği	77
Şekil 4.45. Ali Paşa Şen konutu analiz taslağı	78
Şekil 4.46. 227 ada 8 parsel konutu ön cephe girişi.....	79
Şekil 4.47. 227 ada 8 parsel konutu terek.....	80
Şekil 4.48. 227 ada 8 parsel konutu hela.....	80
Şekil 4.49. 227 ada 8 parsel konutu analiz taslağı	81
Şekil 4.50. Döndü Aktaş konutu mutfak penceresi (taka).....	82
Şekil 4.51. Döndü Aktaş konutu örtmelikte yer alan dayah.....	83
Şekil 4.52. Döndü Aktaş konutu mutfak ve oda arası geçiş.....	83
Şekil 4.53. Döndü Aktaş konutu çağa (banyo).....	83
Şekil 4.54. Döndü Aktaş konutu analiz taslağı	84
Şekil 4.55. Dönüş Çelik konutu balkon ve odunluk arasındaki geçiş.....	85
Şekil 4.56. Dönüş Çelik konutu terek.....	86

Şekil 4.57. Dönüş Çelik konutu niş ve ahşap raflar	86
Şekil 4.58. Dönüş Çelik konutu analiz taslağı	87
Şekil 4.59. Fatma Gümüşay konutu bölücü duvar	88
Şekil 4.60. Fatma Gümüşay konutu sahanlık	88
Şekil 4.61. Fatma Gümüşay konutu ahşap raflar.....	89
Şekil 4.62. Fatma Gümüşay konutu terek (duvara gömülü ahşap dolap).....	89
Şekil 4.63. Fatma Gümüşay konutu analiz taslağı	90
Şekil 4.64. Hamo Tezel konutunda yer alan örtmelik.....	91
Şekil 4.65. Hamo Tezel konutu kerpiç yapı duvarları ve giriş kapısı	92
Şekil 4.66. Hamo Tezel konutu örtmelikte yer alan seki	92
Şekil 4.67. Hamo Tezel konutu analiz taslağı	93
Şekil 4.68. Hasan Çelik konutu örtmelik ve eyvan	94
Şekil 4.69. Hasan Çelik konutu cephesi	94
Şekil 4.70. Hasan Çelik konutu hezenleri	95
Şekil 4.71. Hasan Çelik konutu kapı ve penceresi	96
Şekil 4.72. Hasan Çelik konutunda bulunan nişler	96
Şekil 4.73. Hasan Çelik konutu analiz taslağı	97
Şekil 4.74. Haşim Pektazel konutu çağa (banyo). ve örtmelik.....	98
Şekil 4.75. Haşim Pektazel konutu zahirelik penceresi.....	99
Şekil 4.76. Haşim Pektazel konutu örtmelik malzemesi	100
Şekil 4.77. Haşim Pektazel konutu ters tavan	100
Şekil 4.78. Haşim Pektazel konutu duvar nişi.....	100
Şekil 4.79. Haşim Pektazel konut giriş kapısı	100
Şekil 4.80. Haşim Pektazel konutu analiz taslağı.....	101
Şekil 4.81. İdris Canpolat konutu bahçe kapısı ve örtmelik.....	102
Şekil 4.82. İdris Canpolat konutu arka bahçesi	103
Şekil 4.83. İdris Canpolat konutu ön cephesi	104
Şekil 4.84. İdris Canpolat konutu analiz taslağı	105
Şekil 4.85. Kadir Erden konutu çöken damı.....	106
Şekil 4.86. Kadir Erden konutu mutfağı.....	106
Şekil 4.87. Kadir Erden konutu mutfak ve raflar	107
Şekil 4.88. Kadir Erden konutu analiz taslağı	108
Şekil 4.89. Kenan Bak konutu giriş kapısı	109

Şekil 4.90. Kenan Bak konutu ön cephesi.....	110
Şekil 4.91. Kenan Bak konutu sofa merdiveni.....	111
Şekil 4.92. Kenan Bak konutu bahçe üst örtüsü.....	111
Şekil 4.93. Kenan Bak konutu sofaya açılan balkon kapısı	111
Şekil 4.94. Kenan Bak konutundaki sofa penceresi	111
Şekil 4.95. Kenan Bak konutu analiz taslağı.....	112
Şekil 4.96. Mehmet Kaçak konutu kuzeybatı cephesi.....	113
Şekil 4.97. Mehmet Kaçak konutu örtmeliğı.	114
Şekil 4.98. Mehmet Kaçak konutu analiz taslağı	115
Şekil 4.99. Memiş Çakmak konutu pencere demir korkuluk detayı	116
Şekil 4.100. Memiş Çakmak konutu çeşme detayı.	117
Şekil 4.101. Memiş Çakmak konutu analiz taslağı	118
Şekil 4.102. Musa Çelik konutu örtmeliğinde yer alan kot farkı	119
Şekil 4.103. Musa Çelik konutu mutfağı.....	120
Şekil 4.104. Musa Çelik konutu analiz taslağı	121
Şekil 4.105. Osman Geçer konutu sofası.....	122
Şekil 4.106. Osman Geçer konutu ön cephesi	122
Şekil 4.107. Osman Geçer konutu çatısı ve yükseltlen tuğla duvar.....	123
Şekil 4.108. Osman Geçer konutu analiz taslağı.....	124
Şekil 4.109. Ömer Ali Kul konutu ön cephesi	125
Şekil 4.110. Ömer Ali Kul konutu sofa ve taşıyıcı sistemi	126
Şekil 4.111. Ömer Ali Kul konutu analiz taslağı	127
Şekil 4.112. Rüstem Parlak konutu çöken garajı	128
Şekil 4.113. Rüstem Parlak konutu oda pencereleri.....	128
Şekil 4.114. Rüstem Parlak konutu kiriş ve ahşap dikmesi	129
Şekil 4.115. Rüstem Parlak konutu analiz taslağı	130
Şekil 4.116. Sevgi Deniz konutunun girişinde bulunan rüzgarlık.....	131
Şekil 4.117. Sevgi Deniz konutu örtmelik ve bims malzeme ile örölmüş duvarı	132
Şekil 4.118. Sevgi Deniz konutu analiz taslağı	133

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1. Darende nüfusunun yıllara göre dağılımı	42
Tablo 3.2. Darende'nin kadın-erkek nüfus sayıları	43
Tablo 4.1. XVI. yüzyılda Darende'ye bağlı nahiyeler ve köyler	45
Tablo 4.2. XIX. yüzyıl ortalarında Darende'ye bağlı nahiyeler ve köyler	46
Tablo 4.3. Aşağıulupınar Mahallesi yıllara göre nüfus grafiği	46

KISALTMALAR

- CM** : Santimetre
GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
ICOMOS : Uluslararası Anıtlar ve Sitler Başkanlığı
İTÜ : İstanbul Teknik Üniversitesi
MAG : Mühendislik Araştırma Destek Grubu
MÖ : Milattan Önce
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK : Türk İstatistik Kurumu

SEMBOLLER LİSTESİ

A	: Ahır
B	: Banyo
Ba	: Balkon
Bh	: Bahçe
D	: Dam
De	: Depo
G	: Garaj
H	: Hela
L	: Lavabo
M	: Mutfak
O	: Oda
Od	: Odunluk
Ö	: Örtmelik
S	: Salon
So	: Sofa
Z	: Zahirelik

1. GİRİŞ

Geleneksel doku bulunduğu çevresiyle beraber bir bütün oluşturur. Dokuların sadece geçmişe ait bir iz değil, aynı zamanda günümüzü geleceğe aktaran tarihi bir değer olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedendir ki dokuların günümüze kadar korunarak gelmesiyle kentin kimliği, tarihi ve oluşturduğu aidiyet duygusu yansıtılmaktadır.

Aşağıulupınar, Malatya'nın batısında yer alan Darende ilçesinin bir mahallesidir. Burayı önemli kılan nedenlerden biri ise, eski kent dokusunun kısmen günümüze kadar gelmiş olmasıdır. Bu eski kent dokusunda bulunan geleneksel konutların Türk evi plan tipolojisine olan uygunluğu, bu bölgenin ele alınmasındaki önemli etkenlerden biridir.

Çalışma kapsamında, XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başı arasında tarihlenen, geleneksel Aşağıulupınar konutlarının mekânsal yapısı açısından değerlendirilmesi sunulmuştur. Araştırma bağlamında ele alınan geleneksel konutların gözlem ve tespitleri yapılarak, mevcut kent dokusunun fotoğraflanması ve rölöve çalışmaları ile plan şemalarındaki mekan organizasyonunun işleyişi üzerinde durulmuştur. Alanda yapılan gözlem, kullanıcılarla röportajlar ve basit analizler ile konutların terk edilme neden ve sorunları üzerinde durulmuştur. Mimari çizimleri yapılan konutların; plan-cephe incelemesi, teknik özellikleri ve malzemesi, süsleme ve detayları üzerindeki benzerlikleri neticesinde Aşağıulupınar mahallesindeki konut dokusunun ortak özellikleri ortaya çıkarılmıştır.

Yapılan çalışmalar sayesinde, günümüze kadar gelen geleneksel Aşağıulupınar kent dokusu ve bu dokuda yer alan konutların mekânsal yapısının sürdürülebilir nitelikte olduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlemlerden elde edilen bir diğer durum ise; konutların kullanıcı profili ile zaman içerisinde değişmesi, bölgenin önemini yitirmesi ve ortaya çıkan sosyo-ekonomik problemler neticesinde mimari doku zaman içerisinde yok olmakla karşı karşıya kalmıştır.

Bu çalışmalarla Aşağıulupınar mahallesinin kültürel-kentsel-mimari kimliği, kentin dokusu, sokak kültürü, komşuluk ilişkisi ve mekânsal yapısının irdelenmesinin farkındalığına varılmıştır. Geleneksel konutların yaşatılması ve korunması bağlamında hem yapıların fonksiyonunun sürdürülebilmesi hem de yeniden günümüz mimarisine kazandırılması sağlanacaktır. Bundan dolayı yapıların yok olmasının önüne geçilmesi, yapılacak diğer çalışmalara örnek teşkil etmesi, kent turizmine ve ekonomisine fayda sağlaması için yapılacak çalışmalar ile desteklenmesi gerekmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Geçmişten günümüze varlığını sürdüren geleneksel Aşağıulupınar konutları sadece hayatın geçtiği bir barınma yeri değil; çevresel, kültürel ve sosyo-ekonomik değerleri içinde barındıran mekanlardan oluşmaktadır. Üzerinde çalışma yapılan geleneksel Aşağıulupınar konutları temel alınıp, mekânsal yapısı bağlamında araştırmalar yapılarak bu konutların günümüz mimarisine ışık tutması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, incelenen geleneksel konutların mekansal kurgusu, gelişimi, değişimi ve sosyo-kültürel etkileri ele alınmıştır.

Aşağıulupınar'da sivil mimari yapılar çok fazla korunmamaktadır. Bu çalışma ile hem Aşağıulupınar geleneksel konutlarını her yönüyle ele almak, değerlendirmek hem de varlığını koruyabilmesi ve gelecek kuşaklara aktarabilmesini sağlamak için koruma anlayışına ışık tutmak hedeflenmiştir. Bu araştırmanın sadece mekânsal anlamda değil, aynı zamanda kentin dokusunun ve mimari mirasının koruması için araştırmalar yapılmasına yönelik ilk adım olacağı düşünülmektedir.

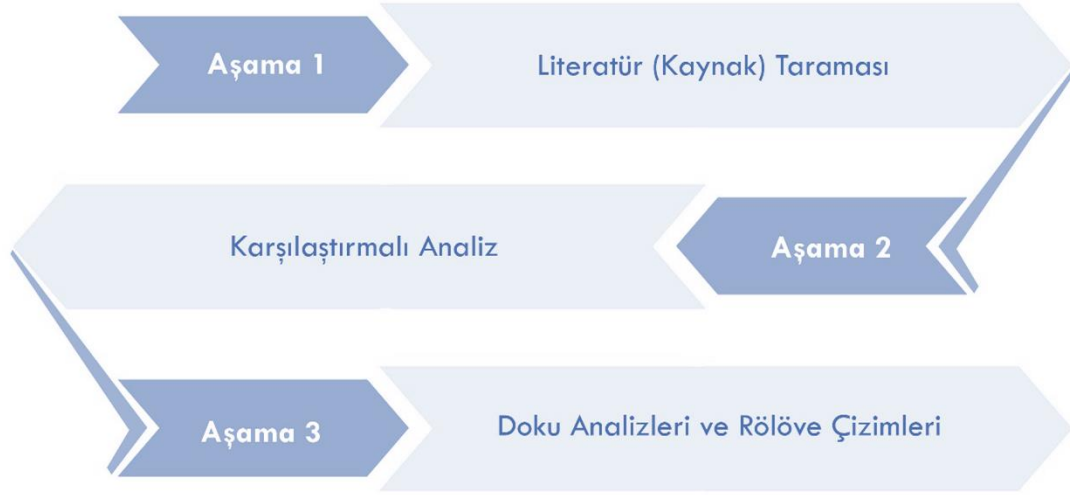
1.2. Materyal ve Metot

Aşağıulupınar mahallesi, geleneksel konut mimarisinin günümüze kadar ulaşmasını sağlayan yerleşim yerlerinden biridir. Bu bağlamda, geçmişin izlerini taşıyan konutlar üzerinde mekânsal yapısı açısından detaylı bir çalışma yapılması gerekliliği düşünülmüştür.

Çalışma üç aşamalı yöntem ile yapılmıştır. Çalışmanın birinci aşamasında, Aşağıulupınar ve mekan kavramının dayandığı temeller için arşivlerden yararlanılmıştır. Literatür taraması olarak öncelikle kitaplar araştırılmış; daha sonra konu ile ilgili tezler, bildiriler ve makalelere bakılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında, Aşağıulupınar Mahallesi ile mevcut çevre illerde bulunan geleneksel konutların karşılaştırmalı analizi oluşturulmuştur. Son aşamada ise, bu konutların yerleşim yerindeki mevcut durumunu gösteren doku analizleri yapılmış olup alanda gözlemler ve kullanıcılarla röportajlar yapılmıştır. Türk evi plan tiplerine uygun olarak seçilen 18 adet yapının önce plan şemaları çıkarılmış, daha sonra fotoğraflamaları ve rölöveleri alınmıştır (Şekil 1.1).

Literatür taraması yapılan kaynaklardan elde edilen verilerde, rölövesi alınan yapılar üzerinde çalışılarak değişimleri işlenmiş böylelikle mevcut durumları ile beraber

belgelenmesi sağlanmıştır. Tüm bu araştırmalar sonucunda çalışma alanı için değerlendirmeler sunulmuştur.

Şekil 1.1. Çalışma yöntemi akış şeması ¹

1.3. Literatür Taraması

Çalışma akış şemasının birinci aşaması olan literatür taraması ile teze yardımcı birçok kitap, tez, makale, bildiri, dergi yayınları ve internetten kaynaklarından faydalanılmıştır. Araştırmamızın temel konularına doğrudan katkı sağlayan kaynaklar hakkındaki bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Kemal Kutgün EYÜPGİLLER (Malatya/Darende Balaban ve Aşağıulupınar, 2017). Bu kitapta, geçmişin malzemesi olan kerpicing geleneksel konutlardaki dokusu anlatılmıştır. Bu bağlamda örnek olarak ele alınan Aşağıulupınar konutlarının koruma çabasının ivme kazanmasına yönelik hazırlanmıştır. Aşağıulupınar hakkında ön bilgilendirmemi yapmamı sağlarken, aynı zamanda kent dokusu ve mekânsal yapı bakımından tezime katkıda bulunmuştur.

Muhammet KURUCU, Yaşar SUBAŞI DİREK (Van ve Harran Geleneksel Kerpiç Konutlarının Ekolojik Açısından Kıyaslanması, 2009). Bu makalede, geleneksel Harran evlerinde bulunan mekan organizasyonu incelenmiş ve bu sayede geleneksel Aşağıulupınar konutlarındaki mekan oluşumlarına katkısı sağlanmıştır.

¹ Şekil 1.1 tarafımca hazırlanmıştır.

Mutlu BAŞAKMAN (Geleneksel Konut Çevrelerinin Korunması Bağlamında Geleneksel-Bölgesel Mimarinin Yorumlanması ve Modern Çevrelerin Yaratılmasına Işık Tutması. Durum Çalışması: Aşağıulupınar, Yukarıulupınar, Balaban Yerleşmeleri, 1991). Bu durum çalışmasında kırsalda yer alan geleneksel Aşağıulupınar konutları ile ilgili olarak plan, malzeme kullanımı ve estetik değerleri bakımından faydalanılmıştır. Aşağıulupınar başlığı altında bulunan sosyo-ekonomik durum ve konutların fiziksel çevre değerlendirmeleri incelenmiştir. Tezde yer alan Memiş ÇAKMAK konutuna ait bilgiler yerinde incelenerek güncellenmiş ve çalışmamıza dahil edilmiştir.

Fatih BAHÇECİ, İsmail AYTAÇ (Kırsal Mimaride Malatya-Darende Aşağıulupınar Evlerinin Karakteristik Özellikleri, 2017). Bu makalede geleneksel Aşağıulupınar konutlarının mekânsal yapıları hakkında bilgi edilmiştir. Tezde yer alan Ali ŞEN ve Mehmet KAÇAK konutuna ait bilgiler yerinde incelenerek güncellenmiş ve çalışmamıza dahil edilmiştir.

Sedad Hakkı ELDEM (Türk Evi Plan Tipleri, 1954). Türk evi ve plan tiplerinin ele alındığı bu kitapta, Aşağıulupınar Mahallesi'nin geleneksel konutlarının plan tiplerinin sınıflandırılmasında faydalanılmıştır. Bu sayede araştırılan geleneksel konutlar; plan şemaları, mekânsal yapıları ve mekan organizasyonlarının oluşturulmasına yardımcı olmuştur.

Şehabettin ÖZTÜRK (Geleneksel Harput & Elazığ Evleri , 2014). Anadolu evlerinin yansımalarından biri olan geleneksel Elazığ evleri mevcut durumu ve kültürü arasındaki ilişki bu kitaptan anlatılmıştır. Çalışma içerisinde yer alan geleneksel mimarinin yansımalarını Elazığ Konutları üzerinden ele alarak konutlar hakkındaki bilgilerden yararlanılmıştır. Bu şekilde Aşağıulupınar mahallesine konum olarak yakın olan evler incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Sinem TAPKI (Turizm Yapıları Örneğinde Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Kimlik Kavramının Sorgulanması, 2009). Bu tezde, turistik yapılar açısından kimlik kavramı ele alınmıştır. Geleneksel Aşağıulupınar konutlarının mimari yapı ve kimlik kavramının önemi bu tez yardımıyla vurgulanmıştır. Bu bakımdan mimari kimliğin çerçeveleri ve oluşumu hakkındaki bilgilerden çıkarım elde edilerek tez çalışmasında yer verilmiştir.

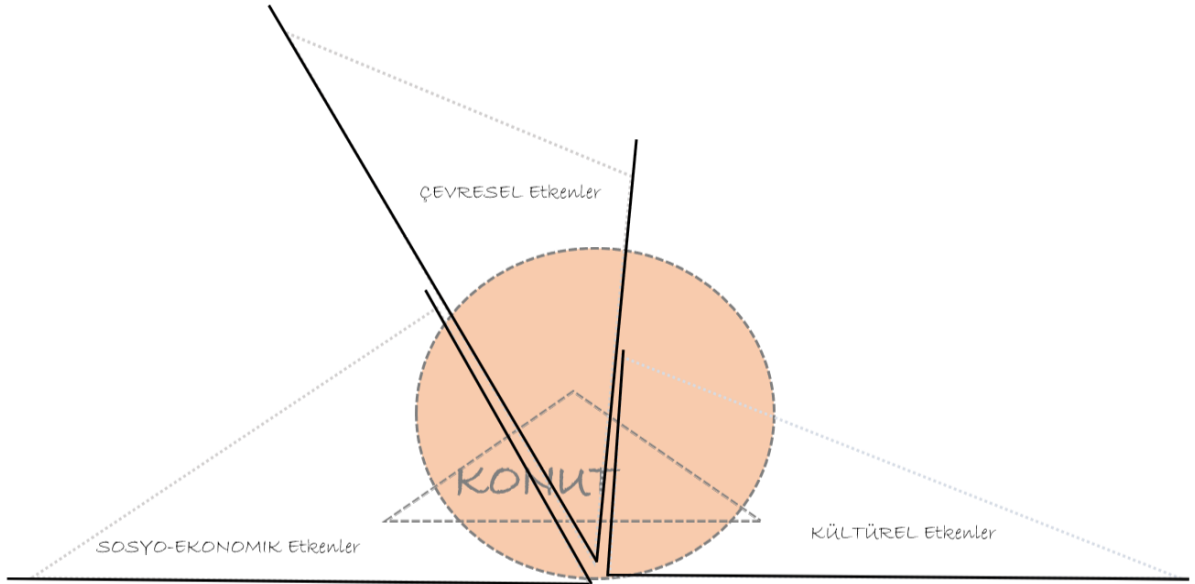
Literatür taraması ile tezin hazırlanmasına destek olan kaynaklar sayesinde çalışmanın ön araştırması ve temel kavramları oluşturulmuştur. Tezin amaç, yöntem ve sonucuna katkıda bulunularak geliştirilmesi sağlanmıştır. Böylelikle araştırmada yer alan kaynak verileri ile çalışmanın bilimsel altyapısı kurgulanmıştır.

2. ANADOLU TÜRK KONUT MİMARİSİNİN GELİŞİMİ

Türkiye coğrafyası hem doğal hem de kültürel veriler doğrultusunda başkalaşmıştır. Bu nedenle, ele aldığımız yer doğal verileri ile bir bütünlük oluştururken aynı zamanda oradaki yaşamın yansıması olan kültürel verilerden beslenir. Anadolu Türk konut mimarisi, kültür ile başlayıp çevresel ve sosyo-ekonomik etkenlerin dahil olmasıyla gelişmektedir.

2.1. Konut Tasarımının Dayandığı Temeller

Konut tasarımı için öncelikli olan proje yerini tanımaktır. Çünkü konut; sadece barınma ihtiyacı olarak değil aynı zamanda ideal çevrenin oluşmasında büyük paya sahip olan özgün çevre görüşünü yansıtmaktadır. Altman'a göre (Şekil 2.1), konut tasarımına etki eden etmenler 3 ana başlıkta incelenir: Çevresel, Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Etkenler (Altman ve Chemers, 1980).

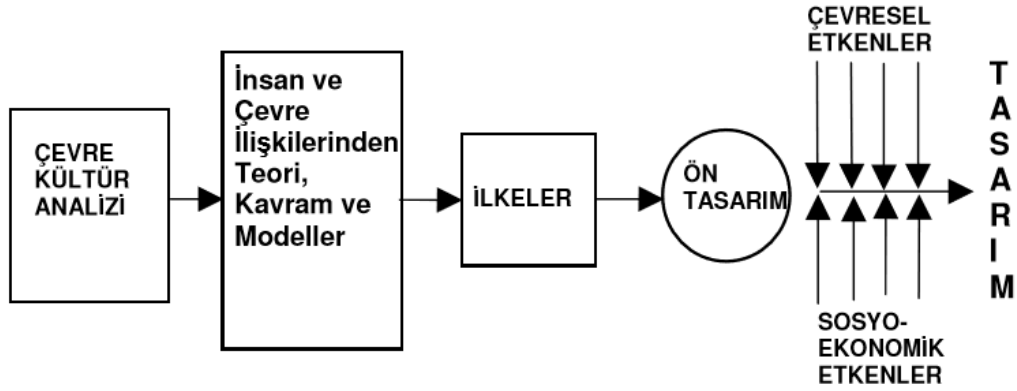

Şekil 2.1. Altman'a göre konut oluşumuna etki eden faktörler²

Rapoport, evin biçimsel ve mekansal oluşumundaki belirleyicilerin toplumsal ve kültürel etmenler olduğunu, buna karşın iklim, malzeme, yapım yöntemleri ve teknoloji

² Altman ve Chemers verileri, tarafimca grafiğe aktarılmıştır.

gibi fiziksel etmenlerin ise sadece değiştirici bir rol oynadığı sonucuna varmıştır (Arel, 1982). Şekil 2.2’de görüldüğü gibi, kültürel ve sosyo-ekonomik etkenler, projenin n tasarımı ile ürün oluşumu arasındaki tasarım sürecine etki etmektedir. Çevresel etmenler ise, ön tasarım öncesindeki normları belirlemektedir.

Şekil 2.2. Konut oluşumuna etki eden etkenler ve tasarım süreci (Rapoport, 1983).

Bu durumda konut oluşumunu etkileyen etmenler 3 grupta ele alınmaktadır. Bunlar; evresel, kültürel ve sosyo-ekonomik etkenlerdir. Mimari rn oluşumunda bu etkenler belirleyici rol oynamakla beraber çalışma alanımız olan Aşağıulupınar’da temel teşkil etmektedir.

2.1.1. Çevresel Etkenler

Geleneksel Anadolu konutlarımızın yanı sıra, çalışma alanımız olan Aşağıulupınar kentinin konut tasarımında çevresel etkenlerin varlığı görülmektedir. Çevresel etkenler; iklim, topoğrafya, yerleşim, malzeme ve teknoloji kavramlarından oluşmaktadır.

İklim

Mimarlıkta iklimsel veriler konut formunu doğrudan etkilediği bilinmektedir. İklım sonucu oluşan pozitif – negatif tüm etkileri konut tasarımı esnasında düşünerek tasarım yapmak, iklim etkenini pozitif bileşen haline getirebilir. İklımın evresel etken olarak kullanımı M..25 yılında yazılan Vitruvius’un on bölümden oluşan De Architectura isimli yapıtına kadar dayanmaktadır. Vitruvius, bu eserin ilk bölümünde rüzgarlarla ilgili

gözlemlerinde sokakların yönlerinin nasıl olması gerektiğini anlatır (Demir, 1976). Geleneksel konut dokularında iklim ve yerleşim faktörlerinin kentsel doku ve mekân oluşumunda önemli bir altlık oluşturduğu görülmektedir. Türkiye’de geleneksel konut oluşumundaki çeşitlilik, iklim verilerinin her bölgeye göre farklılık oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Koeppen’in sınıflandırmasına göre dünyamızda etkili olan iklimsel bölgeler 5 ayrı grupta incelenebilir.

- Sıcak-nemli
- Sıcak-kuru
- Ilıman
- Soğuk
- Çok soğuk-kutup bölgeleri (Gürler, 1977).

Yukarıda sıralanan iklimsel bölgelerden biri olan soğuk iklimin sahip olduğu Aşağıulupınar Mahallesi’nde kış mevsiminde soğuğu (avlu)., yaz mevsiminde ise sıcığı uzaklaştırmak (gölgelik alan). adına konutta uygun düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Bu iklim tipine sahip çalışma alanımızın tasarım değerlendirmesi yapılırken, iklim verileri ile beraber hakim rüzgar yönü verisinin de dikkate alındığı gözlemlenmiştir. Aşağıulupınar Mahallesi’nde kış günlerinin sert esen rüzgarlarına karşı yoğun, sık ve bitişik nizamlı konut yerleşmesi ve güney-güneybatı yönelimine sahip geleneksel konutlar yer almaktadır. Böylece rüzgâr faktöründen doğan ısı kaybı aza indirgenmektedir. Eski yerleşim dokusuna bakıldığında zaman sırtını kuzeyde yer alan yamaçlara verdiği gözlemlenmektedir. Bu yüzden küçük ve az sayıda bulunan pencere ve kapı açıklıkları da iklim koşulları dikkate alınarak konumlandırılmıştır.

Topoğrafya ve Yerleşim

Topoğrafya, kent karakterinin oluşmasında etkili olan önemli bir etkidir. Konut alanlarının oluşturulmasında arazinin doğal yapısı sayesinde çeşitliliğin oluşumu sağlanmaktadır. Eğimli araziye sahip alanlarda; yol ve konut alanı gibi veriler içeren parselasyon düzeni belirlenerek yerleşim düzeni oluşturulmaktadır. Düz arazide yerleşim düzeni topoğrafik yapıdan ziyade iklimsel veriler ışığında sağlanmaktadır. Çalışma alanımızda da bulunan eğimli topoğrafya güney yamaca yönelimi olan geleneksel konutları barındırmaktadır (Şekil 2.3).

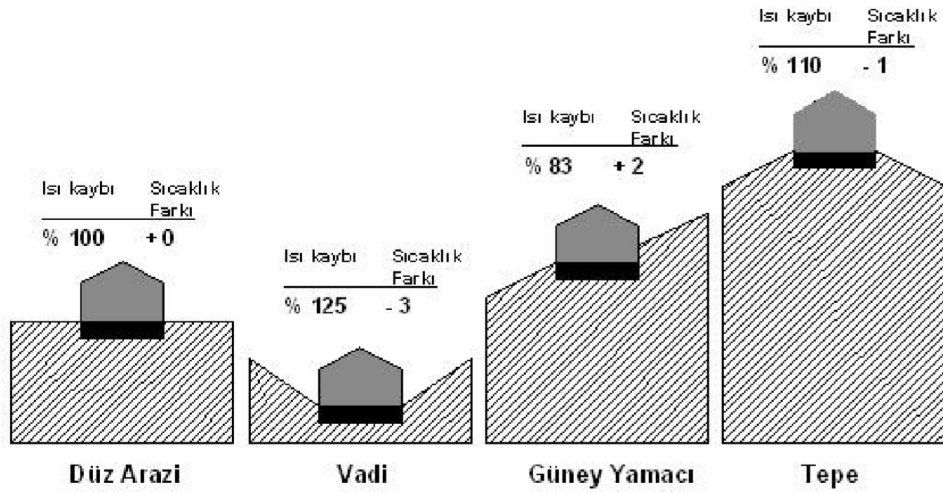

Şekil 2.3. Aşağılupınar topografyası (Başakman, 1991)

Eğimli bir topografyada yükseltinin güneye dönük olan yamacında konut yerleşimi yapılması birçok doğal veriden yararlanmayı sağlamaktadır. Yerleşimdeki konut tasarımı yapılırken yakınında bulunan konutların güneşini, rüzgarını ve manzarasını engellemeyecek şekilde konumlandırıldığı gözlemlenmiştir.

Aru; topoğrafyanın geleneksel konut dokuları üzerindeki etkileri ile ilgili olarak yaptığı sınıflamada doku tiplerini “ova”, “vadi”, “yamaç” ve “tepe” dokuları olmak üzere dört grupta incelemiştir (Aru, 1998). Aşağılupınar çalışma alanımız ise Aru'nun sınıflamasında yamaç yerleşimi olarak yer almaktadır. Konut yapısının arazi üzerindeki konumuna bağlı olarak ısı kayıpları ile sıcaklık farkları arasındaki ilişki, şematik olarak Dörter'in aktarımı ile gösterilmiştir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4. Yapıların buldukları yer şekline bağlı olarak ısı kayıpları ve sıcaklık farkları arasındaki ilişki (Dörter, 1994)

Yamaç sınıfında bulunan Aşağılupınar, güneyde güneş ısısından faydalanırken aynı zamanda kuzeydeki soğuk ile temas yüzeyinin azlığı sayesinde doğal kaynaklardan yararlanabilmektedir.

Malzeme ve Teknoloji

Malzeme ve teknoloji kavramı; geleneksel konutlarda yerel malzemeden faydalanılması ve ustaların bu malzemeyi el işçiliği ile kullanmasından ibarettir. Aşağılupınar'da yerel malzeme olarak daha çok kerpiç ve taş kullanımı görülmektedir. Ahşap malzeme ise duşey taşıyıcı ve döşemede kullanılmaktadır. Günümüzde ise teknolojinin beraberinde getirdiği tuğla, bims, gaz beton gibi malzemelerin kullanımı görülmektedir. Tüm bu malzemeler tasarım kararlarının alınmasını etkilemiş, ancak konut biçimini etkilememiştir.

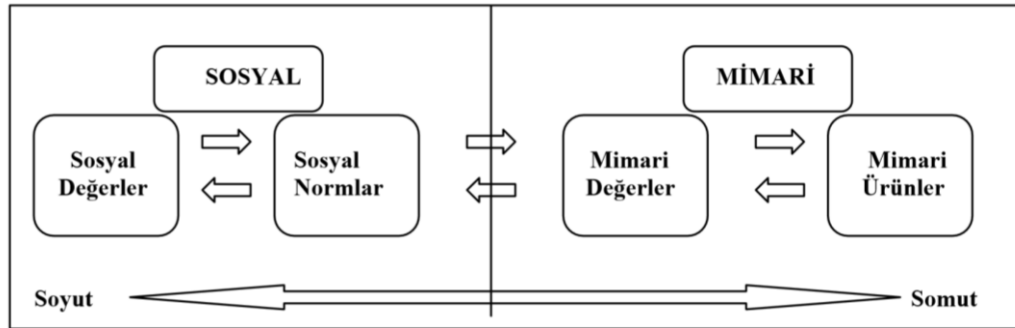
2.1.2. Kültürel Etkenler

Konut biçimlenişi yalnız fiziksel etkenler varlığında değil, sosyo-kültürel etkenleri içermesiyle beraber oluşturulmaktadır. Sosyo-kültürel etkenler uzun yıllar çalışma yapmış bilim insanlarına göre değişkenlik içermektedir. Bu nedenle kuramsal bir sınıflama yapmak söz konusu olmadığından kavramsal farklılıklar şeklinde sunulmaktadır.

Sosyo-kültürel etkenler Rapoport'a göre kültürel değerler ve seçimlerdir. Konut inşa etme kültürel bir olgudur. Yapılar ve yerleşim modelleri onları oluşturan kültürün ifadeleridir (Rapoport, 1969). Kültürel farklılığın meydana getirdiği çeşitlilik her bölgeye göre değişkenlik göstermektedir. Bu düşünceye göre, kişilerin kültürünün ev tasarımına etki ettiği ve yansıtıldığı düşünülebilir.

Mazumdar, konut tasarımının sosyo-kültürel etkenlerini kurallar, normlar ve sosyal ilişkiler olarak ele almaktadır (Şekil 2.5). Bu model 4 bölümü içermektedir:

- Sosyal değerler (İnanç, fikir ve rollerin birbirleri ve çevre ile arasındaki kurguyu, kişilerin dünya görüşlerinin toplamını içeren değerler bütünüdür.).
- Sosyal normlar (Toplumun yazılmamış olan kuralları, kısıtlamaları, tabuları, fikirleri, ritüelleri...).
- Mimari değer (Tasarlanacak olan yapının tasarım kriterlerini oluşturan değerlerdir.).
- Mimari ürünler (Yapı malzemeleri, yapı strüktürü, yapı formu ve ebatları, yapı tasarımı...).

Şekil 2.5. Mimarlık ve sosyal değerler arasındaki ilişki modeli (Mazumdar ve Mazumdar, 1994)

Bu model bir toplumun mimari bir yapı seçimini ve gelişimini etkileyen faktörleri sunmaktadır. Mimari bir ürün olan yapının oluşumundaki sosyal normların dışında; mimari tasarım kriterlerini oluşturan etkenler, sosyal değer olan inanç, fikir, kısıtlamalar, toplumda var olan yazılmamış kurallar... gibi pek çok değeri de ele alarak altını çizmektedir.

Konut biçimlenişi sadece fiziksel etkilerin ya da tek bir etkenin sonucu değil, tüm sosyo-kültürel faktörlerin sonucudur. Form; iklimin, konstrüksiyonun, kullanılan malzemenin ve teknolojinin sonucudur (Rapoport, 1969). Konut tasarımının dayandığı

temellerden olan kültürel etkenler; temel ihtiyaçlar, toplumsal yapı, yaşam konforu ve kimlik kavramları ile irdelenmiştir.

Temel İhtiyaçlar

Konut söz konusu olunca fiziksel, duygusal ve kültürel sınırlamalar vardır ve kültür hakkında karakteristik ve belirgin bir şey varsa, o da spesifik çözüm ve yorumdur. “Genre de vie”nin bazı önemli bakış açıları beş nedenden oluşmaktadır (Rapoport, 1969).

Bunlardan ilki olan *bazı temel ihtiyaçlar*, her kültürün belli ihtiyaçları doğrultusunda farklılaşır. Çalışma alanımız açısından ele aldığımızda, zahirelik (zahralık). denen mutfak deposunun Aşağıulupınar’a has olduğunu görmekteyiz. Bu mekan aynı zamanda soğuk alan oluşturulması için kuzeye yönelmelidir. Konutun kuzeyi daha çok depo olarak kullanılan önemli mekân haline gelmiştir.

İkinci bakış açısı olan *aile*, yaşam süreci boyunca belli değişiklikler yaşamaktadır. Aşağıulupınar’da da konut büyüklükleri çocuklarının evlenmesi ile farklılaşmaktadır. Örtmelik veya bahçenin bir kısmının oda, hela, banyo... gibi mekanlar yapılarak dönüşmeye başladığı görülmektedir. Bu değişim konutun üzerine kat çıkılması şeklinde de gözlemlenmiştir. Hanehalkı sayısındaki artış beraberinde daha çok mekân gereksinimini getirmektedir.

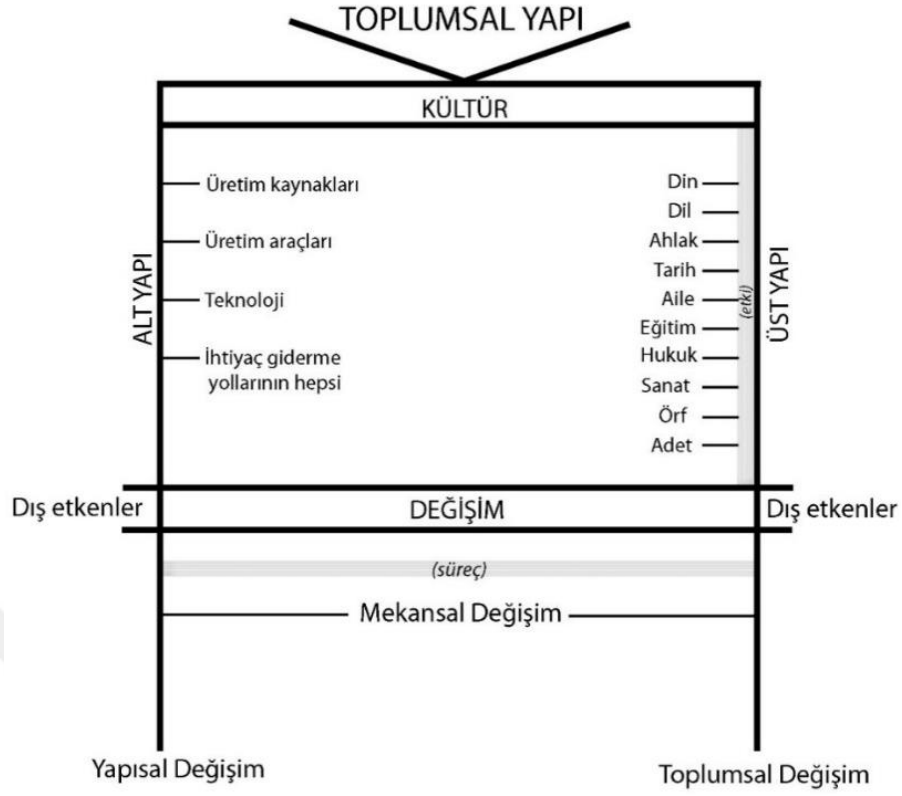
Üçüncü bakış açısı olan *kadının yeri*, geçmişten günümüze değişen bir kıstastır. Aile içerisindeki kadın faktörünün önemine bakıldığında, konuttaki mekânsal tasarımı sadece mutfak alanında kısıtlı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte geleneksel konutlarda kadınların; avluda, kilerde, ahırda, damda ve konutun pek çok alanında etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. Çalışma alanımız olan Aşağıulupınar da avlulardaki yüksek duvarlar, mutfaktaki geniş alanlar ve damlardaki rahat kullanım alanları gibi kadının geleneksel konutlardaki yeri, mekan tasarımında önemli hale gelmektedir. Bazı kültürlerde mevcut olan haremlik-selamlık da kadın için farklı mekân çözümlmesine gidildiğini göstermektedir.

Dördüncü bakış açısı olan *mahremiyete olan ihtiyacı* sağlamak için, kişilerle aramızdaki sınırı ve bu sınırı bize konutta sağlayacak alanımızı oluşturmamız gerekmektedir. Geleneksel Aşağıulupınar konutları örtmelik denen yarı açık bir mekan ile girişi sağlanan, duvarlarla çevrelenmiş bir konut tasarımına sahiptir. Avlu duvarları sokağı konuttan ayıran bir duvar değil, aynı zamanda mahremiyet olgusunu vurgulamaktadır.

Beşinci ve son bakış açısı olan *sosyal ilişkiler* ise insanların yaşadığı, karşılaştığı, toplandığı, sosyalleştiği alanlardandır. Kentsel mekânlar, oradaki toplumsal ve kültürel durumuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Çalışma alanımızdaki sosyal iletişimin camide veya çay ocaklarında olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum insanlar için iletişim kurabilecekleri mekânların tanımlı olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu mekânlar mevcut mekânların iyileştirilmesi ile yapılabileceği gibi yeni tasarlanacak kentsel mekânların bu bağlamda tasarlanmasını sağlayarak da yapılabilir.

Toplumsal Yapı

Toplumsal yapı, bir topluluğun toplumsal düzeni, kuruluşu, kuruluşun işleyişi ve birtakım görevleri yerine getiriş biçimidir (Yasa, 1970). Bu tanıma bakıldığında toplumsal yapı sadece toplum içindeki ilişkilerini değil, aynı zamanda bu ilişkileri yönlendiren durumları da içermektedir. Toplumun ortak değerleri olan tavır ve davranışlar, toplumsal yapıyı barındırarak şekil vermektedir. İbrahim Yasa, Türk toplum yapısını incelerken, alt yapı ve üst yapı ayrımına gitmiştir (Şekil 2.6). Alt yapı ve üst yapıdaki değişimler toplum yapısını doğrudan etkilemektedir. Bu durum sonucunda, toplumsal değişim oluşmaktadır.

Şekil 2.6. Toplumsal değişim ve yapısal değişim (Akıncı, 2000)

Alt yapı, ekonomik öğelerden oluşmaktadır. Üst yapı ise, ekonomik öğelerin ve ilişkilerin dışında kalan din, ahlak, siyaset gibi ilişkileri kapsamaktadır (Arslan, 1980). Dış etkenlerle değişim yaşayan toplumsal yapı, mekânsal değişimi de beraberinde getirmektedir. Mekânsal değişim, toplumsal yapı ile mimarlığın ortak noktası niteliğindedir.

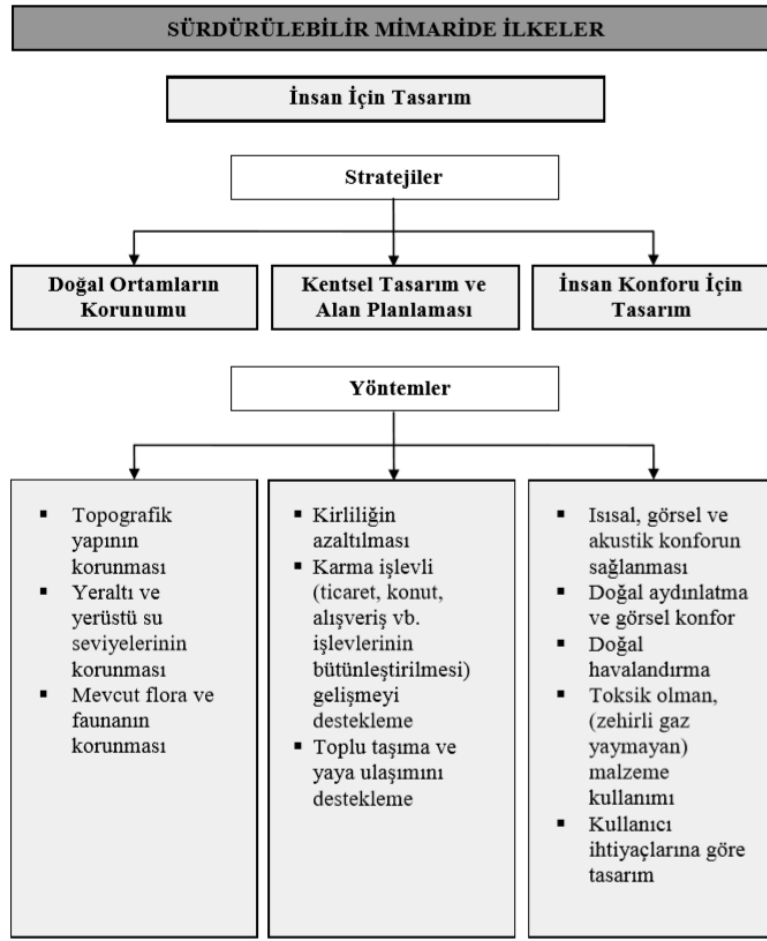
Toplumsal yapının alt yapı faktörlerinden üretim kavramı; Aşağıulupınar'da kayısı, üzüm... gibi geçim kaynakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretim odaklı olan bu geçim kaynakları yaz aylarında bahçede zaman geçirmeleri, mekân yeri açısından değişime gidilmesine örnek olabilmektedir. Hayvancılıkla uğraşanlar; konutlarının bahçesinde veya zemin katlarında ahır ve samanlık yerleri oluşturmaktadır. Bu durum mekânın toplumsal yapı üzerinden değişimini desteklemektedir. Hayvancılığı bırakanlar ise, farklı bir mekânsal dönüşüme girerek depo alanları oluşturmaktadır.

Sürdürülebilirlik ve Yaşam Konforu

Sürdürülebilirlik, şimdiki zamanın ihtiyaçlarının, gelecek nesillerin yaşamını sürdürebilmesini engellemeden karşılanabilmesidir (Bartelmus, 1994). Bu tanımlamadan da anlayacağımız üzere, sürdürülebilirlik gelecek kuşaklara bırakabileceğimiz iyi bir çevre için duyarlılığın arttırılması gerekliliği ile ortaya çıkarken, aynı zamanda bunun bir düşünce biçimi şeklinde yayılması sağlanmıştır. İyi bir çevre bırakma anlayışının ise, insanların yaşam kalitesini düşürmeden yapılması önem kazanmıştır.

Mimarlıkta sürdürülebilirlik; ekolojik dengeye olan duyarlılık ve insan sağlığını dikkate alan bina tasarım ve faaliyetlerini vurgulayan bir kavramdır. Foster, sürdürülebilir tasarımı “en azla en çoğu gerçekleştirmek” ve enerjiyi korumak adına bol atık üreten mekanik sistemlere bağımlı olmak yerine, yenilenemeyen ve küresel ısınmaya katkı sağlayan kirlilik üreten enerji kaynaklarının kullanımını azaltan pasif mimarlığın ideal kullanımı ile ilgili olduğunu dile getirmiştir (Foster, 2001). Sürdürülebilir mimarlık, mevcut doğa dengesini bozmayan, insan sağlığı için tehdit oluşturmayan yapı tasarımı ve faaliyetler bütünü olarak ele alınmaktadır.

Mimarlıkta sürdürülebilirliğin sağlanması için geliştirilen kavramsal çerçeveye bakıldığında, Enerji – Su – Malzemenin Korunumu alt başlıklarından oluşan Kaynakların korunumu ilkesi, Yapı Öncesi Evre- Yapı Evresi -Yapı Sonrası Evre alt başlıklarını içeren Yaşam Döngüsü Tasarımı İlkeleri ve doğal ortamların korunumu- kentsel tasarım ve arazi planlaması- insan konforu için tasarım alt başlıklarını içeren insan için tasarım başlıkları ile ele alındığı gözlemlenmektedir (Şekil 2.7).

Şekil 2.7. İnsan için tasarım ilkesi (Ringdon ve Kim, 1998)³

Çalışma alanımız olan Aşağıulupınar Mahallesi; kaynakların korunumu açısından ele aldığımızda, güneş enerjisinden gerek örtmelikte günlük yaşamını geçirme gerek dam da yiyeceklerin kurutulması açısından faydalandığı görülmektedir. Güneş enerjisi ile sıcak su elde edilerek banyo suyu ihtiyacı karşılanmaktadır. Kerpiç ve ahşap ağırlıklı yerel malzeme kullanımı, geri dönüştürülebilir ve toksik madde içermeyen özellikleri sayesinde doğaya zarar vermemektedir.

Yapı döngüsü tasarımı konusunda ele aldığımız Aşağıulupınar geleneksel konutlarının yapı evresi kısmını tamamlayanların yanı sıra, yapı evresi kısmında olanları da görülmektedir. Yapı sonrası evre kısmına gelen geleneksel konutların, teker teker damlarının çöktüğü ve harabe şeklinde buldukları gözlemlenmiştir. Bu durumun, yapı evresi sırasında konut bakımının ve içindeki yaşayışın olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Mevcut geleneksel konutların tarihin izleri olarak görülmesi ve insanlar

³ Şekil 2.7 Şenel, 2010 tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

tarafından kullanılmasını arttırmak amacıyla, konutların insan konforu ve insan için tasarım ilkeleri kullanılarak insan yaşayışını arttırmak gerekmektedir.

Kerpiç malzeme ile ısısal konforun gerçekleştirildiği Aşağıulupınar geleneksel konutları, içeri doğru genişleyen pencereler sayesinde yeterli doğal aydınlatma ile görsel konfor sağlanmaktadır. Pencerelerin konumu ve büyüklüğü doğal aydınlatmanın yanı sıra doğal havalandırmadan da en iyi şekilde faydalanılmasını sağlamaktadır. Tüm bunların yanı sıra çoğunun kendi yaptığı geleneksel konutlar, insanların kendi ihtiyaçlarını göz önüne alarak tasarım yapmış olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Kimlik

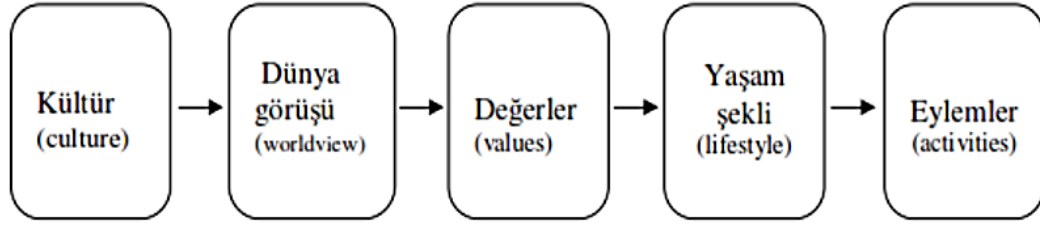
Kimlik kavramı, benzerler arasında kıyaslamayı getirir ve benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koymaktadır. Kimlik o özneyi diğer öznelere ayırır. Eşitlik değil bireysellik, teklik, özgünlük kavramlarını içerir. Böylece çokluk içinde özel olanı tanımlamış olur (Proshansky vd, 1983). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, kimlik kavramı özgün, saf bulunuş halini simgelemektedir. Kimlik kavramı beraberinde “aidiyet” kavramını da getirmektedir. Aidiyet, ilişkinlik anlamına gelmektedir. Kişinin kendini toplum içinde bir yere ait görmesi, bir grubun üyesi olması şeklinde tanımlanabilir (Türkbağ, 2003).

Geleneksel konutlara baktığımızda, kent ve geçmişle olan sıkı bağı görebiliriz. Kimlik kavramı olarak öne sürülen bu kentin, geçmiş ve geleceğe taşınacak izleri ancak toplumsal olarak süreklilik arz etmesi ile devam edebilir. Bu sürekliliğin olmaması durumu, kentlerin kimlikle ilişkilendirilemeyen yapılardan öteye gidemeyeceğini ve sıradan kentlere dönüşeceğini göstermektedir. Kimlikle bağları kopan mimari eserler; toplumda sıradanlaşma, yabancılaşma, sahiplenememe duygularının ortaya çıkmasına neden olur (Tapkı, 2016). Aşağıulupınar’da, toplumun buradaki yaşayışını devam ettirmesi ile aidiyet ve kimlik kavramı günümüze kadar gelmiştir.

Kentsel ve mimari açıdan ele aldığımız bu çalışmada kimlik kavramını üç kısımda incelenmesi gerekliliği düşünülmüştür. Bunlar; kültürel, kentsel ve mimari kimliktir.

Kültürel Kimlik: Rapoport (1977)., kültür kavramını soyuttan somuta aşağıdaki şekilde ifade etmiştir. Kültür; dünya görüşü, değerler, yaşam şekli ve eylemler boyunca gelişen bir bütünü ifade etmektedir (Şekil 2.8). Kültür tanımlaması kültürel kimliği de tanımlayabilmeyi sağlamıştır.

Şekil 2.8. Kültür kavram analizi (Rapoport, 1977).

Kültürel kimlik var olma olgusu ve sorunudur (Rutherford, 1998). Kültürel kimlik her daim var olanı amaçlamaktadır. Geçmişini korurken geleceğin kurgusunu da oluşturabilmektedir. Sürekli gelişen ve dönüşen döngü ile var olur.

Kültür, örf ve adet gibi kavramlar insanın çevresini oluşturur. Oluşturulan bu çevre zaman içerisinde insanın yaşam şekline dönüşerek insan elinin değdiği her şeye yansımaktadır. Soyut kavramın (kültür, örf ve adet) somut kavrama dönüştüğü geleneksel konularda bu izleri görmek mümkündür. Bu sayede kültürel kimliği oluşturan başlıca etkenin insan olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Kentsel kimlik: Kent, teknik, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel birçok konuların birlikte söz konusu olduğu bir mekân, yerleşme ve sürekli değişim yaşayan organik bir yapıdır. Kentlerin farklı karakterleri; kent kimliği, kent profili, kent hafızası, yerin ruhu ve kent imgesi kavramlarıyla açıklanabilir (Tapkı, 2016). Her şeyi ile var olan bir kent olgusunun, kimlik karakteri kazanması her zaman mümkün olamamaktadır. Kentin belleği ya da toplumsal bellek; mekân (yer)- zaman- anı- kimlik birlikteliğinden oluşur (Anderson, 2003). Kent kimliğini oluşturabilmesi yalnızca mekân ve zaman değil, aynı zamanda tamamlayan unsur olan anılar ve kimlik kavramı da entegre edilmelidir. Bu entegrasyonu sağlayacak olan ise, kentte yaşayan insanlardır.

Bu açıdan bakıldığında çalışma alanımız olan Aşağıulupınar kent kültürünün, koruma durumu beraberinde sürdürülebilir gelişme kavramını da getirecektir. Nitekim koruma tek başına yeterli olmayıp, gelişmeyle beraber aktifleşerek sürdürülebilir olabilmektedir.

Mimari kimlik: Bir ulusun sahip olduğu değerlerin mimarideki ifadesidir (Aydemir, 1982). Kültürel ve sosyal tüm değerleri içinde barındıran mimari yapılar, aynı zamanda bir ulusun kimliğini de yansıtmaktadır.

Kevin Lynch (1961), Kent İmgesi (The Image of the City) adlı yapıtında, Eiffel Kulesi'nin Paris ile, Topkapı Sarayı ve Sinan'ın camilerinin İstanbul'la, Empire State'in

New York ile, San Marco Meydanı'nın ise Venedik ile özdeşleştiğini söylemektedir. Yapıların bu denli kentler ile özdeşleşmesi ve yapılarının kentleri yansıtması, yapıların mimari kimlikleri ile bağdaşmaktadır. Yapının mimari kimliği bizi sadece o yapıda değil, aynı zamanda kentin kimliğinde de etkisinin olduğunu göstermektedir.

Çalışma kapsamında ele aldığımız geleneksel konutlar mimari kimliğin izlerini taşıyan ve yansıtan yapılardır. Bu yapıların vaziyet içerisindeki yerleşimi, plan şeması, cephe özellikleri, süslemelerinin yanı sıra yapı malzemeleri, mekânsal oluşumu gibi pek çok açıdan ele alınarak kimlik kavramı çerçevesinde gözlemlenecektir.

2.1.3. Sosyo-Ekonomik Etkenler

Tohma Vadi'si Sivas topraklarında iki kol halinde başlayıp Malatya üzerinden Fırat Vadisi'ne doğru geniş bir oluk oluşturmaktadır (Karakuş, 2009). Bu vadiyi besleyen Tohma Çayı, buranın canlanmasını sağlamıştır.

Toprağı verimli hale getiren bu çay sayesinde, insanların çoğu geçimini kayısı, elma ve üzüm bahçelerinden sağlamaktadır. Bunun yanı sıra hayvancılık da oldukça yaygındır. Geleneksel konutlarda ahır ve samanlıkların bulunması bu veriyi destekler niteliktedir. Zamanla hayvancılığın azalması ile ahır ve samanlık depolara dönüştürülmüştür.

2.2. Türk Konut Mimarisi

Türkler yaşamları boyunca pek çok coğrafyada yaşamışlardır. Yaşadıkları coğrafyanın iklim, topoğrafya, yerel malzeme, kültürel özellikler gibi birçok etken çerçevesinde barınma mekânları oluşturmuştur. Türklerin yaptığı ve yaşamlarını sürdürdüğü bu konutlar "Türk evi" olarak adlandırılmaktadır.

Aşağıulupınar konutları; Türk evleri bakımından bulunduğu yer, malzeme kullanımı, iklim, arazi kullanımı ve kültürel özellikleri gibi faktörleri konut tasarımında göz önüne alınarak yapılmıştır.

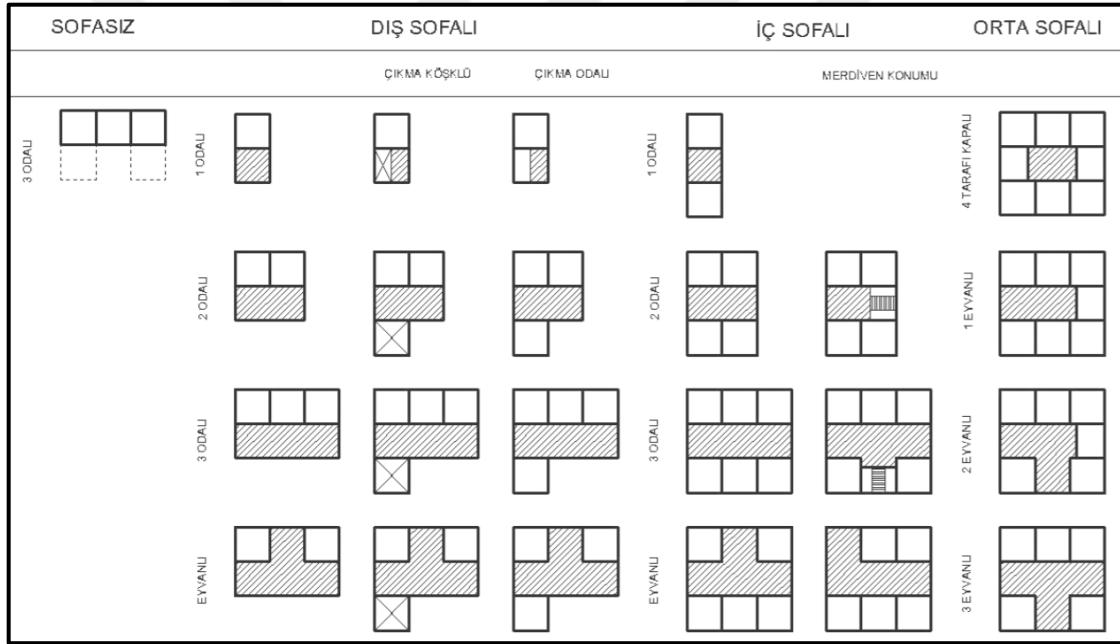
2.2.1. Türk Konut Mimarisi Plan Tipolojisi

Türk Evi'nde planlar, oda ve sofaların organizasyonu ile oluşur. Odalar; şekil, büyüklük ve işlev açısından çok değişken olmayan yaşama birimleridir. Odaların arasındaki ortak

kullanım alanı diyebileceğimiz sofa ise odaların konum ve dizilimlerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Günay, 1999).

Türk Evi'nde sofanın plandaki yeri, evin hangi tipolojiye sahip olacağını belirlemektedir. Bu durum Türk evlerinde sofanın önemini vurgulamaktadır. Sofalar; sadece geçiş alanı olarak değil, kimi zaman toplanma alanı kimi zaman ise gündelik yaşamın sürdürüldüğü alan olarak kullanılmaktadır.

Türk evlerindeki mekân kullanım esnekliğinin yansıması olan sofa, açık-kapalı-yarı açık tüm mekânların tek ismi olarak tanımlanabilmiştir. Türk evi plan tiplerini Sedat Hakkı Eldem (1954); sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipi olarak 4 ayrı şekilde sınıflandırmıştır (Şekil 2.9).

Şekil 2.9. Türk evi plan tipolojisi (Eldem, 1954) ⁴

Aşağıulupınar geleneksel konutlarında sofa daha çok salon yerine kullanılmaktadır. Araştırma dahilinde bulunan konutlar üzerinde yapılan çalışmalarda sofa kavramının bulunduğu yer itibarıyla sofasız, dış sofalı ve iç sofalı plan tipleri şeklinde konumlandığı görülmüştür. Bir diğer plan tipi olan orta sofaya, yapılan konut çalışmalarında rastlanılmadığı fakat kullanıcılardan edinilen bilgiler ışığında harabe durumda ve yok olmakla yüz yüze kaldığı söylenmiştir. Yaptığımız alan çalışmaları neticesinde

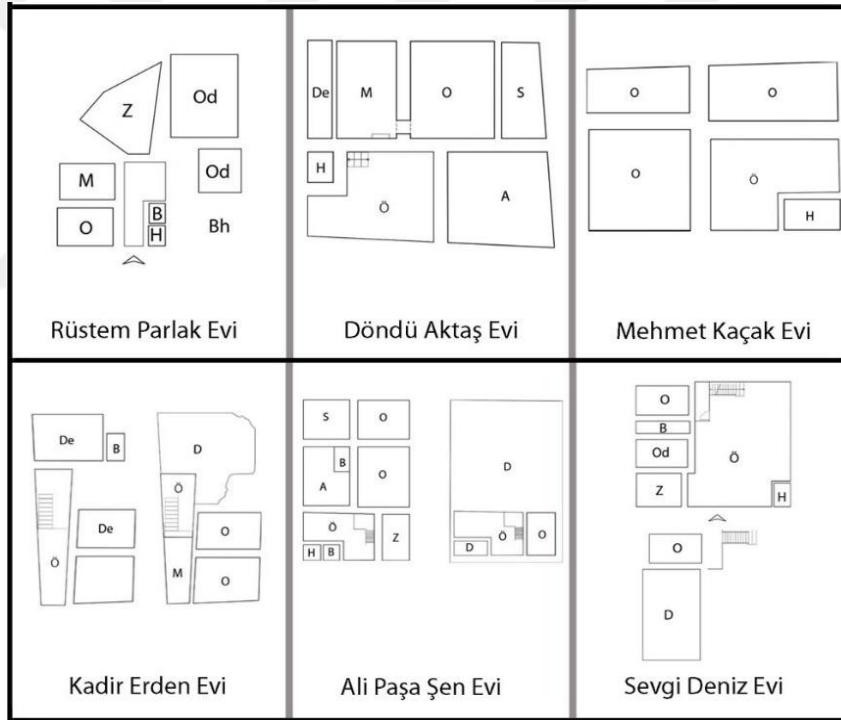
⁴ Tablo Işık, 2017 kaynağından alınmıştır.

Aşağıulupınar konutlarının Türk Evi Plan Tipolojisine göre mevcut durum analizleri yapılmıştır.

Sofasız Plan Tipi

Türk evi plan tipolojisi bakımından en ilkel diye nitelendirilen plan tipidir. Güney ve Güneydoğu sıcak iklimlerinde bu plan tipine rastlamaktayız. Bunun nedeni bağlantıyı sağlayan geçitlerin sıcak iklimlerde sorun teşkil etmemesidir. Soğuk iklimlerde ise bunun tersi bir durum söz konusudur ve geçitlerin üstü kapatılmıştır.

Aşağıulupınar'da incelenen sofasız plan tipi konutlarda odalar sıralı bir şekilde dizilmiştir (Şekil 2.10). Odalar arası bağlantı ise örtmelik ile sağlanmaktadır.

Şekil 2.10. Aşağıulupınar Mahallesi'nde sofasız plan tipi örnekleri

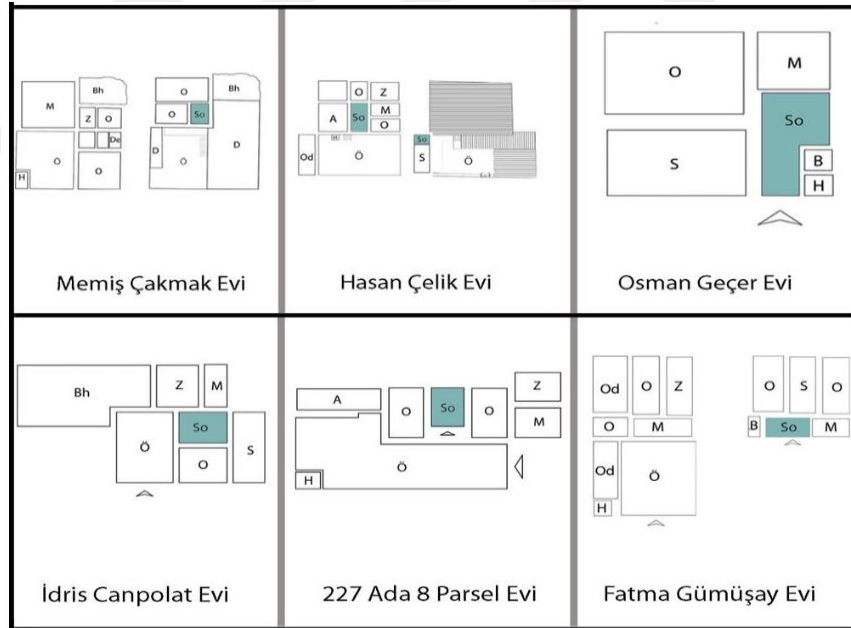
Dış Sofalı Plan Tipi

Dış sofalıda sıralı odalar sofa ile bağlıdır. Plan tipinde simetri anlayışı önemsizdir. Basit anlamda ele alındığında dış sofalı plan tipi sıralı bir oda ve odaları bağlayan sofadan ibarettir. Basit olarak görülebilecek bu plan tipinde eyvan ve köşkler planı zenginleştirmek

için kullanılan mekânsal bileşenlerdir. Köşkler sofaların köşelerine yerleştirildikçe, sofanın etrafını saran birimler yeni bir plan oluşturmaya başlamıştır. Bu durum dış sofalı plan tipiyle iç sofalı plan tipinin bir anlamda benzeşmesine yol açmaktadır (Eldem, 1984).

Köşk odalar sayesinde sofa sıralı odaları bağlayan unsur olmaktan çıkmıştır. Sofanın iki yüzünde oda oluşturulmuştur. Eyvanlar ise oda sıralarını keserek sofaya ulaştıran ara geçitlerdir. Bu sayede sofayı büyütme imkânı sağlamıştır. Eyvan sofayı genişletirken köşkte çeşitliliğini arttırmıştır.

Bu çeşitlilikle beraber dış sofalı planları kendi aralarında sınıflayabiliriz. Sedad Hakkı Eldem'e (1954) göre dış sofalı plan tipleri; tek odalı, iki odalı, eyvanlı, iki odalı ve köşklü, köşklü ve eyvanlı, bir ucu odalı, bir veya iki kollu oda sırasıyla çevrilmiş, dış ve köşe sofalı şekildedir. Aşağılupınar mahallesinde incelediğimiz geleneksel konutlardan; İdris Canpolat, Osman Geçer ve Hasan Çelik konutunun dış sofalı plan tipinde olduğu gözlemlenmiştir (Şekil 2.11).

Şekil 2.11. Aşağılupınar Mahallesinde dış sofalı plan tipi örnekleri

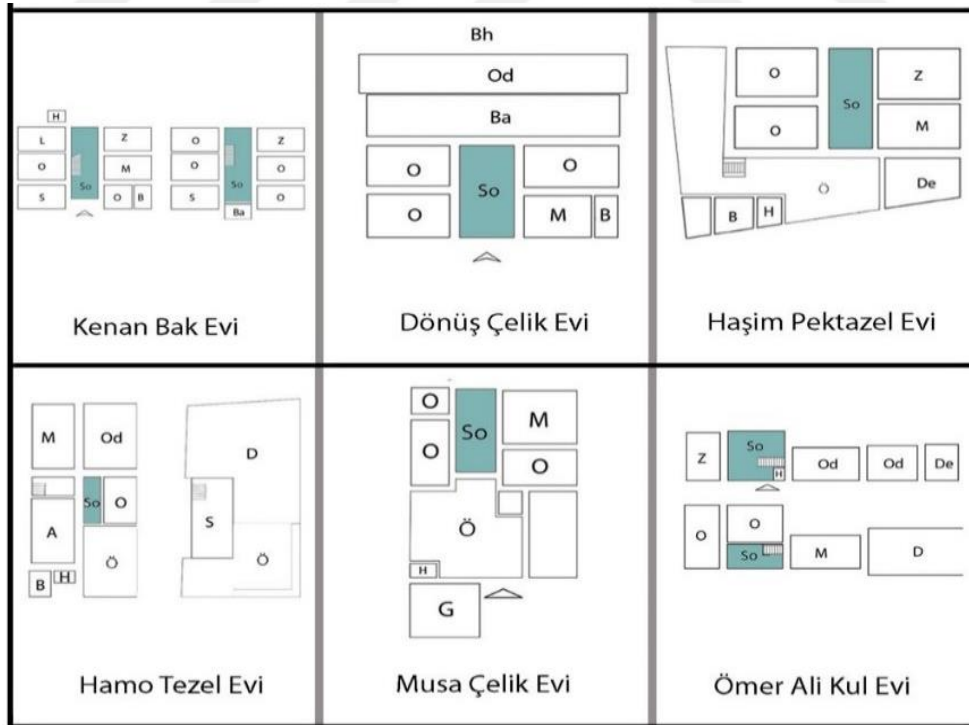
İç Sofalı Plan Tipi

İç sofalı plan tipinde, sofanın iki yanında sıra şeklinde odalar yer almaktadır. Sofalara, eyvanlar veya merdiven sofaları ilave edilebilmektedir. Bu plan tipinde odaların avlu ve bahçeyle olan uzaklığı artmıştır. İç sofalı plan tipinin uygulanmasının başlıca sebebi daha

tutumlu ve hijyenik bir mekân yerleşimi sağlamaktır (Eldem, 1984). Bu plana bakıldığında, girişin sofadan yapıldığı ve geçiş alanı olarak da kullanıldığı görülmektedir. İç sofalı plan tipini Sedad Hakkı Eldem'in Türk evi çalışmasına göre çıkarım yaptığımızda şu şekilde sınıflayabiliriz:

- İki yüzlü, iç sofalı ideal plan tipi
- İki yüzlü, iç sofalı eyvanlı ideal plan tipi
- Bir yüzlü, iç sofalı ideal plan tipi
- İki yüzlü, iç sofalı, iki odalı plan tipi
- İki yüzlü, iç sofalı plan tipi (ikiden fazla odalı).
- Eyvanlı ve yan sofalı plan tipleridir.

İç sofalı plan tipleri zamanla orta sofalı plan tipiyle benzerlik gösterse de aynı değildir. Benzerlik göstermesinin nedeni odaların sofaya açılan kısımlarının pahlanması olarak Sedad Hakkı Eldem (1984) tarafından açıklanmıştır. Aşağıulupınar'da araştırma dahilimizde yapılan çalışmalarda; Dönüş Çelik, Kenan Bak, Ömer Ali Kul, Musa Çelik, Haşim Pektazel ve Hamo Tezel konutu iç sofalı plan tiplerine sahiptir (Şekil 2.12).

Şekil 2.12. Aşağıulupınar Mahallesi'nde iç sofalı plan tipi örnekleri

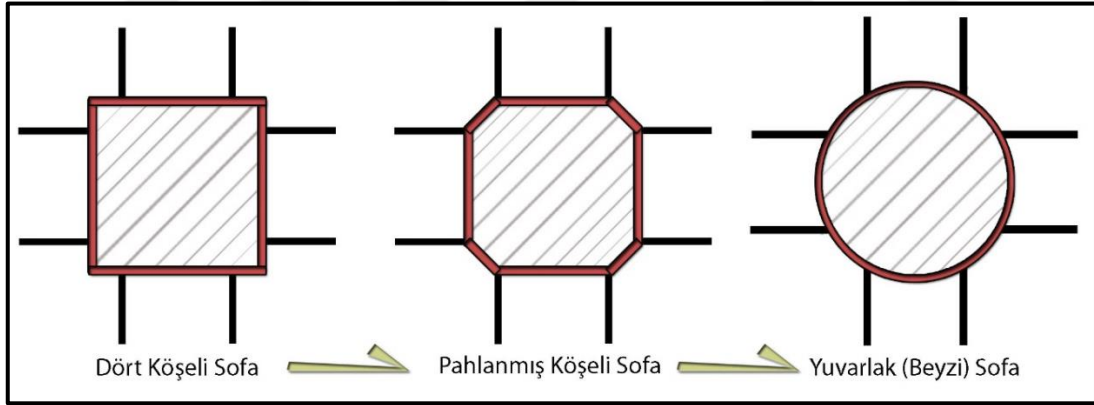
Orta Sofalı Plan Tipi

Orta sofalı plan tipinde sofa, konutun merkezinde ve dört tarafı oda ile çevrilidir. Dört yanı odalarla çevrili olması sebebiyle karanlık olmaktadır. Bu durumu engellemek için odaların belli aralıklarında eyvanlar oluşturularak doğal aydınlatmadan faydalanılmıştır. Bu açılan eyvanlar karşılıklı olduğunda biçim bakımından iç sofalı plan tipi ile karıştırılabilirler.

Eldem'in (1984), Türk evi çalışmasına göre çıkarım yaptığımızda orta sofalı plan tipini kendi içinde şu bölümlere ayırabiliriz:

- Dört köşeli, orta sofalı plan tipi
- Pahlı köşeli, orta sofalı plan tipi
- Yuvarlak ve beyzi, orta sofalı plan tipi

Orta sofa sınıflandırmasında görüldüğü gibi zaman içerisinde farklı şekillerde yapılmıştır. Öncesinde dört köşeli olan orta sofa, sonra pahlanmış ve daha sonraki aşamada ise yuvarlak veya beyzi şeklini almıştır (Şekil 2.13).

Şekil 2.13. Sofaların mekanların ortasındaki durumları ve şekli

İncelemiş olduğumuz geleneksel Aşağılupınar konutlarında, orta sofalı plan tipine ait bir konut örneğine ve orta sofa ile birlikte kullanılan diğer sofa tiplerini barındıran konutlara rastlanılmamıştır. Sedat Hakkı Eldem'in plan tipolojilerinden sofasız, dış ve iç sofalı plan tipleri çalışma alanımızda görülen tiplerdir. Bu tiplere ait genel bilgi ve plan şemaları Ek.1'de yer almaktadır.

2.2.2. Malzeme Özellikleri

Yerleşmiş uygarlığın ilk çağlarından itibaren, insanın ürettiği ve biçimini istediği gibi belirlediği ilk yapı malzemesi kerpiç olmuştur (Çobancaoğlu ve Tuztaşı, 2006). Bu yapı malzemesi doğal oluşu nedeniyle tarihimizde birçok bölgede kullanılmıştır.

İlk dönemlere ait kerpiç kullanımına MÖ. X. yüzyılda Mezopotamya’da rastlanmıştır (Quagliarini vd, 2009). Anadolu’da ise ilk kerpiç kullanımının MÖ. 8500 yıllarında Diyarbakır’daki Çayönü yerleşmesinde olduğu görülmektedir (Gül, 2011) (Şekil 2.14). Çayönü dışında kerpiç yapı malzemesinin kullanıldığı bir diğer önemli yerleşim yeri ise Catalhöyük’tür. Catalhöyük’teki konutlar, Türkiye’deki ilk toprak yapılara örnek olarak gösterilebilir (Koç ve Akbulut, 2017). Bu yerleşimde; kerpiç kalın duvarlı odaların bulunduğu, kapıların bulunmadığı ve girişlerin damlardan yapıldığı Şekil 2.15’te görülmektedir.

Şekil 2.14. Çayönü yerleşimi (URL-1, 2019)

Şekil 2.15. Catalhöyük yerleşimi (URL-2, 2019)

Geçmişten günümüze kadar kerpiç malzemenin uygun teknikler aracılığıyla değişimi yapılara da uygulanmaktadır. Bu değişim kerpiç malzemenin kuru ot, alçı... gibi çeşitli malzemelerle birleşiminin sağlanarak malzeme yapısındaki değişiklikleri ve bu malzemenin uygulama tekniklerinin farklılaşmasıyla oluşabilmektedir.

Kerpiç malzemeyi çalışma konusu olarak ele alan ve mukavemetini güçlendiren bir çalışma örneği; İTÜ Alker Binası’dır (Şekil 2.16). 1980 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi’nde TÜBİTAK MAG 505 projesi olarak yapılan araştırmada alçılı kerpicing özellikleri araştırılmış, bir deneme evi yapılmıştır (Kafesçioğlu vd, 1980). Bu araştırma ile

kerpiç geleneksel bir yapı malzemesi olmaktan çıkmıştır ve güncel bir kimlik kazanarak “alke” kelimesi ile tekrar yaşantımıza girmiştir.

Şekil 2.16. İTÜ Alke binası (Çiçek, 2014).

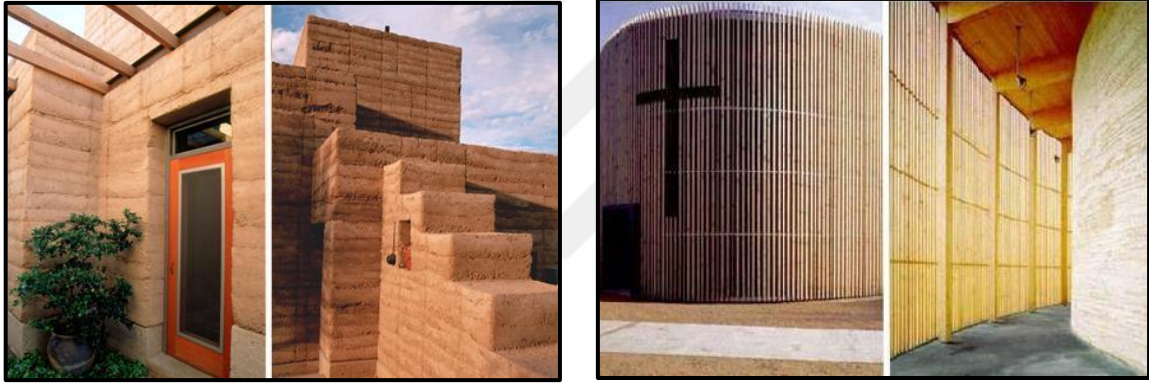
Alke yapı malzemesi kullanılarak yapılmış bir başka örnek ise Beşiktaş Kültür Merkezi'dir (Şekil 2.17). Mimar Özgül Öztürk'ün tasarladığı iç mekan tasarımında, dekorasyonda sıkıştırılmış toprak tekniği ile toprak duvar uygulaması yapılmıştır. Bu duvar giriş ile ofisleri ayıran bölümde uygulanmıştır.

Şekil 2.17. Beşiktaş Kültür Merkezi kerpiç iç duvar tasarımı (URL-3, 2019)

Ülkemizde bulunan kerpiç yapı örneklerinin yanı sıra yabancı ülkelerde de kerpiç kullanımının hızla arttığı görülmektedir. İngiltere’de yirminci yüzyıldan önce inşa edilmiş yaklaşık 500.000 kerpiç yapı bulunmaktadır (Aruntaş vd, 2015). Bu sayının çokluğu kerpiç malzemenin önemini de göstermektedir. “Çöl gökdelenleri” diye de anılan Yemen’de birçok kerpiç gökdelen mevcuttur. Yemen’de Sibam-Hadramut bölgesindeki gökdelenler Çölün Manhattan’ı olarak adlandırılmaktadır.

Geçmişte yapılan bu kerpiç yapı örnekleri dışında, günümüzde yapılan kerpiç yapı örneklerine rastlamakta mümkündür. Paul Weiner’in modern çizgileri olan sıkıştırılmış toprak evi (Şekil 2.18) ve en modern kerpiç kullanımı uygulaması olan Berlin’deki Barış Tapınağı (Şekil 2.19) örneklerinde görüldüğü gibi pek çok yerde kerpiç kullanımı yaygınlaşmıştır.

Şekil 2.18. Paul Weiner evi (URL-4, 2019)

Şekil 2.19. Berlin Barış Tapınağı (URL-4, 2019)

Paul Weiner ve Berlin Barış Tapınağı’nda kerpiç malzeme uygun tekniklerle modernize edilerek kullanılmıştır. Günümüz teknolojisi ile tekrar yorumlanmış ve yapılara uyarlanmış kerpiç malzemelerin doğal ve sanayi ürünler (kuru ot, elyaf, hasır, reçine... gibi). ile entegre edilerek kullanım alanları genişletilmektedir.

Toprak malzemeye eklenen kuru ot sayesinde malzemenin mukavemeti artmaktadır. Bu sayede, Şekil 2.20’de görüldüğü gibi toprak malzeme taşıyıcı veya bölme duvarlarda kullanılmaktadır. Bu yapı malzemesi, yalıtım ve klimatolojik özellikleri sayesinde ısı ve havalandırma sorunu oluşturmamaktadır. Döşeme malzemesi kullanımında ise toprak malzeme sıkıştırılmaktadır. Sıkıştırılan toprak döşeme üzerine, Şekil 2.21’de yer alan örnekteki gibi reçine yedirilerek desteklenmiştir.

Şekil 2.20. Taşıyıcı ve bölme duvar yapımı (Çiçek, 2014)

Şekil 2.21. Döşeme oluşumları (Çiçek, 2014)

Avusturya’da bulunan Schlins Rauch evi çatısında kullanılan toprak malzeme Şekil 2.22’de görülmektedir. Bu evde modernize edilen kerpiç malzeme, günümüz yapılarının çatılarında ve ihtiyaç duyduğu alanlarda kullanılabilceğini göstermektedir.

Doğal malzeme olan toprağın kullanımının artması ile beraber kolay kullanılabilen paneller oluşturulmuştur. Avrupa’da elyaf, hasır... gibi sanayi ürünleri ve kimi zamanda ince saz bitkisiyle güçlendirilerek toprak paneller (kilpan). üretilmekte olup tavan, duvar ve hareketli iç mekân panoları veya dolaplar bu panellerden oluşabilmektedir (Çiçek, 2014) (Şekil 2.23).

Şekil 2.22. Çatı (dam). oluşumları (Çiçek, 2014)

Şekil 2.23. Toprak paneller (Çiçek, 2014)

Kerpiç malzemenin çeşitlendirilerek, günümüzde farklı alanlarda kullanma isteği özümüze dönüşün getirisidir. Doğal olanı arayan insanoğlu, mimari yapı elemanlarında da bu arayışa gitmektedir.

2.2.3. Süsleme Özellikleri

Geleneksel Türk Evlerinde ahşap, taş, demir... gibi malzemeler süsleme elamanı olarak kullanılmaktadır. Gögebakan (2015)'a göre ilk dönemlere ait Türk Evi'nde süsleme iki türlü olur. Birincisi; duvar örgüsü sırasında yapı elemanlarına bağlı olarak yapılan süslemedir. İkincisi bu yapı elemanları ve mimari unsurlar üzerine bağımsız olarak yapılan süslemelerdir.

Yapı elemanlarına bağlı olarak yapılan süslemeler kapsamında, taş ve duvar örgülerindeki dekoratif diziler, geometrik bitkisel motiflerin ortaya konması... gibi örnekler verilirken; bu yapı elemanlarının üzerine yapılan bağımsız süsleme elemanlarına ise dolap ve tavan süslemelerindeki nakışlar, oymalar örnek gösterilebilir.

Dış süsleme, yapı cephesinde yer aldığından dolayı daha çok yapı elemanları ile yapılmaktadır. Türk konut tiplerinde zemin katta çok fazla süsleme elemanı görülmezken, üst katta çıkmalar, saçaklar, bacalar... gibi yapı planını etkileyen süslemelere rastlamak mümkündür. Bu plan yapısını etkileyen süslemelerle beraber, dış cephede yer alan pencere ve kapı açıklıklarının kemerlerinde ve doğramalarında, katlar arası döşemede bulunan kat silmelerinde, çörtlen detayları... gibi pek çok yerde süsleme öğelerine rastlanmaktadır. Süsleme öğelerine ek olarak; kapı tokmakları, pencere parmaklıkları, balkon veya eliböğünde detaylarında ahşap ve demir malzemedен yararlanılmaktadır (Şekil 2.24).

Şekil 2.24. Kemerli pencere ve eliböğünde örneği (Durgun, 2006)

Dış süsleme daha çok dışarıdan konutu farklılaştırmak amacıyla yapılırsa da iç süslemeler mekan fonksiyonlarına ve önemlerine göre değişiklik göstermektedir. Misafirlerin ağırlandığı odalardaki süslemeler diğer mekanlara oranla daha gösterişli olmaktadır. İç

süslemeye yazılar, motifler, nakışlar, resimler... gibi duvar süsleme öğeleri ve ahşap malzeme ile tavan süslemeleri de örnek olarak verilebilir.

Geleneksel Türk konutlarında iç ve dış süslemeler o toplumun kültürü ile şekillenmekte ve bulunduğu yer ile özdeşleşmektedir. Geleneksel Safranbolu konutları denilince akla ahşap dış cephe süslemelerinin gelmesi, geleneksel Mardin konutlarının ise taş dış cephe süslemeleri ile özdeşleşmesi süslemenin konut üzerindeki önemini vurgularken diğer yandan kentle özgünleşmesini sağlamaktadır.

2.3. Doğu Anadolu'daki Türk Konut Mimarisinden Örnekler

Anadolu'daki geleneksel konutlar bölgenin elverişliliği, gelenekleri, kültürü, yaşam koşullarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu konutlar üzerinde toplumun etkisi ve insanın yaşam biçimi belirgin bir şekilde görülmektedir.

Rapoport'a göre geleneksel evin etkin ve edilgen olmak üzere iki işlevi vardır. Birincisi evin kullanıcısı olan toplumun yaşam tarzı ve alışkanlıklarına uygun ortam yaratmak, ikincisi ise barındırmadır (Rapoport, 1977).

Bu çerçevede bakıldığında geleneksel konutların aslında daha çok ihtiyaca yönelik yapıldığı, yaşam tarzları ve alışkanlıklarına göre değişiklik gösterdiği gözlemlenmektedir. Anadolu'daki geleneksel konutlar, plan öğeleri ve mekânsal uyum açısından benzer özellikler sergilemektedir. Bu konutlar, aynı zamanda günümüz mimarisine yol gösterecek nitelikte yapılarıdır.

Anadolu'daki geleneksel konutlar üzerindeki bölge ve kentler arasındaki farklılaşmanın ve benzer özelliklerin yansımalarını; akış şemamızın ikinci aşamasını oluşturan karşılaştırmalı analiz kapsamında Elâzığ, Muş, Bitlis ve Malatya evleri örneklerinde görmek mümkündür.

2.3.1 Elazığ Evleri

Elazığ, Harput ve çevresine yerleşmiş ve tarihi boyunca farklı kültürlerden etkilenmiştir. Eğimli araziler üzerine kurulan Elâzığ evleri Harput kalesinden dolayı kale şehir özelliği taşımaktadır. Bu konutlar geleneksel Anadolu kimliğini yansıtmaktadır (Şekil 2.25).

Bu durumun en belirgin özelliği olan sofa, etrafına teşkil eden odalardan oluşmaktadır. Odalar arası geçiş sofa üzerinden sağlanmaktadır. Elazığ evleri planlama olarak sofa, oda, şahnişin, yazlık köşk, köşk oda, baş oda, mutfak, kiler, tandır başı, tuvalet, banyo, ahır, avlulu bahçeleri, bir veya iki katlı konutlardan oluşmaktadır (Şekil 2.26).

Şekil 2.25. Resul Çiçek evi (Karakaş, 2008)

Şekil 2.26. Faik Bey konağı (Karakaş, 2008)

Geleneksel Elazığ Evlerinde kerpiç, ahşap ve taş malzemesi kullanılmıştır. Yapıların temeli taş, duvarları kerpiç, döşemeleri taş ve toprak, tavanları ahşap ve damları toprak malzemesinden oluşmaktadır. Konutların cephelerine bakıldığında genellikle sokağa bakan üst katların penceresi fazla olup, “*şahnişin*” diye adlandırılan çıkmalar bulunmaktadır.

Geleneksel Harput ve Elazığ evlerinin ön cephe biçimlenişleri, yakın bölge ve Anadolu'nun diğer şehirlerindeki evlerin cepheleri ile karşılaştırıldığında tamamıyla farklı bir düzenlemeye sahip olduğu görülmektedir (Öztürk ve Coşkun, 2014) (Şekil 2.27). Süsleme olarak ahşap malzemesi, pencere ve kapı detaylarında kullanılmıştır.

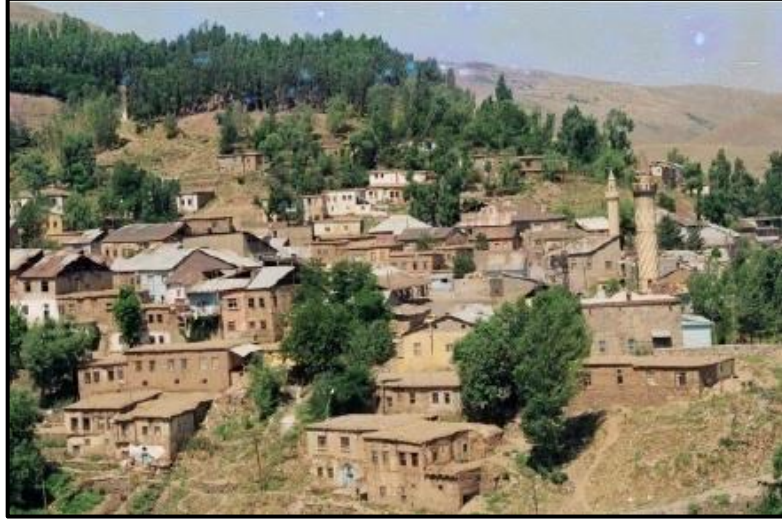
Şekil 2.27. Aksaray Mahallesinde geleneksel konut örneği (Karakaş, 2008)

Geleneksel Elazığ evleri barınma mekânı olmaktan ziyade sosyal hayatın sürdürüldüğü bir mekân haline gelmiştir. Bu konutlar insanların hayatlarını sürdürdüğü, toplum ile uyumun sağlandığı ve birçok konuda önemli değerlerin oluştuğu mekânlardır. Dini değerler dikkat alınarak mahremiyet olgusu ile konutlarda plan şemaları değişiklik göstermektedir.

2.3.2. Muş Evleri

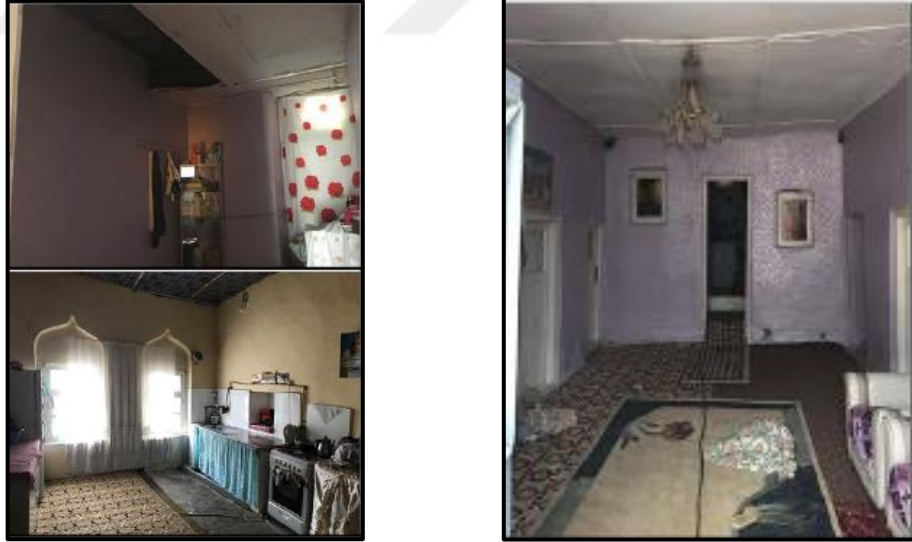
Muş evleri geçmişten günümüze kadar kültürün yansımalarını üzerinde taşıyarak gelmiştir. İklim ve Coğrafyası gereği Anadolu konutları mimarisinin birçok özelliğini taşımaktadır. Bu konutların yapılmasında insanın yaşam şekli, ihtiyaçları, toplum ile olan bütünlüğü, örf ve adetleri etkili olmuştur (Şekil 2.28).

Diğer Anadolu konutlarında olduğu gibi sokak dokusu bitişik nizam konutlardan oluşmaktadır. Genellikle kerpiç ve iki katlı yapılardır. Cümle kapısı diye adlandırılan bahçe kapısına sokaktan giriş yapılır. Bu kapıdan sonra havuş adı verilen yüksek duvarlarla çevrili avluya ulaşılır. Havuş mekânı tandırlık, konutun girişi, kiler, dinlenme yerleri ile bağlantılıdır.

Şekil 2.28. Geleneksel Muş evlerine genel bakış (Işık, 2017)

Genellikle iki katlı olan bu konutların zemin katında avlu, mutfak, ahır, kiler, tuvalet, banyo, sofa ve odalar bulunmaktadır. Mekânlar arası geçiş sofa ile sağlanmaktadır (Şekil 2.29). Birinci katında ise sofa ile bağlantılı olan odalar mevcuttur.

Şekil 2.29. Muş ili Kale Mahallesinden kerpiç yapı iç mekân görüntüleri (Işık, 2017)

Geleneksel Muş evleri genellikle kerpiç, taş ve ahşap malzemeden yapılmıştır. Taş malzemesi temelde, kerpiç malzemesi duvarda, ahşap malzemesi ise tavan, kapı, pencere ve süslemede kullanılmıştır. Damları topraktan yapılan bu konutlarda, bakım yapılmadığından, değişen iklim şartlarından ve gelişen malzeme tekniğinden dolayı sac

çatı kullanımı görülmektedir. Yapıların kat döşemeleri sıkıştırılmış toprak üzerine ahşap kaplama yapılarak oluşturulur. Bu döşemeler ise ahşap taşıyıcılar ile desteklenir. Bu taşıyıcılar ahşap malzemenen yapılmış olup herhangi bir malzeme ile kaplı değildir.

Cepheleeri, Geleneksel Anadolu konutları ile benzerlik göstermektedir. Sokak boyunca, bitişik veya ayrıık nizam yapılar bulunmaktadır. Genellikle zemin kat pencereleri küçük, az sayıda ve zemin seviyesinden yüksekte; birinci kat pencereleri ise zemin kata göre büyük ve çok sayıda olmaktadır. Böyle olmasının başlıca sebepleri yapı içindeki mahremiyetin korunması ve kullanıma dayalı özelliklerden kaynaklanmaktadır.

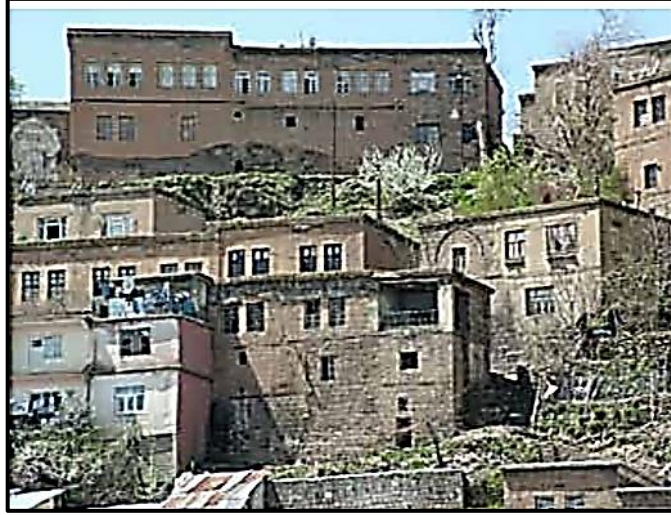
2.3.3. Bitlis Evleri

Bitlis evleri, genellikle avluyla dışarı açılacak şekilde tasarlanmıştır. Bu geleneksel konutların genel olarak oda, sofa, hela, banyo (çol), avlu, odunluk... gibi mekanlardan oluştuğu görülmektedir. Açık, yarı açık ve bazı örneklerde üst örtüye sahip olan avlular; ocak, tandırlık, oturma sekileri... gibi alanları da kapsamaktadır. Avlunun duvarları Malatya, Elazığ, Muş evlerinde görüldüğü gibi yüksektir. Bu durum avluda mahremiyet kavramı ile ilişkilendirilebilir. Genellikle iki katlı olarak yapılan geleneksel Bitlis evleri, cephe düzeni bakımından sadedir. Cephede süslemeye sahip olan konutlarda ise, genellikle sokağa bakan ön cephede süsleme öğelerine rastlanmaktadır (Şekil 2.30).

Şekil 2.30. Süsleme öğesine sahip cephe (Oğuz ve Aksulu, 2016)

Yığma yapım tekniğinde yapılan geleneksel Bitlis evlerinin üst örtüsü, düz toprak damdır. Ana yapım malzemesi yöreye özgü olan küfeki taşı olarak adlandırılan “tüf” taşıdır (Oğuz ve Aksulu, 2016). Bitlis evlerinde duvarları oluşturan taşların arasında kullanılan harçlar, damlar gibi toprak malzemesi kullanılarak yapılmıştır (Şekil 2.31).

Şekil 2.31. Geleneksel Bitlis evleri (Öztürk ve Coşkun, 2014)

2.3.4. Malatya Evleri

Malatya, içinde farklı gelenekleri ve kültürleri, geçmişten günümüze kadar taşıyan yapıların olduğu bir şehirdir. Bu bölgenin coğrafi ve iklim koşulları yapılar üzerinde etkisini göstermektedir. Geleneksel konutlar, dönemin Türk-İslam tarihini yansıtan öğeleri üzerinde barındırır (Şekil 2.32).

Şekil 2.32. Hayati Ergün evi Halep Caddesi (Özyılmaz, 2009)

Geleneksel Malatya Evlerinin plan özelliklerine bakıldığında, Osmanlı dönemi mimarisinin genel özelliklerini görmek mümkündür. Konutlar genel olarak bir veya iki katlı, sokağa cephesi olan, bahçesi içerisinde örtmeliğe sahip konutlardan oluşmaktadır (Şekil 2.33).

Şekil 2.33. Örtmelik örneği (Durgun, 2006)

Malzeme olarak konutlarda genellikle kerpiç, ahşap ve taş kullanılmıştır. Duvarlar kerpiç, temeli taş ve kirişler yani hezenler ise ahşaptan yapılmıştır. Mekânsal organizasyon olarak tek katlı Malatya evleri, genellikle iç sofa etrafına yerleştirilmiş odalardan oluşmaktadır. Sofa, geçişlerin sağlandığı ve günün belli zamanlarının geçirildiği bir mekândır. İki katlı konutlarda ise zemin katta zahirelik ve tandırlığa yer verilmiştir. İkinci kat ise, genellikle odalardan oluşmaktadır. Malatya evlerinin cephelerindeki süslemeler genellikle balkon korkulukları, pencerelerde kullanılan kemerler, kapılar üzerindeki süslemeler şeklinde görülmektedir.

Malatya evleri süsleme yönünden Anadolu'nun diğer şehirlerindeki evlere benzer. Dolap, yüklük (örtülük), mutfak, kiler süsleri, pencere ve balkon kafesleri ahşap, kapı alınlıkları, kapı tokmakları demir, çıralık ve raflar alçı malzemelidir (Aytaç, 2003). Demir malzemesi ise kapı kolu ve kilidi, pencere kolu ve kilidi gibi küçük detaylarda görülebilir.

Malatya evlerine en güzel örnek beş konaklar diye adlandırılan konutlardır. Bu konutlar örtmeliği olan, kemerli pencereler ve cumbalardan oluşan, iki katlı ve bitişik nizamlı yapılardır (Şekil 2.34).

Şekil 2.34. Malatya Beş Konaklar (Özyılmaz, 2009)

2.4. Bölüm Sonucu

Yaşam döngümüz boyunca farklı ihtiyaçlarımız ve önceliklerimiz bulunmaktadır. Bu değişken durum farklı mekân ihtiyaçlarının esnekliğini de oluşturmaktadır. Mekan ihtiyacı çevresel, kültürel ve sosyo-ekonomik etkenler çerçevesinde konut tasarımını şekillendirmektedir. Bu bölümde ele aldığımız Türk konut mimarisinin plan tipolojileri çalışma alanımızda araştırdığımız konutların mekânsal yapısının oluşturulması ve gruplandırılmasını sağlamıştır. Değerlendirmeye aldığımız Aşağılupınar konutlarının sofasız, dış sofalı ve iç sofalı plan tiplerinin bulunduğu ve yapı malzemesi olarak kerpiç malzemenin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Geleneksel kerpiç yapılar, Türkiye’de 1980 yılında yapılan 3. Uluslararası Kerpiç Koruma Sempozyumu’ndan sonra ICOMOS’un aldığı bir kararla eski eserler kapsamına girmiştir (Erdim, 1979). Dünyadan ve Türkiye’den Kerpiç yapı malzemesinin geçmişte olduğu gibi günümüzde ve gelecekte de tercih edilebilecek bir malzeme olması nedeniyle geleneksel konutların yapım tekniği ve malzemesiyle günümüz şartlarına entegre edilerek korunması elzemdir.

Elazığ, Muş, Bitlis ve Malatya evleri kapsamında Doğu Anadolu Bölgesi’nde yer alan Türk konut mimarisi irdelenmiş, karşılaştırmalı analizi yapılarak benzer konut özellikleri vurgulanmıştır (Şekil 2.35). Bu sayede geleneksel Aşağılupınar konutlarının sadece bulunduğu yer bakımından değil bölgeye yakın konumda ve benzer özelliklere sahip olan yerleşim yerlerindeki konutlarla ilişkisi gözlemlenmiştir. Bu bölümde kaynak belirtilmeyen şekiller tarafimca hazırlanmıştır.

Geleneksel Konutlar		Plan Elemanları	Yapı Malzemesi	Süsleme
Elazığ Evleri		Sofa, oda, Şahnişin, Yazlık köşk, Köşk Oda, Baş oda, Mutfak, Kiler, Tandır başı, Tuvalet, banyo, ahır, Avlu	Kerpiç, taş ve ahşap malzeme Kagir sistem Düz toprak dam	Ahşap pencere ve kapı doğrama detayları, cephede şahnişin çıkma.
Muş Evleri		Sofa, oda, Mutfak, Kiler, Tandırılık, Tuvalet, banyo, ahır, Havuş	Kerpiç, taş ve ahşap malzeme Kagir sistem Düz toprak dam	Pencerelerin önünde ahşap veya kerpiçten yapılan sedirler, ahşap dolaplı nişler.
Bitlis Evleri		Oda, sofa, hela, banyo (çol)., avlu, odunluk, tandırılık, ahır.	Kerpiç, taş ve ahşap malzeme Kagir sistem Düz toprak dam	Ahşap malzemesinden pencere ve kapı detayları, nişler
Malatya Evleri		Sofa, oda, Mutfak, Zairelik, Tandırılık, Hela, banyo, ahır, Örtmelik	Kerpiç, taş ve ahşap malzeme Kagir sistem Düz toprak dam	Ahşap kat silmeleri ve eliböğründeler, cumbalar, ahşap dolaplı nişler

Şekil 2.35. Karşılaştırmalı analiz tablosu

3. DARENDE İLÇESİNİN FİZİKSEL VE TARİHİ ÖZELLİKLERİ

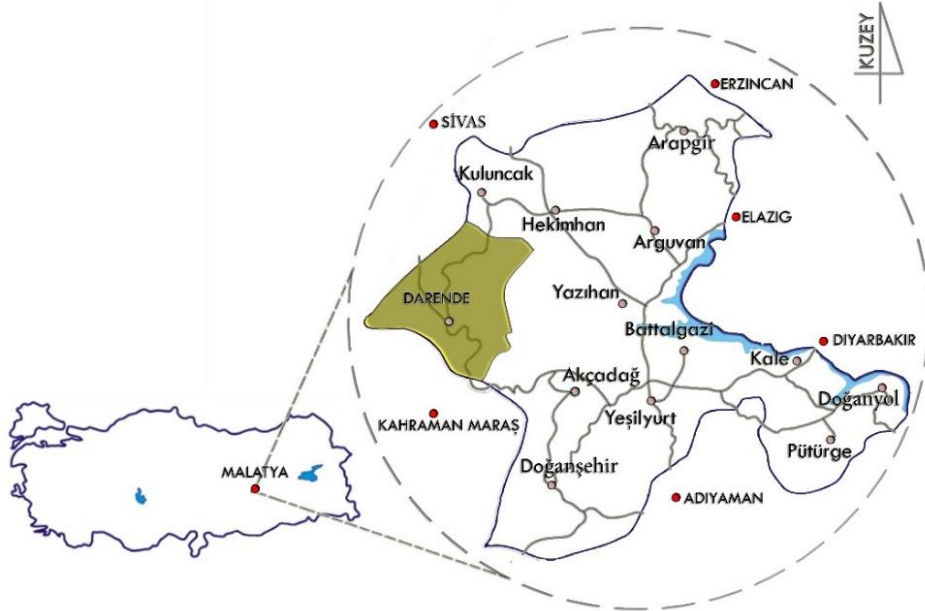
Darende, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan Malatya ilinin batısında yer alan ilçesidir. Bu çalışmada konumu sebebiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Darende ilçesi, fiziksel ve tarihsel özellikler olmak üzere iki ana başlıkta ele alınmıştır.

3.1. Darende İlçesinin Fiziksel Özellikleri

Darende, dağlık yapısı, merkezinden geçen Tohma Çayı ve çeşitli coğrafi özelliklere sahip bir ilçemizdir. Bu ilçe; konumu, topoğrafya ve jeolojik yapı, iklim ve bitki örtüsü başlıkları altında incelenmiştir.

3.1.1. Konumu

Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan Darende ilçesi; doğuda Malatya, güneyde Kahramanmaraş, batıda Kayseri, kuzeyde Sivas illeri ile çevrilidir (Şekil 3.1). Engbeli ve dağlık bir alanda yer alan Darende, dağınık bir yerleşim yerine sahiptir.

Şekil 3.1. Darende İlçesinin coğrafi konumu

Malatya'nın batısında yer alan Darende ilçesi, matematiksel konum itibariyle 38° 32' 44" Kuzey paralelleri ile 37° 30' 20" Doğu meridyenleri arasında bulunmaktadır (URL-5, 2019). Darende, D-300 Malatya-Kayseri karayolu üzerinde yer almaktadır. Aynı zamanda bu ilçe, batıyı doğuya bağlayan yol üzerinde konumlanmıştır. Fırat Havzası ile Kızılırmak Havzası arasında bir geçiş yeri olan Tohma Havzası'nın uzun vadisi boyunca yerleşmiş bir Kaza'dır (Arman, 1996). Bu yönü ile Tohma çayı, ilçenin sulama suyu noktasında önem arz etmektedir.

3.1.2. Topoğrafya ve Jeolojik Yapı

Darende ilçesi, Güneydoğu Toroslar'ın kuzeye doğru yönelmiş dağ sıraları ve bunların arasında bulunan çöküntü alanından oluşmaktadır. Bu alanın güneyinde Nurhak Dağları'nın uzantıları, batısında Hezanlı Dağı (2.283 m.), doğusunda Akçababa Dağları, kuzeyinde ise Leylek Dağı (2.052 m.) bulunmaktadır (URL-6, 2019).

Darende ilçesi engebeli bir yapıya sahip bir yerleşim yeri olmakla beraber, Darende'nin morfolojik karakterine bakıldığında; kuzey, güney, doğu ve batısında dağlık alanlar mevcuttur. Bu dağlık alanlardaki akarsuların neticesinde vadiler oluşmaktadır. Bu dağların arasında kalan ilçe topraklarını Tohma Çayı zenginleştirmektedir.

3.1.3. İklim ve Bitki Örtüsü

Darende ve çevresinde iklim, oldukça, karasal bir yapıya sahiptir. Kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Kar yağışları tipili ve tehlikelidir (Taşkın, 2002). Yaz ayları oldukça sıcak geçmektedir. En çok yağış, sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinde yağar (Saraçoğlu, 1956). Bu durum düzensiz yağış rejimine sahip olduğunun bir göstergesidir.

Düzensiz bir yağış rejimine sahip olup, yüksekler bazen yağış düşse de Darende üzerine pek yağış düşmez (Saraçoğlu, 1956). Yağışın düşmediği ve besleyemediği bu toprakların zamanla bitki örtüsü açısından zayıf kaldığı görülmektedir. Yeşil alan eksikliği beraberinde erozyon tehdidini de getirmektedir.

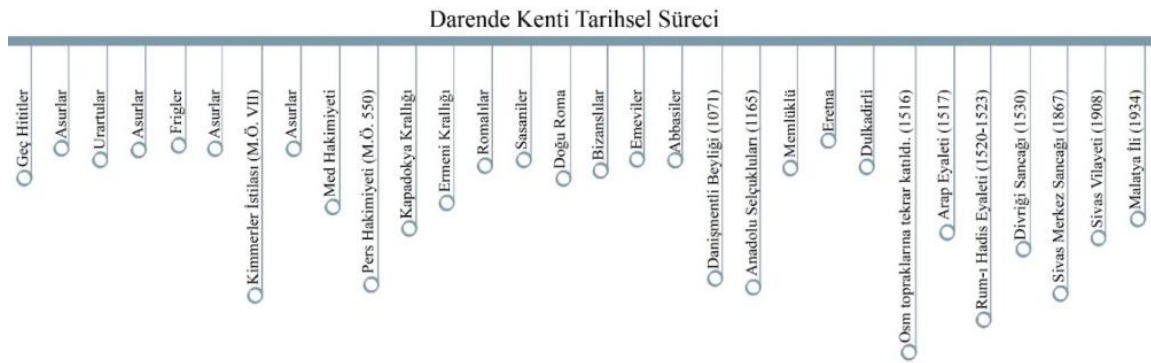
3.2. Darende İlçesinin Tarihsel Gelişimi

Darende, tarihinde pek çok kültür ve medeniyeti barındırmıştır. Anadolu'da bulunan ilk tabletlere göre; Darende'ye ait ilk ismin, Timelkia olduğu söylenmektedir (Öz, 2001). Darende'ye Hititlerin; Tilmika, Asurların; Taranidite/ Taranto, Romalıların; Tomisa, Müslümanların; Toranto, Rumların; Tıryandafil (Otuz Yapraklı Gül). adını verdikleri bilinmektedir. Ayrıca Vâdi-ül Hadese, Vâdi-ül Hacere, Vâdi-ül Bakara, Tıranda, Turanda, Taranta, Tırmanda, Dalande, Derende, Derin dere, Dar ende olarak bilinmektedir (Bilgiç, 1946). Zamanla ismindeki bu değişim “Darende” ismi ile son bulmuştur.

Darende'nin tüm bu farklı isimleri, çok fazla medeniyetin el değiştirdiğini göstermekle beraber aynı zamanda; coğrafi bakımdan da yerleşmeye uygun olduğu çıkarımını desteklemektedir. Bu medeniyetlerin farklılığı yerleşim yerinin pek çok kültürel mirası barındırdığı ve korumakta olduğu gerçeğini yansıtmaktadır.

3.2.1. Tarihsel Yapı ve Gelişimi

Darende 7000 yıllık tarihi bir geçmişe sahiptir (URL-6, 2019). Bu köklü tarihi sayesinde Darende'nin günümüze kadar gelebilmesi sağlanmıştır. Darende'nin tam olarak ne zaman kurulduğuna dair kesin kayıtlar yoktur. MÖ.3000-2000 yıllarında Protohititler (Ön Hititler), MÖ.1378-1260 Geç Hititler zamanında Darende ve çevresinin Milidia Krallığı sınırları içerisinde yer aldığı bilinmektedir (Bossert, 1951). Bu bilgi doğrultusunda Darende'nin Protohititler'e dayandığı söylenebilmektedir. Şekil 3.2'de de görüldüğü gibi Darende tarih içerisinde pek çok medeniyeti kucaklamıştır.

Şekil 3.2. Darende kentinin tarihsel süreci

Darende, Türklerin Anadolu'ya girmesiyle Anadolu Selçuklu Devleti, Danişmendli Beyliği ve daha sonra Osmanlı Devleti topraklarına katılmıştır. 1517 yılında Arap Eyaletine, 1520-23'te Rum-ı Hadis Eyaletine (Miroğlu, 1990), 1530'da Sivas Eyaletinin Divriği Sancağına (Akkoyun, 1992), 1867'den itibaren Sivas merkez sancağına (Taşkın, 2002), 1934 yılına kadar Sivas'a bağlı olarak kalan Darende, tarih, iklim ve Malatya'ya yakınlığı sebebiyle 1 Haziran 1934 yılında Sivas'tan ayrılarak Malatya'ya bağlanmıştır (Gülseren ve Cengiz, 1966). Günümüzde; Malatya iline bağlı olan Darende ilçesi, tarih boyunca yer aldığı tüm bu medeniyetlerin kültürlerini yaşayışlarına yansıtmıştır.

3.2.2. Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Yapı

Darende, eskiçağlardan beri Anadolu ve Mezopotamya arasında cereyan eden ticaret yolları üzerinde bulunmaktadır. Nitekim, Akkad'lı Sargon zamanından beri işleyen ve Kültepe (Kayseri) devrinde son derece faal bir hale gelen karayollarının Darende'den de geçtiği ve Hititler devrinde de bu yolun kullanıldığı bilinmektedir (Taşkın, 2002). Ticaret yolu olarak kullanılması konum itibari ile ilçenin önemini arttırmaktadır. Bu önemini Roma döneminde de sürdürmüştür. Roma döneminde, imparatorluğu birbirine bağlayan Roma yollarından birisi de Darende'den geçmekte olup bu özelliğini, daha sonraki yüzyıllarda da devam ettirmiştir (Ramsay, 1961). Günümüzde de ticaret ile anılan bir ilçedir.

Ticaretin yanı sıra bölge halkı için önemli olan Tohma Irmağı, Darende'de bulunan önemli kavramlardan biridir. Darende merkezinden geçen Tohma Irmağı, Kangal topraklarından çıkıp birçok köyün hayat kaynağı olan, Balıklağa suyu⁵ ile Suçatı denilen yerde birleşerek Eski Malatya topraklarından Fırat'a karışır (Taşkın, 2002). Tohma ırmağı Darende de birçok çay ve derelere ayrılmaktadır. Günpınarı (Aşudı), Ayvalı, Yenice ve Balaban çayları, bu bölgenin, en çok suyuna sahip çaylarıdır (Gülseren ve Cengiz, 1966). Kullanıcılardan elde edilen bilgiler ışığında; eski zamanlarda derenin sulama ve temizlik amacıyla kullanıldığı, ayrıca sulama kullanımının günümüzde de devam ettiği görülmektedir.

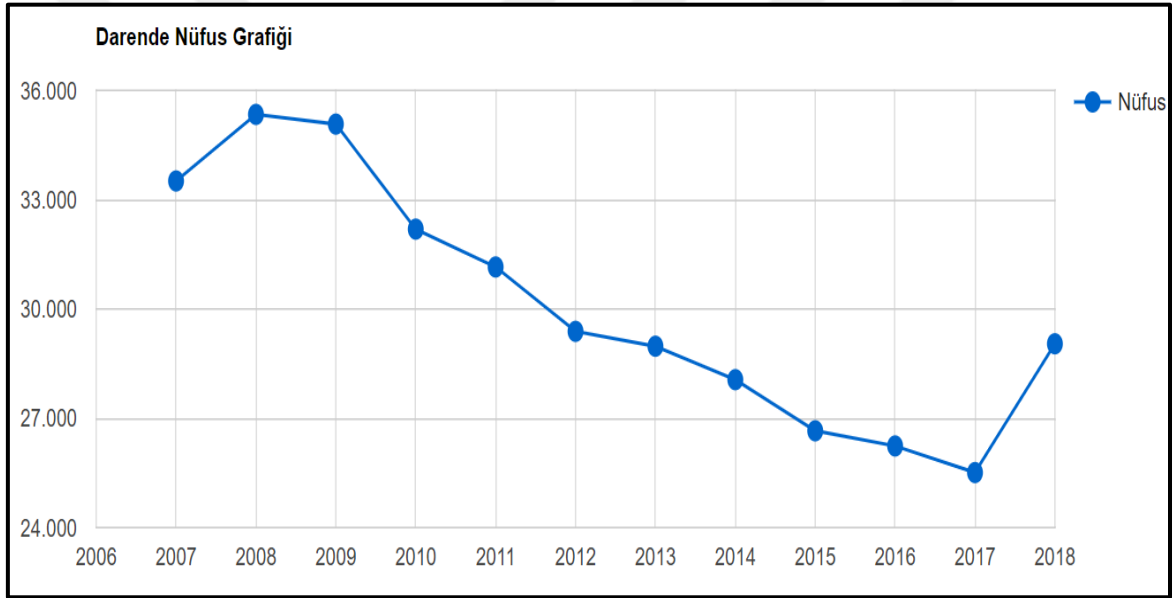
---

⁵ Balıklağa Suyu şu köylerden geçmektedir: Sofular, Bicir, Yünlüce, Kuluncak, Aşağıselimli, Kaynarca, Irmaklı Köyü.

3.2.3. Demografik Yapı

Darende ilçesinde nüfusun oldukça dinamik bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Gerek ticari hayatın getirdiği hareketlilik gerekse diğer sebeplerin sonuçlandığı bu canlılığı ortaya koyan belgeler, Darende Kazası'nın sosyal hayatına ilişkin önemli ipuçları vermektedir (Taşkın, 2002). Özellikle çevre il ve ilçeler ile ticari ilişkinin yoğun olması nedeniyle nüfus değişkenlik göstermektedir. TÜİK verilerine göre 2009 yılından sonra ilçenin nüfusunda azalış ve 2017 yılından sonra ise artış olduğu gözlemlenmiştir (URL-7, 2019). (Tablo 3.1).

Tablo 3.1. Darende nüfusunun yıllara göre dağılımı (TÜİK, 2018)

Malatya, Büyükşehir Belediyesi olduktan sonra Darende sınırları içerisinde bulunan Yenice, Ağılbaşı, Ayvalı, Balaban, Ilıca ve Aşağılupınar belde belediyeleri ile köyler Darende'ye bağlanarak mahalle adını almıştır. İlçeye bağlı toplam 67 mahalle bulunmaktadır.

Darende'nin toplam erkek ve kadın nüfus dağılımının yıllara göre değişimi tablo 3.2'de gösterilmiştir. Bu verilere göre kadın-erkek nüfusunun birbirine yakın olduğu gözlemlenmiştir (URL-7, 2019).

Tablo 3.2. Darende'nin kadın-erkek nüfus sayıları (TÜİK, 2018)

Yıl	Darende Nüfusu	Erkek Nüfusu	Kadın Nüfusu
2018	29.045	14.631	14.414
2017	25.510	12.681	12.829
2016	26.240	13.039	13.201
2015	26.656	13.237	13.419
2014	28.060	13.894	14.166
2013	28.978	14.333	14.645
2012	29.386	14.570	14.816
2011	31.153	15.520	15.633
2010	32.192	16.028	16.164
2009	35.075	17.630	17.445
2008	35.341	17.740	17.601
2007	33.514	16.630	16.884

3.3. Bölüm Sonucu

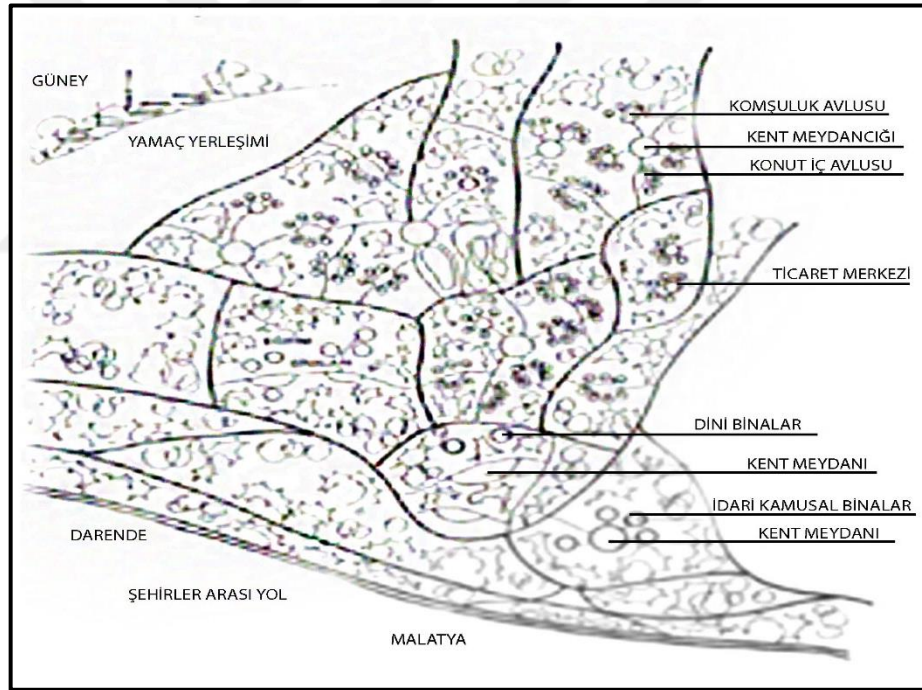
Aşağılupınar'da yaptığımız ve yapılacak çalışmalar ile Darende'nin tamamına örnek teşkil etmesi bakımından bu bölümde, Darende Kent merkezinin topografik-sosyal ve tarihsel gelişiminden kısaca bahsedilmiştir.

Yapılan bu çalışmalar neticesinde, Darende ilçesinin tarihine bakıldığında pek çok medeniyeti barındırdığı görülmektedir. Darende'nin tarihsel sürecinin kronolojik olarak sıralandığı ve grafiğe döküldüğü bu çalışmada; Hititler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklu ve Osmanlı Devleti hakimiyetine girdiği görülmüştür. Ticaret yollarının geçtiği Darende, çeşitli medeniyetlerin konumu olması nedeniyle kültürel etkileşimleri de beraberinde getirmiştir. Bu etkileşimler kültürel edinimlerle yaşayışlara yansımıştır.

Ünlü gezgin Evliya Çelebi de Darende'nin konumunu; "Şehr-i Karadoruk hâkinde nehr-i (Tohma) kenarında ...bir şehr-i ma'mûr ...kenar-ı nehr-i derede Darende şehridir" şeklinde belirtmektedir (Çelebi, 1999). Tohma çayının kenarında ve Tıryandafil (Otuz Yapraklı Gül) adı ile anılan Darende doğa güzellikleri ile beraber anılmakta ve varlığını sürdürmektedir. Topoğrafya, iklim ve bitki örtüsü gibi fiziksel özelliklerin yanı sıra sosyo-kültürel, ekonomik, demografik yapısı da ilçeyi var eden özelliklerindedir. Demografik yapısındaki azalış 2017 yılından sonra artarak, yerleşim yerinin dışa göç kavramının içe göç kavramı ile değişmesini sağlamıştır.

4. AŞAĞIULUPINAR YERLEŞİMİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ İLE KONUT MİMARİSİNİN DOKU VE MEKANSAL ANALİZLERİ

Geçmişte Aşağıulupınar kent dokusu tek katlı konutlar ve kerpiç yapılardan oluşmaktaydı. Daha organik bir sokak dokusu ile meydanlar ön planda idi (Şekil 4.1). Aşağıulupınar'da konutlar çoğunlukla bitişik nizamdır. Konutların oluşmasıyla ortaya çıkan kıvrımlı sokaklar, kentin yönelimini güney ve batı aksı boyunca sağlamıştır. Zaman içinde kent dokusu değişim göstermiştir. Malatya- Kayseri D300 Karayolunun geçmesi ile Aşağıulupınar mahallesi kısmen iki parçaya ayrılmıştır. Yolun doğusu ve batısı kavramları, bu değişimin sadece sözlerle değil aynı zamanda yaşayış açısından da etkilediğinin göstergesini oluşturdu.

Şekil 4.1. Aşağıulupınar kentsel mekân organizasyonu (Başakman, 1991)

Yolun diğer tarafında bahçeleri olan kullanıcılar orada da bir konutun varlığına ihtiyaç duymaya başlamıştır. Şehrin gelişimi sadece kendi çeperinde değil, artık karayolunun doğusunda da kendini göstermektedir. Aşağıulupınar'ın meydanındaki cami ve ticari dükkanlar meydanın canlı kalmasını sağladı. Bu nedenle karayolunun batısındaki hareketlilik günümüzde de devam etmektedir.

4.1. Çalışma Alanı ve Aşağıulupınar Yerleşiminin Genel Özellikleri

Aşağıulupınar, Tablo 4.1.'deki gibi Darende kazasının Ovacık Nahiyesine bağlı 16. sırada yer alan “*Sitrek-i Süfla Köyü*” olarak adlandırıldığı görülmektedir. Osmanlıca ismi Sitrek-i Süfla olan Aşağıulupınar'ın, günümüzde *Aşağı Setrek* olarak söylendiği bilgisine, orada yaşayan ve yerlisi olan halk tarafından ulaşılmıştır.

Tablo 4.1. XVI. yüzyılda Darende'ye bağlı nahiyeler ve köyler (Taşkın, 2002)

DARENDE KAZASI		
Ovacık Nahiyesi	Gürün Nahiyesi	Ayvalı Nahiyesi
1 Aşudı	1 Depecik	1 Aygurlu
2 Çekde	2 Fenk	2 Ayubozan
3 Çorumlu	3 Gübin	3 Ayvalu
4 Gerimüter	4 Gürün	4 Bıdır
5 Gökderen	5 Hacılar	5 Çayköy
6 Güdül	6 Karahisar (G.M)	6 Cahen
7 Hantarus	7 Öğürmek?	7 Kara- Doruk
8 İspekçür	8 Sarukaya (G.M)	8 Divancuklu
9 Karadiğın	9 Sazcuğâz-ı Ulya	9 Avlar
10 Kızılkilise	10 Tamhun	10 Gököz
11 Mâdi	11 Tanık	11 Görgi
12 Mengelus-ı Fevkâni		12 Göynük
13 Mezgündanı (Mezkündatı)		13 Hırka
14 Mığdı		14 ilisuluk
15 Salhisar		15 Karaçayır
16 Sitrek-i Süfla		16 Kızılcahisar
17 Sitrek-i Ulya		17 Kızılözleri (Ulya ve Süfla
18 Şugubük		18 Kuluncak
19 Uluviran		19 Poyaduk
20 Yenice		20 Saluroğlan
21		21 Sarucar-ı Süfla
		22 Sarucar-ı Ulya
		23 Sevk Şürek
		24 Temüklü
		25 Zekeriya Özü

XVI. yüzyılda Aşağıulupınar'ın Gürpınar ve Balaban'dan sonra en fazla nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Toplam nüfusuna göre oranlandığında %8,2 'sini oluşturmaktadır (Tablo 4.2).

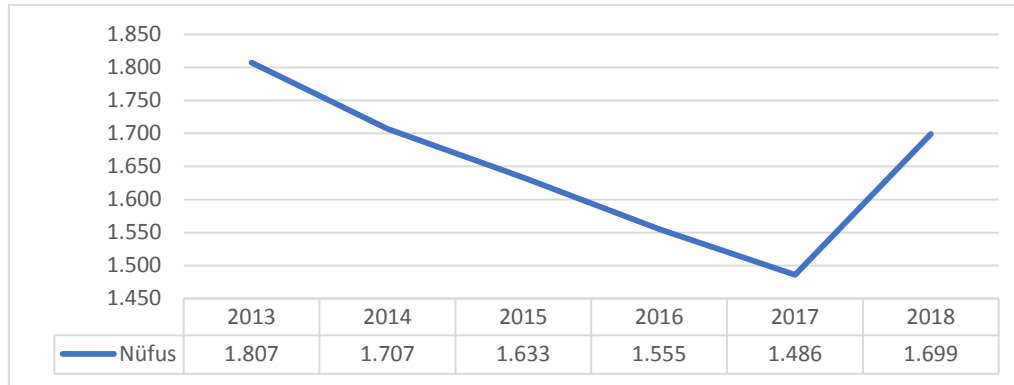
Aşağıulupınar'da 1967 de kurulan Belediye Teşkilatı bulunmaktadır (Başakman, 1991). Aşağıulupınar, 47 yıl boyunca belediye olarak kalmıştır. Ancak 2014 yılında Malatya'nın Büyükşehir Belediyesi olması nedeniyle Aşağıulupınar Belediyesi kaldırılmış ve Darende Belediye'sine mahalle olarak bağlanmıştır.

Tablo 4.2. XIX. yüzyıl ortalarında Darende'ye bağlı nahiyeler ve köyler (Taşkın, 2002)

Köyler		Tolam Nüfus				
	Eski İsim	Yeni İsim	XVI.yy	%	XIX.yy	%
1	Aşudı	Gürpınar	665	22,8	585	10,9
2	Çekre	Karşiyaka	170	5,8	190	3,5
3	Fenk	Çukurkaya	135	4,6	205	3,8
4	Gerimter	Balaban	460	15,8	1185	22,0
5	Güdül	Güdül	45	1,5	30	0,6
6	İspekçir	Yeşiltaş	155	5,3	120	2,2
7	Karadiğın	Karadiğın	170	5,8	100	1,9
8	Mengalus	Gedikağzı	65	2,2	240	4,5
9	Mezekdan	Irmaklı	175	6,0	295	5,5
10	Mığdı	Akçatoprak	90	3,1	155	2,9
11	Setrek.Süfla	A. Ulupınar	240	8,2	705	13,1
12	Setrek.Ulya	Y. Ulupınar	120	4,1	245	4,5
13	Şu'bük	Şabük	105	3,6	265	4,9
14	Temhin	Tel'in	130	4,5	140	2,6
15	Yenice	Yenice	195	6,7	925	17,2
Toplam			2920	100,0	5385	100,0

Aşağıulupınar'ın TÜİK verilerine göre nüfus bilgilerine baktığımızda, son beş yılın verileri 2017 yılına kadar düşüş gösterdiğini, 2018 yılında ise artışa geçtiğini göstermektedir (Tablo 4.3).

Tablo 4.3. Aşağıulupınar Mahallesi yıllara göre nüfus grafiği (TÜİK)

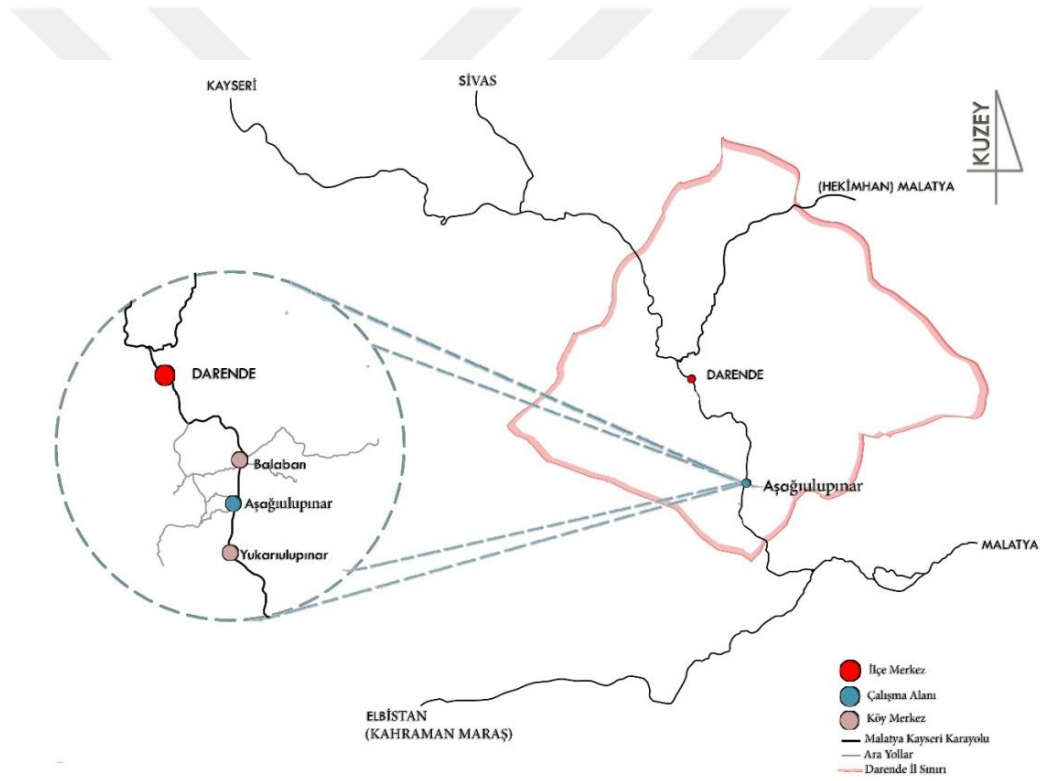

XIX. yüzyıldan bu yana değişen nüfus azalışı; kentsel bağlamda yaşama elverişli, tanımlı alanlar ve mekanlar azlığı ile beraber aynı zamanda iş kapasitesinin ve kültürel değerlerin farkına varılmadığı sonucunu oluşturmaktadır. 2018 yılındaki nüfus artışı ile Aşağıulupınar geçmiş yıllardaki yüksek olan nüfusuna doğru eğilim göstermektedir.

Çalışma alanımız olan Aşağılupınar Mahallesi, Darende ilçesinde yer almakta ve Tohma çayını içermektedir. Yerleşim yeri olarak Malatya-Kayseri Karayolu üzerinde bulunan Aşağılupınar, Balaban ve Yukarılupınar arasında konumlanmaktadır (Şekil 4.2).

Balaban Çayı; Yukarılupınar köyünden Saksagan ve Karaziyaret Derelerinden çıkarak, burada ayrı bir kaynakla beslenip, Aşağılupınar'a doğru akar, Balaban'da Çaybaşı çayı ile birleşerek, Akçatoprak köyünde geniş bir sahadan geçerek, Tohma'ya karışır (Taşkın, 2002).

Balaban çayının Aşağılupınarı zenginleştiren doğal kaynak olduğu görülmektedir. Aşağılupınar Mahaltesinde yer alan Balaban Çayının da buradaki halk tarafından eskiden sulama ve su değirmenlerinde kullandığı bilgisi edinilmiştir.

Şekil 4.2. Aşağılupınar Mahaltesinin coğrafi konumu

4.2. Aşağılupınar Konut Mimarisinin Doku Analizleri

Aşağılupınar Mahallesi'nin, geçmişten günümüze geleneksel kent dokusu hakkında detaylı bilgi verebilmek amacıyla analizler yapılmıştır. Bu analizler; Google Earth, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün Parsel Sorgulama Uygulaması, Darende Belediyesi ve Malatya Büyükşehir Belediyesi'nin arşiv ve kaynaklarından veriler toplanılmıştır. Bu

verilerin dijital ortama yansması ise Autocad ve Photoshop CS5 programları ile yapılmıştır.

Analizler; genel vaziyet analizi, doluluk-boşluk analizi, kat adedi analizi, mevcut alan analizi, konut durum analizi olarak verilmektedir. Bu analizler ile yerel dokunun günümüz şartlarına göre iyileştirilmesi, ihtiyaca göre yapılacak ek binaların gelişigüzel değil elde edilen gözlem ve verilere dayanarak konumlanması açısından fayda sağlayacaktır.

4.2.1. Yerleşim ve İşlev Analiz

Çalışma bölgemiz olan Aşağılupınar Mahallesi'nin, geleneksel dokusunu ve konutların yerleşim durumlarını incelemek amacıyla bu analiz yapılmıştır. Aşağılupınar yerleşimine baktığımızda; konut, cami, ticari alanlar, eğitim yapıları, sağlık yapıları ve meydanlardan oluşmaktadır (Şekil 4.3).

Şekil 4.3. Yerleşim ve işlev analizi

Genellikle konutların yoğun olduğu bir yerleşime sahiptir. Bu konutlar tek, iki katlı ve nadiren üç katlı olduğu gözlemlenmiştir. Ticari, cami ve sağlık yapıları meydana yakın konumlanmıştır. Eğitim yapısı ise, konut alanı içerisinde bulunur.

4.2.2. Doluluk-Boşluk Analizi

Aşağılupınar mahallesinde bulunan konutların mevcut yerleşiminin ele alındığı bu analiz; kent meydanında yer alan özgün yapıların harabe olmasından dolayı dolu alan niteliğini kaybetmiştir. Dolu alanların ise bu meydanın çevresinde oluşturularak Malatya'ya doğru gelişim gösterdiği görülmektedir.

Dolu alanların yerleşim düzeni, yamaç yerleşimine sahip olması neticesinde dağınık şekildedir. Boş alanların ise, daha çok tarım amaçlı olarak kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.4). Dolu boş alan dağılımına bakıldığında, zamanla sürecini sonlandırmış olan yapıların dolu alandan boş alana geçtiği gözlemlenmiştir. Bu durum, aynı zamanda buranın kentsel dokusundaki boşluk kavramını da beraberinde getirmektedir.

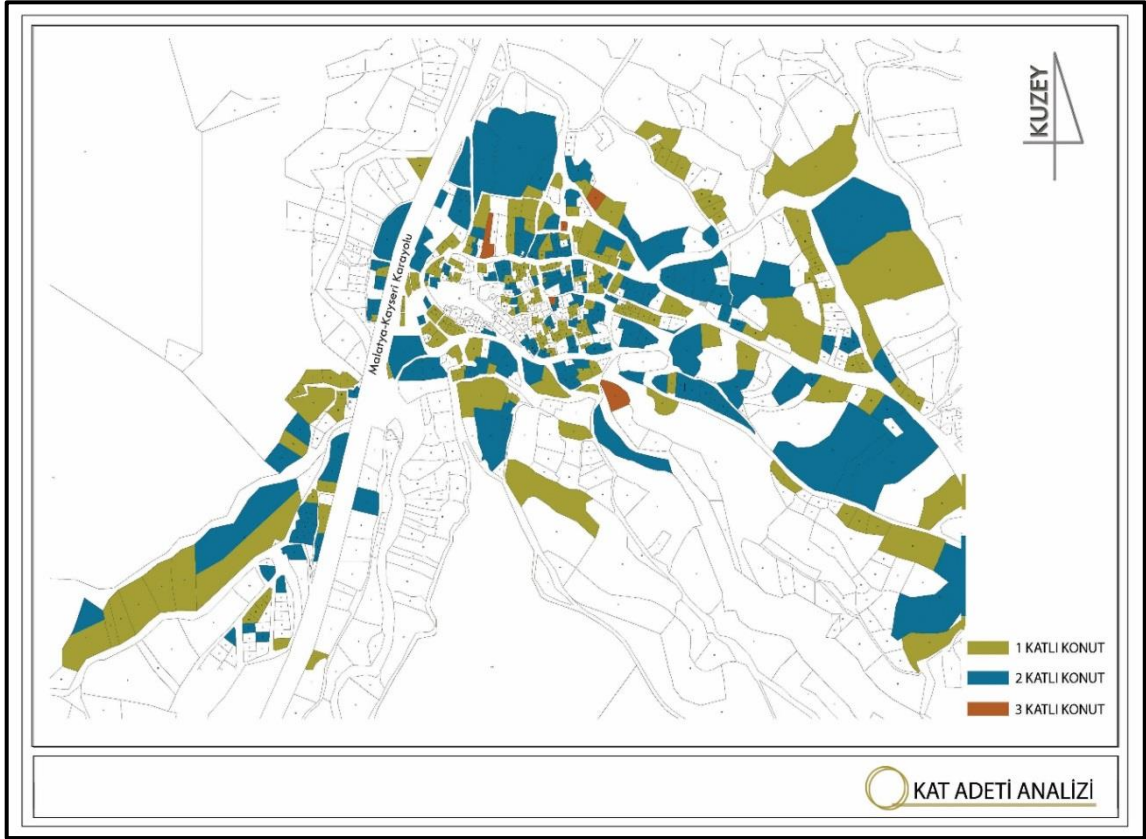

Şekil 4.4. Doluluk boşluk analizi

4.2.3. Kat Adedi Analizi

Çalışma alanında yapılan gözlemler ve analiz sonuçlarında 1,2 ve 3 katlı yapıların iç içe yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle keskin bir ayırmadan bahsetmek olanaksızdır. Genellikle yoğun olan tek katlı yapılar, kerpiç ve yığmadan oluşmaktadır. Bazı yapıların kat sayısı daha sonra arttırılmıştır. Bu durumda mevcut durumundaki kat sayısı baz alınmıştır (Şekil 4.5).

Bu konut dokusundaki az katlı yapı ritmi, güney yamacına yerleşen Aşağılupınar'ın silüeti bakımından geleneksel dokuya saygılı bir yükseliş olduğu görülmektedir. Bu sayede konutlar hem birbirinin güneş ışığını kesmemekte hem de manzara açısını kapatmamaktadır. Okul ve kamu binalarının iki katlı olduğu görülürken; ticari alanlarda yer alan dükkanlar, sağlık ocağı ve depoların, tek katlı olduğu gözlemlenmiştir. Karayolu doğu ve batısı boyunca uzanan 1 ve 2 katlı yapıların varlığı tespit edilirken; 3 katlı yapıların sadece karayolunun doğusunda bulunduğu ve sayıca az olduğu görülmüştür.

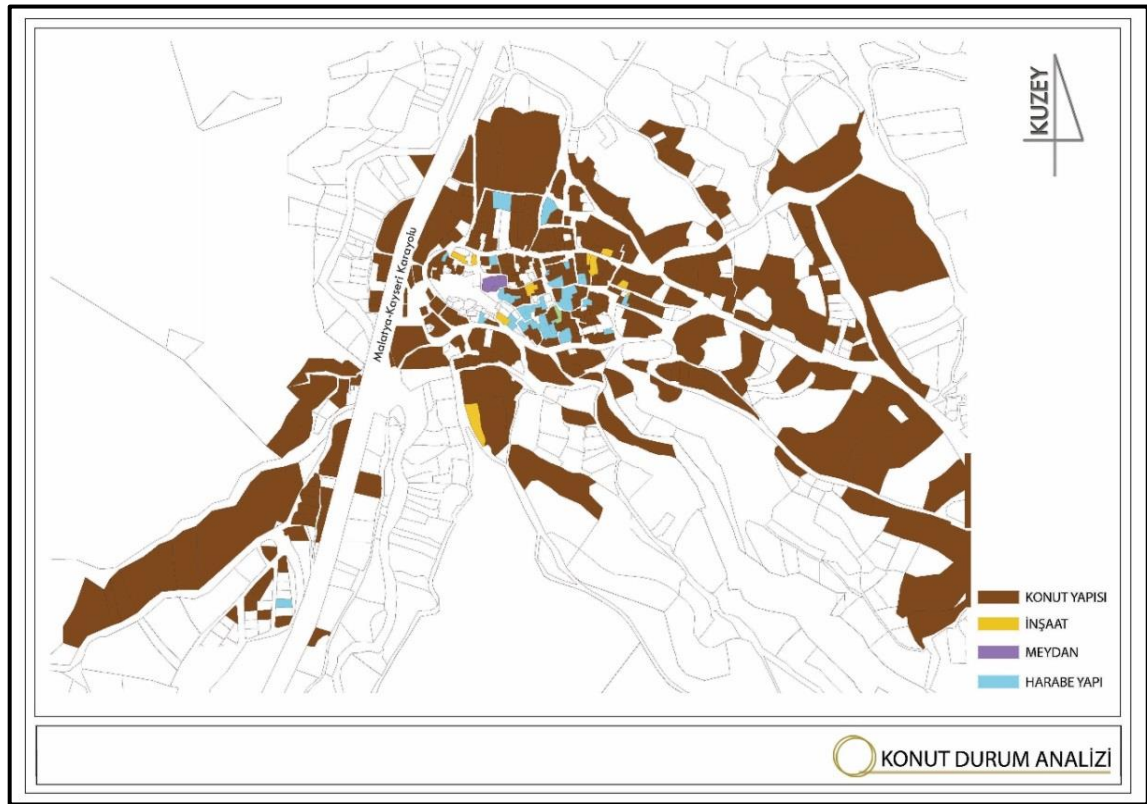

Şekil 4.5. Kat adedi analizi

4.2.4. Konut Durum Analizi

Konut durum analizinde; meydanın çevresinde yer alan tek katlı geleneksel konutların zaman içerisinde çöktüğü ve harabe şeklini aldığı gözlemlenmektedir. Bu harabe yapıların çoğunluğu sadece duvarlardan ibarettir (Şekil 4.6). Geleneksel dokunun bu kalıntıları yerini zamanla yeni yapılara bırakmaktadır. Yapılan inşaatların beton yapı malzemesi ile geleneksel dokudan uzaklığının yanı sıra geleneksel dokunun plan kurgusuna alışan kullanıcıların bu inşaatlara bu kurguyu taşımadıkları görülmektedir.

Geleneksel ile modern konut anlayışı arasında belli belirsiz bir konut oluşumuna gidilmiştir. Kullanıcılar, sofaların yerine geniş antreler yapılarak sofa gibi günlük hayatta oturabilecekleri alan kavramını korumaya çalışmıştır. Kullanıcılardan elde edilen bilgiler çerçevesinde, insanlar yeni konut kavramına sadece toplumsal bir etken neticesiyle yanaşmaktadır. Bu nedenle, biçim ve malzeme açısından modern konuta yönelirken; mekan yapısı bakımından zahirelik, sofa, ve örtmelik gibi birimlerin kurgulanmasında karmaşa içine düştüğü görülmektedir.

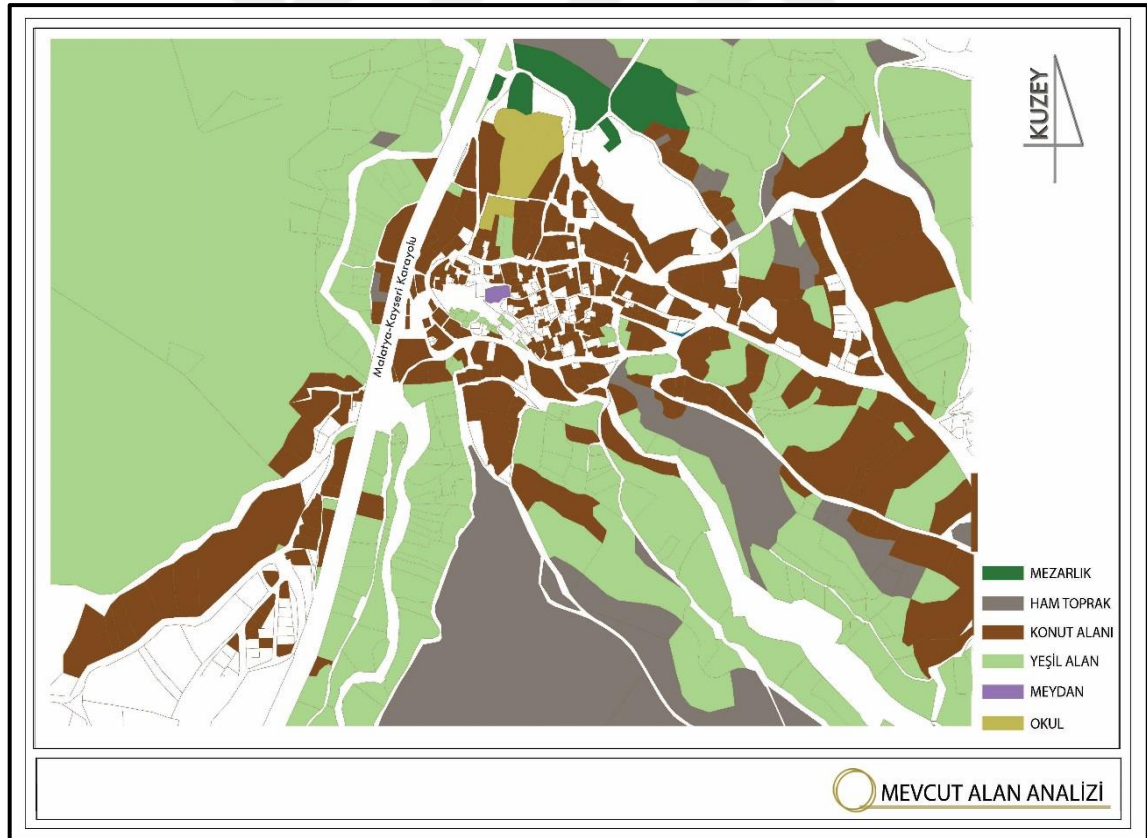

Şekil 4.6. Konut durum analizi

4.2.5. Mevcut Alan Analizi

Mevcut alan analizinde, Aşağılupınar'ın günümüzdeki kullanım durumu işlenmiştir. Mezarlıklar, ham topraklar, konut alanları, yeşil alanlar, meydan ve okul lejantına sahip olan bu analizde; meydan çevresinde ticaret ve konut alanına rastlarken, yeşil alanın daha çok Malatya- Kayseri Karayolu'nun batısında yer aldığı görülmektedir (Şekil 4.7).

Meydanın tam olarak tanımlı olmadığı görülmektedir. Bu nedenle daha okunabilir ve işlevli mekanların yer aldığı meydan oluşumuna gidilebilir. Eğitim yapısı ve mezarlıkların birbirine yakın olduğu ve meydana ulaşılabilir şekilde konumlandığı gözlemlenmiştir. Aşağılupınar Cami'sinin ana meydanda yer aldığı ve bu caminin kullanıcılardan edinilen bilgiler ışığında 1970'lerde tekrar yapıldığı öğrenilmiştir. Caminin kuzeydoğusunda yer alan minarenin eskiden kaldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu minarenin taş malzemeli olduğu görülmektedir.

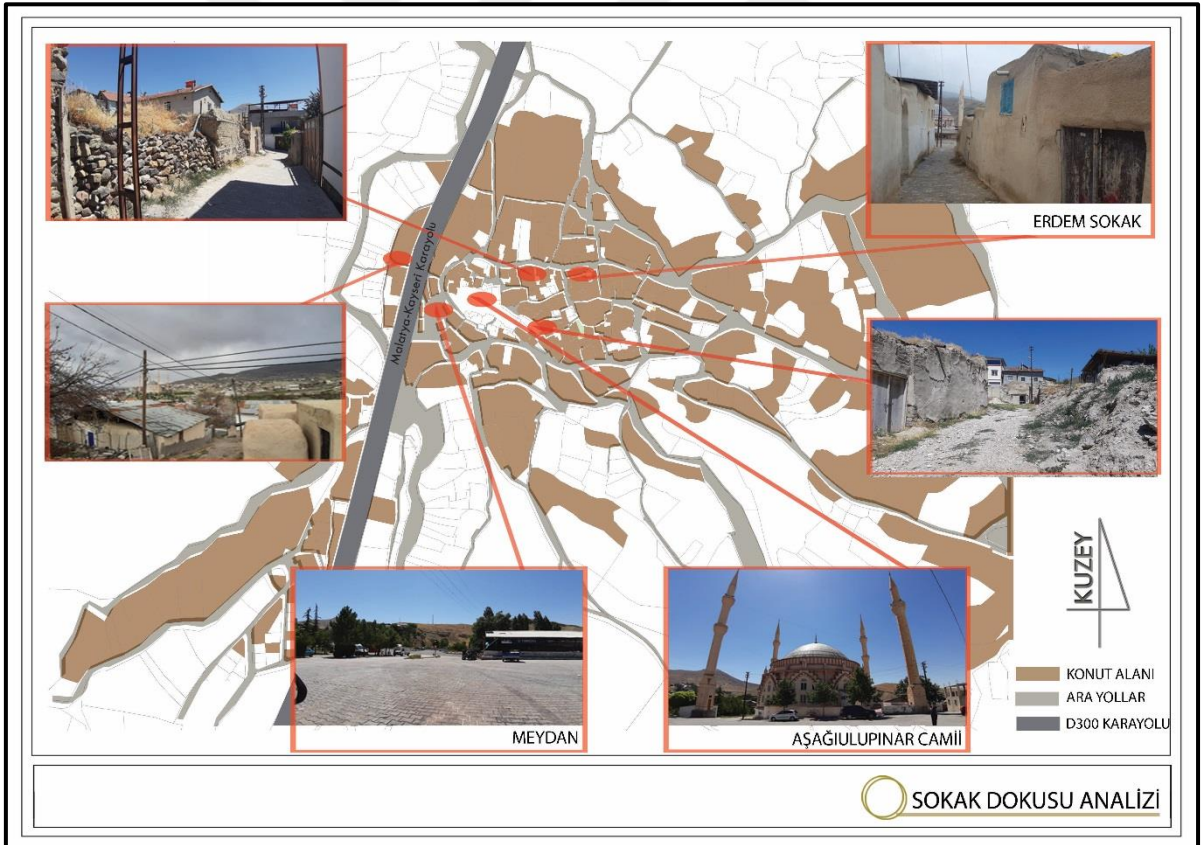

Şekil 4.7. Mevcut alan analizi

4.2.6. Sokak Dokusu Analizi

Yapılan gözlemler sonucunda, Aşağılupınar mahallesinin organik sokak dokusuna sahip olan yerleşim yeri olduğu görülmektedir. Bu sokak dokusu, ara sokaklarda daha da darlaşmaktadır. Erdem Sokak buradaki geleneksel sokak dokusunu kısmen korumuştur. Bitişik nizam şeklinde olan konutların karşılıklı konumlandırıldığı ve tamamının kerpiç dokusunu koruduğu gözlemlenmektedir (Şekil 4.8).

Bu sokakla birlikte konutların arasına sıkışmış geleneksel sokak dokuları da varlığını sürdürebilmiştir. Malatya- Kayseri Karayolu sonradan genişletilmesinden dolayı, belli evlerin yıkıldığı veya küçültüldüğü bilgisine kullanıcılardan ulaşılmıştır. Bunun sonucunda, karayolu geleneksel konut dokusunu kısmen negatif etkilerken; çalışma alanının ulaşılabilir olmasına ise pozitif anlamda bir katkı sağlamaktadır.

Şekil 4.8. Sokak dokusu analizi

4.3. Aşağıulupınar Konutlarının Mekânsal Oluşum Analizleri

Geleneksel konut mimarisi kapsamında ele alınan Aşağıulupınar konutları; plan elemanları, servis mekânları, yapı elemanları, süsleme özellikleri, cephe özellikleri, mekânın gelişebilmesi, dönüşebilmesi ve esnekliği başlıkları altında ele alınarak incelenecektir.

4.3.1. Plan Elemanları

İncelenen geleneksel Aşağıulupınar konutlarının plan elemanları; sofa, oda, örtmelik, merdiven, hela ve banyodan oluşmaktadır. Bu plan elemanlarından ahır, samanlık ve örtmelik... gibi birimler zamanla kullanımına ihtiyaç duymadığından ve günümüz yaşamına uyum sağlaması amacıyla depo, hela ve banyoya dönüşmüştür.

Sofa

Örtmelikten içeri girdiğimizde genel olarak halkın salon diye tabir ettiği ve odaların kapısının açıldığı sofalar bizi karşılar. Genelde burada daha çok zaman geçiren kullanıcılar, aynı zamanda toplanma mekânı olarak da kullanılmaktadır (Şekil 4.9). Aşağıulupınar'da araştırması yapılan konutların genellikle sofasız, dış sofalı ve iç sofalı plan tipine sahip olduğu görülmüştür. Sofasız plan tipine Rüstem Parlak, Döndü Aktaş, Mehmet Kaçak, Kadir Erden, Ali Paşa Şen ve Sevgi Deniz Konut örnek gösterilebilir. Dış sofalı plan tipine Memiş Çakmak, Hasan Çelik, Osman Geçer, İdris Canpolat, Fatma Gümüşay ve 227 Ada 8 Parselde bulunan konutlar örnek gösterilebilir. İç sofalı plan tipine Kenan Bak, Dönüş Çelik, Haşim Pektazel, Hamo Tezel, Musa Çelik ve Ömer Ali Kul konutları örneklerdir.

Şekil 4.9. Sofa örnekleri

Oda

Geleneksel konutlarda olduğu gibi Aşağıulupınar konutlarında da odalar plan elemanlarının büyük kısmını kaplamaktadır. Odaların büyüklükleri ve sayısı arttıkça yapının büyüklüğü de artmaktadır. Oda sayılarının çokluğu aynı zamanda konutta yaşayan kişi sayısının çokluğu ile de değişim göstermektedir.

Genellikle odalar arttırma (gaz lambası, mum koyma yeri), terek (niş, dolap), taka (genişleyen pencere), yüklük gibi birçok mimari elemanı barındırmaktadır (Şekil 4.10). Bu mimari elemanlar odaların önemini, işlevini ve geçmişteki izlerini günümüze sunmaktadır. Gaz lambalarının bulunduğu arttırmanın olduğu odalar, aile bireylerinin toplandığı ve toplu olarak kullandığı daha çok zaman geçirilen yerlerdir (Şekil 4.11).

Şekil 4.10. Niş örneği

Şekil 4.11. Oda örneği

Örtmelik

Sokak ile yapı arasında bulunan örtmelikler açık ve yarı açık alan şeklinde tanımlanabilir. Geleneksel konutlarda avlu olarak adlandırılırken, Aşağıulupınar'da ise avlu kelimesinin yerini "hovulu" almaktadır. Örtmelik kavramı ise, avlu kadar belli bir alanı tanımlamamaktadır. Avlusuz konutlarda giriş kısmındaki odalarla ahır ve samanlık gibi mekânlar arasında halkın örtmelik dediği orta avlu niteliğindeki üstü açık bölümler avlu yerine kullanılır (Aytaç, 2003). Örtmeliğe açılan pencereler zemin katta içeri doğru genişleyen, üst katta ise sokağa açılan büyük pencereler şeklindedir. Her konutun vazgeçilmez unsuru olan tandır evi bazen eve bitişik bazen de ayrı yapılırken, ahır

konutlarda ayrı bahçe içinde yer almaktadır (Kurucu ve Direk, 2009). Bazı konutlarda ise, tandırlık kapalı mekân şeklindedir ve zahirelik gibi zemin katta konumlandırılmıştır.

Hela, genellikle örtmelikte konumlanmıştır. Bu örneklere Ali Paşa Şen, Rüstem Parlak, Fatma Gümüşay... gibi konutlarda rastlamak mümkündür. Bu helalar çoğunlukla sonradan yapılmış ve günümüz malzemeleri kullanılmıştır.

Örtmelik toplanma ve günlük işlerin yapıldığı alan olma durumundan dolayı önemli hale gelmektedir (Şekil 4.12). Bu nedenle bir kısmına ağaçlar dikilerek gölgelikler oluşturulmuştur. Tek katlı konutlarda odalara direkt açılırken, 2 katlı konutlarda ise zemin katta yer alan mutfak, hela, depo, ahır gibi mekânlara direkt geçişi bulunmaktadır. Örtmelikte; seki (yerden yükseltilmiş alan), çeşme, ağaç, tandır gibi öğelere de rastlayabilmekteyiz. Sekilerin dar ene sahip olanlarını daha çok oturma eylemi için yaparken, geniş alana sahip olanlarını ise kurutmalık yapma, halı yıkama...gibi gündelik işler için kullanmaktadırlar.

Şekil 4.12. Örtmelik (avlu). örneği

Hela ve Banyo

Geleneksel konutlara zamanla yapılan eklemelerden en çok karşımıza çıkan hela ve banyo olmaktadır. Geçmişten günümüze kadar gelen helalar genellikle derme çatma ve örtmeliğin içinde çözümlenmiştir. Araştırmamızı yaptığımız konutlardaki helaların birçoğunda günümüz malzemeleri kullanılarak onarımları ve tamiratları yapılmıştır (Şekil 4.13).

Banyo, odanın köşesinde “cağa” adı verilen alandan oluşmaktadır. Cağa’yı odanın bulunduğu alandan ayırmak için ise, yaklaşık 10-15 cm kadar aşağıda veya gidere doğru eğim yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu kot farkı ile suyun oda zeminine ulaşması önlenmiştir. Su gideri ile de dışarı atılmaktadır (Şekil 4.13). Cağalar oda, mutfak, sofa gibi mekânlarda bulunabilmektedir. Cağalar sıcak su ihtiyacından ötürü, ocağa yakın yerlerde yapılmıştır.

Şekil 4.13. Cağa (banyo) ve hela örneği

Merdiven

Araştırmamızı yaptığımız Aşağılupınar konutlarında merdivenler, katlar arasında ve konut içerisinde oluşturulmuştur. Merdivenler ahşap ve demir malzemesi kullanılarak yapılmıştır. Örtmelikte yer alan merdivenlerin sahanlıklarının alt kısmında bulunan boşluklar, örtme (odunluk) olarak kullanılmaktadır.

Merdivenler sadece örtmelikte değil, aynı zamanda yapı içerisinde de plan elemanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Örtmelikte yer alan merdivenlere nazaran daha çok plana müdahil olan bu merdivenler genelde ahşap malzemelidir.

Zemin kat ile 1.katı birbirine bağlar ve geçişi sağlamaktadır. Bu yapılaş sebebinin dışında; dama çıkabilmek için kullanılan merdivenler, odalar arası kot farklılıklarını geçilmesini sağlayan merdivenler gibi... farklı sebeple yapılmış çeşitli merdivenlerde bulunmaktadır.

Kenan Bak konutunda, sofa ile üst kata çıkışı sağlayan ahşap merdiven örneği ve Osman Geçer konutundaki kotlar arası farkın geçişinde kullanılan çeşitli örneklerle rastlamak mümkündür (Şekil 4.14).

Şekil 4.14. Ahşap merdiven örnekleri

4.3.2.Servis mekanları

Servis mekânları olarak mutfak, zahirelik, ahır ve samanlık bulunmaktadır. Bu mekânlarda gündelik işler yapılmaktadır. Genellikle kadınların zaman geçirdiği bu alanlara ait pencereler küçük olup örtmeliğe açılmaktadır.

Mutfak

Mutfak, genelde içinde zahirelik (depo), ocak, tandırlık (büyük ocak), takalar, gömülü dolapların yer aldığı servis mekânıdır.

Bu mekânlarda duvara gömülü halde bulunan kapaklı veya kapaksız (terek) dolapların yanı sıra raflar da bulunmaktadır (Şekil 4.15). Ocaklar küçük ve büyük diye adlandırılırken, büyük ocağa tandır demektirler.

Tandırlık da daha çok ekmek pişirilirken, büyük kazanlarında sığacağı şekilde yapılmıştır. Ocaklar genelde mutfakta bulunmaktadırlar. Mutfak ise, tek katlı veya 2 katlı ev olsun genelde zemin katta bulunup örtmeliğe açılmaktadır.

Örtmelikle bağlantısı olan mutfaklar yerine, günümüzde balkona açılan mutfaklar kullanılmaktadır. Mutfakların daha küçük, tandırlıkların fırınla yer değiştirmesi ve kiler alanlarının kısıtlı oluşu mutfak kültürünün de farklılaşmasına neden olmaktadır.

Şekil 4.15. Mutfak mekanı ve tandırlık örneği

Zahirelik (Zahralık).

Aşağıulupınar geleneksel konutlarındaki kullanıcıların çoğu yiyeceklerin depolanıp, saklandığı yerleri “zahirelik” diye adlandırmaktadır. Depo amaçlı kullanıldığından dolayı daha çok zemin katta bulunurlar. Örtmeliğe açılan zahireliklerin belli örneklerinde, yükseltilmiş sekiler bulunmaktadır. Zeminin yağmur veya su alma durumu olduğunda zarar görecektir yiyecekler, bu sekilere konularak muhafaza edilir (Şekil 4.16). Bununla birlikte mutfağın herhangi bir yerinde veya köşesinde 15-20 cm yükseklikteki kaide ile ayrılan mekân ise kış boyunca tüketilecek gıdaların bekletildikleri yerlerdir.

Şekil 4.16. Yükseltilmiş seki ve dallarla ayrılmış mekân

Ahır ve Samanlık

Ahır, kullanıcıların hayvanlarını barındırdıkları mekanlardır. Bu mekanlar sayesinde hayvanların bakımlarını ve ihtiyaçlarını giderebilmektedirler. Ahırlarını genelde örtmeliğe açılan alanda yapan kullanıcıların yanı sıra konutunun alt katını kullananlarda bulunmaktadır.

Samanlık, hayvanların yiyeceklerinin yer aldığı mekânlardır. Genelde bu mekânlar, ahırların bulunduğu yere yakın konumlandırılmaktadır. 227 Ada 8 Parselde yer alan evde görüldüğü gibi (Şekil 4.17) ahır ile samanlık bir arada bulunmaktadır. Ahırın örtmeliğe açılan kapısı bulunurken, samanlığın sadece penceresi mevcuttur. Ahır ile samanlık arasında ise geçişi sağlayan kapı açıklığı vardır. Samanlığın yerinin rahat olması önemlidir. Çünkü taşıma at arabası ile olmaktadır ve at arabasının rahatça girip samanları bırakacağı şekilde olması amaçlanarak yapılmıştır. Günümüzde ise, hayvancılık ile geçimini sağlamayan konutlarda ahır ve samanlıklar depo işlevini görmektedir.

Samanlıkta hapek adı verilen ve tavanı üzerinde açılmış olan tepe penceresi bulunmaktadır. Hapek, hem gün ışığından yararlanmak hem de samanlık için gerekli olan malzemeleri buradan rahatça ulaştırabilmek amacıyla yapılmıştır.

Şekil 4.17. Ahır ve samanlık örneği

Örtme (Odunluk).

Ekmek yapımı veya ısınma için yakılacak odunlar günümüzde işlevini yitirmiş ahır, samanlık veya zahirelik mekânlarına konulurken, geleneksel konutların bazı örneklerinde örtmelikte yer alan, çatı örtüsü veya hezenlerle geçilen yarı açık mekânlara konulmaktadır. Bu mekân günümüzde odunluk adını alırken, bazı kullanıcıların eski adı olan “örtme” olarak adlandırdıkları görülmektedir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18. Örtme (odunluk) örneği

4.3.3. Yapı Elemanları

Kerpiç, ahşap, taş ve demir malzemeler yapı elemanlarını oluşturmaktadır. Bu yapı elemanları duvarlar, tavanlar, döşemeler, dam ve saçaklar, dış kapılar, iç kapılar, bacalar, merdivenler, dolap ve nişleri şeklinde ele alınmıştır.

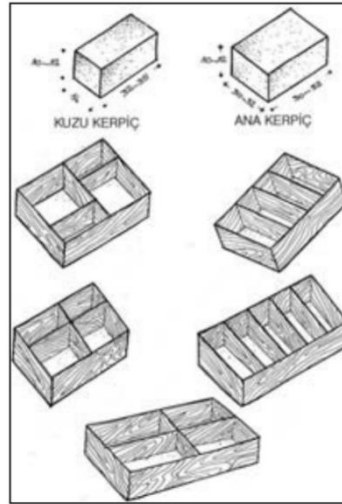
Duvarlar

Aşağıulupınar konutlarının temelinde taş duvarlar kullanılmıştır. Taş duvarlar temelden başlayarak subasman seviyesine kadar devam etmektedir. Bu sayede konutların dayanıklılığı ve sağlamlığı taş duvarlar ile sağlanmıştır (Şekil 4.19). Bu duvarların devamını kerpiç duvarlar oluşturmaktadır.

Şekil 4.19. Temel taş duvar örneği

Kerpiç duvarlar, geleneksel konutlarda taşıyıcı olarak kullanılmaktadır. Duvarlar, kerpiç bloklar 30 x 30 cm (ana); ve 15 x 30 cm (kuzu) ebatlarında dökülmekte; duvarlar 45 cm kalınlıkta inşa edilmekte; iki katlı yapılarda birinci kat duvarı 2 Ana elemanı ile örülmektedir (Şekil 4.20). Badana için “çarparı” adı verilen krem rengi bir toprak kullanılmakta ve suda eritilen bu toprak bezle sürülmektedir (Başakman, 1991). Araştırmamızın yaptığımız konutlarda genellikle bir ana ve iki kuzu ebatlarında kerpiç bloklar kullanılmıştır.

Şekil 4.20. Anadolu’da kullanılan kerpiç kalıpları (Acun ve Gürdal, 2003)

Aşağıulupınar konutlarının etrafını çepeçevre saran ve bir nevi yapıyı koruyan duvarlar genelde kerpiç malzeme ile kaplanmıştır. Bu sayede konut iklim şartlarından kaynaklanan sorunlara karşı yalıtımı sağlanarak korunmuştur (Şekil 4.21).

Şekil 4.21. Kerpiç malzeme örneği

Tavanlar

Geleneksel Aşağıulupınar konutlarında ahşap kirişlere halk dilinde “hezen” adı verilmiştir. Hezenler genellikle ardıç ağacından yapılmıştır. Hezenler duvarlara veya ahşap dikmelere oturtulmuştur. Ahşap kaplama veya kamaşla örtülmek sureti ile mekânın üst tavanı oluşturulmaktadır. Tavan örtüsü sadece ahşap kaplama ile yapılmamaktadır. Fatma Gümüşay konutunda görüldüğü gibi (Şekil 4.22) tavan çalı ve ağaç dalları ile de kapatılmaktadır. Hezenlerin boyunu geçen açıklıklarda veya boyunun yetersiz kaldığı durumlarda ara kiriş niteliğinde yardımcı hezenler kullanılmaktadır. Hezenlerin kesiştiği birleşimlerin altına desteklemesi amacıyla başka bir hezen atılmaktadır. Tüm bu hezenleri taşıyacak ahşap sütunlar bulunmaktadır. Ahşap sütunlar genelde geniş açıklıkları geçmek amacıyla kullanılmaktadır. Örtmelik, ahır, samanlık... gibi (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. Tavan döşeme ve taşıyıcısı

Hezenlerle geçilen ahşap tavanlar zamanla yerini ters tavana bırakmıştır (Şekil 4.23). Ters tavanların malzemesi ahşap malzeme ile olurken, plastik malzeme de olabilmektedir. Bu ters tavanlar, oda yüksekliğini düşürdüğü gibi, hezenlerin bakımının yapılmasını engellemektedir. Bu nedenle, çürümeye yüz tutan hezenler yapının taşıyıcılığını tehlikeye düşürmektedir.

Şekil 4.23. Ahşap ters tavan örneği

Döşemeler

Geleneksel Aşağıulupınar konutlarında sokak dokusunda zamanla değişim oluşmuştur. Eski toprak zemine sahip yollar yerini kilit taşı ile döşenmiş sokaklara bırakmıştır. Sokak ile konuta geçişi sağlayan örtmelikte de aynı durum söz konusudur. 227 ada 8 parselde bulunan konut örneğinde görüldüğü gibi üç döşemeye (toprak, beton ve kilit taşı) rastlanmaktadır (Şekil 4.24). Bu üç döşemenin, örtmelik giriş kapısına doğru sokakta kullanılan döşemeye uygun malzeme ile geçişi sağlanmıştır. 228 ada 2 parselde bulunan Fatma Gümüşay’a ait konutta hala toprak döşemeli mekanların kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.25).

Şekil 4.24. Örtmelikte döşeme malzemeleri

Şekil 4.25. Toprak döşeme örneği

Döşemelerde ana taşıyıcı sistem malzemesi olarak ahşap kullanılmaktadır. Kalın ağaç gövdeleri dikme olarak da kullanılmakta; bu dikmeler “hezen” adı verilen kirişlerle geçilmekte; atkı adı verilen tali kirişler üzerine “*cerrek*” adı verilen kapak tahtaları konmakta ve üzerine kerpiç yerleştirilmektedir (Başakman, 1991). Konutların zemin katında bulunan mekânların döşemesi, mekânın kullanım durumuna göre değişiklik göstermektedir. Ahır, samanlık gibi mekânların döşemesi toprak iken, odaların beton döşeme olduğu gözlemlenmiştir. Bazı konutlarda ise, zemin ve birinci katlardaki odaların döşemeleri ahşap kaplama yapılmıştır (Şekil 4.26). 2 katlı olan konutların 1.katlarındaki mekânların döşemesi ise, genelde ahşap kaplamadır. Bazılarında ise, beton döşeme görülmektedir.

Şekil 4.26. Ahşap döşeme örneği

Dam ve Saçaklar

Damlar; yaz aylarında kullanıcıların odası, mutfağı, zahireliğidir. Sadece konuttaki kullanıcıya değil aynı zamanda komşu yapıdaki kullanıcıların da ortak alanıdır. Sosyo-kültürel etkileşimi sağlayan düz damlar, kerpiç ve toprak malzemeli olarak yapılmıştır.

Geleneksel konutların çatı örtüsü olan düz damlar, komşu yapılarla kıyaslandığında farklı kotlara sahip olduğu görülür. Farklı kotlardaki bu damlar arasında yükselen duvarlar dikkat çekmektedir. Bu duvarlara pencereler açılmıştır. Bu pencereler sayesinde konutlar güneş ışığından yararlanabilmektedir (Şekil 4.27).

Şekil 4.27. Farklı kotlara sahip damlar ve ortaya çıkan pencereler

Damlar, bakımı yapılmadığından dolayı zamanla yerini sac kaplamaya bırakmışlardır. Bunun nedenleri arasında gösterilen Malatya ve çevresinde GAP kapsamında yapılmış olan büyük barajlar nedeniyle bölgenin yağış rejiminde değişim gözlenmekte, mevsimlik yağışların artması geleneksel düz damlı kerpiç konutların korunmasını güçleştirmektedir.

Çok sık bakım isteyen bu düz damlı konutlara sahipleri yeteri kadar ilgi göstermediğinden çareyi düz damların üzerine metal oluklu levhalar ile kırma çatı örtmekte bulmuşlardır. Günümüzde Fırat havzasının genelinde bu tür uygulamalar görülmektedir (Gencer, 2017). Aşağıulupınar'da dam üzerine sac kaplama yapıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.28).

Şekil 4.28. Aşağıulupınar mahallesi sac çatı örtüleri (Gencer, 2017) ⁶

Damlar belirli dönemlerde bakım istemektedir. Loğlanması (toprağın silindir taşlarla sıkıştırılması) ve üstündeki toprağın sıkıştırılarak mukavemetinin artırılması gerekliliği düşünüldüğünde bakımı yapılmayanların dış etkenlere karşı savunmasız olduğu görülmektedir. Nitekim Aşağıulupınar'da da birçok kerpiç konutun önce damlarının çöktüğü, kısa süre sonra sadece duvarlarının bir kısmının kaldığı görülmektedir (Şekil 4.29).

Şekil 4.29. Çöken yapıların kalıntıları

Dış Kapılar

Geleneksel konutların ana giriş kapısı (cümle kapısı) çift kanatlı ahşap malzemenin yapılmıştır. At arabalarının rahatça geçebilmesi amacıyla yapılan ana giriş kapılarının üstünde pencereler yer almaktadır. Bu pencereler örtmeliğin güneş ışığından faydalanabilmesini sağlamaktadır. Ahşap ana cümle kapıların yanı sıra, araştırma yapılan konutların dış kapılarında demir malzemenin kullanıldığı görülmüştür (Şekil 4.30).

⁶ Zeynep Eres'e aittir.

Şekil 4.30. Dış kapı örneği

İç Kapılar

Geleneksel konutların çoğunda ahşap iç kapılar bulunmaktadır. Bu kapılar zamanla yerini modern kapılara bırakmıştır. Kenan Bak konutunda görüldüğü gibi, ince el işçiliği isteyen ve günümüze kadar gelmiş özgün kapılarda bulunmaktadır. Bu ahşap kapılar üzerinde işlemeli demir kabaralar ve demir tokmaklar bulundurmaktadır. Arka bahçeye açılan iç kapılarda çift kanatlı olup, işlemeli ve özgün yapıdadır (Şekil 4.31).

Şekil 4.31. Ahşap iç kapılar ve detayları

Pencereler

Çalışma alanında büyük, küçük, içeri doğru genişleyen (taka), kanatlı, tepe penceresi (hapek) gibi çeşitli pencereler bulunmaktadır. Bu pencereler bulunduğu mekân, kat ve cepheye göre değişiklik göstermektedir.

Türk-İslam toplum etkisi, yaşantıyı ve Türk konutunu etkilemiştir. Aile yaşantısının dışa kapalılığı, örtmeliğe açılan pencerelerden ve yüksek örtmelik duvarlarından anlaşılmaktadır. Zemin katı daha çok kullanan kadınların rahatça faaliyetlerini yapması için, pencerelerin bazı cephelerde hiç olmadığı bazı cephelerde ise, küçük olduğu gözlenmiştir. Küçük pencerelerin çoğu içe doğru geniş ve yüksektir. Bu pencerelere halk dilinde “taka” denilmektedir. Takalar kalın duvarlarda olmakta ve ışığın kontrollü bir şekilde içeri alınmasını sağlamaktadır.

Üst katlarda ise, durum daha farklıdır. Küçük pencereler yerini büyük pencerelere bırakmıştır. Üst kattaki pencerelerin yeri ve büyüklüğü mekânın plandaki önemine ve kullanımına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Tek katlı yapıların odalarında ve iki katlı yapıların üst katlarında ahşap büyük pencereler kullanılmıştır. Pencerelerin bazılarında ise, denizlik, üst kısım, yan kısımlarının da ahşap malzeme ile kaplandığı gözlemlenmiştir. Kısmen de olsa zemin katta ve büyük olan bazı pencerelerin ahşap kepenkleri mevcuttur (Şekil 4.32). Tüm bu pencerelerin dışında tepe penceresi olan hapekler de bazı mekânlarda bulunmaktadır. Hapeklerde mekânın içi görülmezken temel amaç, aydınlatmadır.

Şekil 4.32. Örtmeliğe açılan pencere

Bacalar

Düz damlı olan çatıların yavaş yavaş yerini sac çatı kaplamasına bıraktığı görülmektedir. Bu durum, yapının çatı örtüsündeki değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Sac çatı yapılması baca malzemesinin sac olarak tercih edilmesine neden olmuştur. Damlardaki küçük pişmiş toprak borularla sağlanan bacalar, yerini sac malzemeli bacalara bırakmıştır (Şekil 4.33).

Şekil 4.33. Sac kaplama ile baca örneği

Dolap ve Nişler

Geleneksel birçok konutta fonksiyonel çözümler amacıyla farklı detaylara yer verilmiştir. Duvarlara gömülü olarak yapılan dolap ve nişlerde birer örnek olarak gösterilebilir. Kerpiç yapıda taşıyıcı sistem olan duvarların bu boşlukları barındırması yük dağılımı için uygun olmasa da çok fazla evde bulunduğu gözlemlenmiştir. Kalın kerpiç duvarlarda genelde 30 cm derinlikte boşluklar oluşturulmaktadır. Bu boşluklar bazı zamanlar kapaklı olurken bazı zamanlar ise kapaksız olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapaksız olanlar küçük nişler şeklinde kullanırken, büyük olanlar ise yüklük olarak kullanılabilir. Kapaklı olan nişleri, halk “*terek*” diye adlandırılmaktadır. Cam kapaklı ve ahşap çerçeveli olan terekler daha çok görsel açıdan göze hitap eden aksesuarları koymak için kullanılırlar. Günümüzün vitrinlerine eşdeğer şekilde kullanılmaktadır. Terekler genelde kapıdan girince görünecek şekilde veya kapı arkasına gelecek şekilde yapılmıştır (Şekil 4.34).

Şekil 4.34. Terek (duvara gömülü ahşap dolap) kullanımı örneği

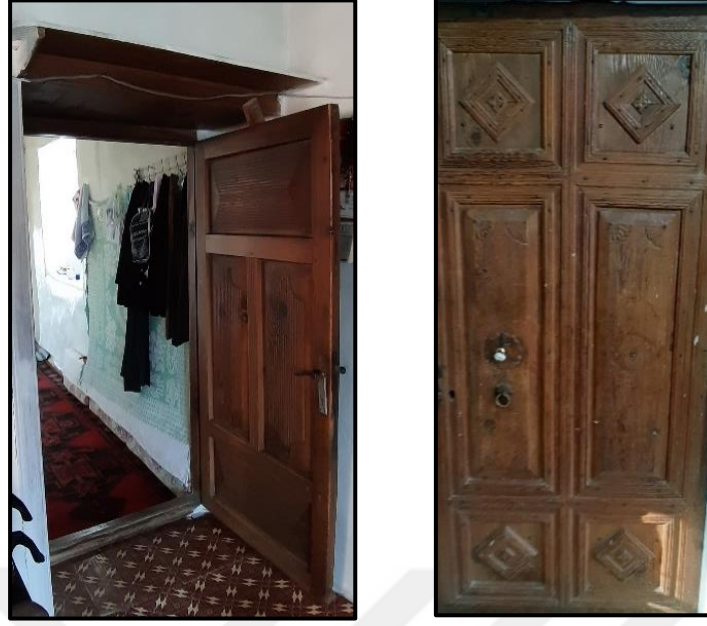
4.3.4. Süsleme Özellikleri

Aşağıulupınar konutları genelde sade özelliklere sahiptir. Çok az yapıda çeşitli süsleme elamanlarına rastlamak mümkündür. Malzeme olarak ahşap süslemeler kullanılmıştır. Gömme dolap olan tereklerde süsleme figürü olarak ahşap işlemler görülmektedir (Şekil 4.35). Ahşap terek dolap üzerindeki oymalar ve el işçiliği dikkat çekmektedir.

Şekil 4.35. Terek (duvara gömülü ahşap dolap) süslemeleri

Kapı üzerinde bulunan ahşap detaylar, eşik girişlerini tanımlamaktadır. İç kapı süslemelerine Kenan Bak konutunda yer alan örnek verilebilir. El işçiliği ile yapılan bu kapının kullanıcıdan elde edilen bilgiye göre, eski kerpiç konuttan getirdikleri söylenmiştir. Ahşap malzeme ile detaylandırılan iç kapı, demir malzemeli kabarcıklar ile ahşapların birbiri üzerinde durmasını sağlamıştır (Şekil 4.36).

Şekil 4.36. Ahşap kapı ve detayları

4.3.5. Cephe Özellikleri

Geleneksel Aşağıulupınar konutlarında plan şemalarının çoğu birbirine benzemektedir. Sokağa cephesi olan konutlarda, ana giriş (cümle) kapısı bulunmaktadır. Çift kanatlı ve çoğunlukla demir malzemeli olan cümle kapısı, konutun girişini vurgulamaktadır (Şekil 4.37). Bitişik nizamlı yapılarda sadece ön ve arka cephede pencere kapı boşlukları bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri genellikle küçük, üst kat pencereleri ise büyük ölçülerdedir. Cephelelerdeki pencerelerin çoğunluğu dikdörtgen şeklinde ve ahşap malzemelidir. Örtmelikler ise, yarı açık mekân olarak karşımıza çıkmakta ve cephede örtmelik duvarları şeklinde görülmektedir.

Şekil 4.37. Cephe örnekleri

4.3.6. Mekânın Gelişebilmesi, Dönüşebilmesi ve Esnekliği

Oda, mutfak, ahır, samanlık, zahirelik ve örtmelikle başlayan Aşağıulupınar konutlarının plan kurgusu değişime açık alan bırakılarak başlamıştır. Esneklik payının bırakıldığı örtmelike ihtiyaç doğrultusunda zamanla farklı mekânlar oluşturulmuştur.

Kullanıcılar, konuttaki hanehalkı sayısının artmasıyla beraber örtmelik veya sofa da yeni bir mekan oluşturabilmektedir. Bu gelişim kullanıcının hayatındaki değişimlerle beraber yol izlerken, konut sadece bir barınma yeri değil, hayat değişimlerini analiz etmemizi sağlayan yaşam alanlarına dönüşebilmektedir.

Bu yapılar sadece eklemeleri içermiyor; aynı zamanda ahırın, samanlığın, zahireliğin önemini yitirmesi ile boş kalan mekanlar işlevselliği değiştirilerek oda, odunluk gibi başka mahallere dönüştürülmüştür.

Araştırmasını yaptığımız Aşağıulupınar geleneksel konutlarında kullanıcılar, mekanların gelişebilmesi, dönüşebilmesi ve esnekliği ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Örneğin, Kadir Erden konutunda önceden ahır olarak kullanılan mekan günümüzde depo olarak kullanılması bir dönüşümün olduğunu, Ömer Ali Kul konutunda sofa, hanehalkı sayısının artışıdan dolayı alanının bir kısmı oda olarak kullanılması bir gelişimin olduğunu, Haşim Pektazel konutunda hela ve çağa konutun içinden kaldırılarak örtmeliğe yapılması burada esneklik payının bırakıldığı gözlemlenmiştir.

4.4. Çalışma Alanında İncelenen Geleneksel Konut Örnekleri

Geleneksel Aşağıulupınar konutları, Anadolu'daki geleneksel konutlar ile benzerlik göstermektedir. Örtmelik, zahralık, tandır, samanlık, dam... kavramlarının kullanılması ve bu mekanların işleyişi bu duruma örnek gösterilebilir.

Geleneksel konutların günümüze kadar gelebilmiş olanlarında malzeme olarak çok değişiklik olmamasına rağmen, bakım ve onarım eksikliği dikkat çekici biçimdedir. Kerpiç malzeme ağırlıklı olan geleneksel konutlarda; pencereler, kirişler, hatıllar, merdivenler, ahşap malzeme ile yapılmış ve günümüze kadar gelebilmiştir.

Geleneksel konutların kendi haline bırakılması, yapı kullanımı evresinde olan konutların yapı sonrası evrelerine geçiş sürecini hızlandırmaktadır. Alan incelemesinde görülen ve edinilen bilgiler doğrultusunda birçok geleneksel konutun bakımının yapılmamasından dolayı çöktüğü gözlemlenmiştir (Şekil 4.38).

Şekil 4.38. Yıkılan geleneksel konutlar

Bu yıkılan konutlar yerini birçok yeni yapıya bırakmıştır. Yapılan röportajlardan ve edinilen bilgiler çerçevesinde bu yapılardan biri olan eski caminin yıkılarak yerine, yeni bir cami yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu Aşağılupınar Camisi'nin dört minaresi mevcut olup, kuzeybatıda yer alan minaresinin eski camiden kaldığı bilgisine ulaşılmıştır (Şekil 4.39).

Yeni caminin güneybatısındaki konut dokusu yıkılmış, yerine yol ile arasındaki kot farkını düzenleyen istinat duvarları yapılmıştır (Eyüpgiller, 2017) (Şekil 4.40). Bu durum geleneksel dokunun kaybedilip, günümüz kent dokularının varlıklarını göstermelerine neden olmuştur.

Şekil 4.39. Cami istinat duvarı

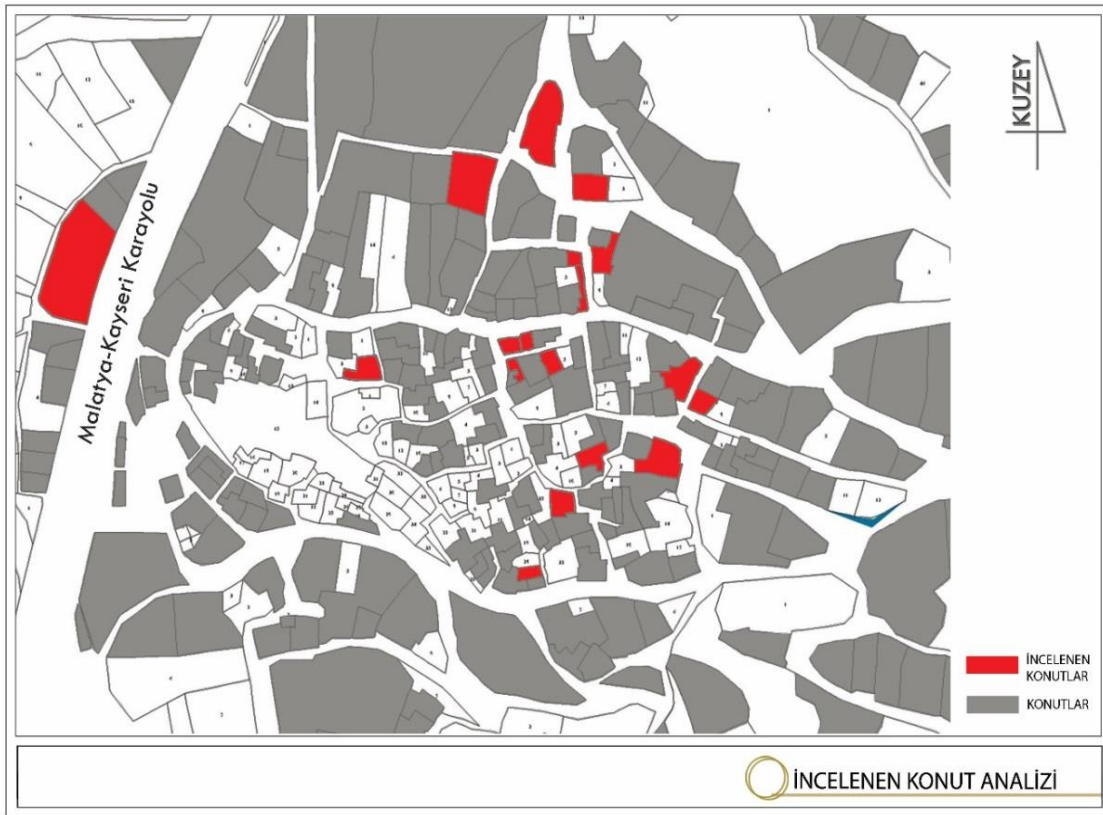

Şekil 4.40. Cami eski minaresi

Çalışma alanında incelenen konutların hangi yıllarda yapıldığı bilinmediğinden dolayı konut yaşları tespit edilememiştir. Kullanıcılardan ve yapılan röportajlardan elde edilen bilgilere bakıldığında Aşağılupınar geleneksel konutların XIX. yüzyıl sonları XX. yüzyıl başlarına dayandığı söylenmiştir. Bu tarih bize konutların Osmanlı mimarisinden etkilendiğini bilgisini vermektedir.

Aşağılupınar mahallesinde Tapu ve Kadastro verilerine göre kerpiç malzemesi kullanılarak yapılmış 356 adet yapı mevcuttur. Bu yapıların bir kısmı harabe ve yıkılmış, bir kısmının da terk edilmiş olduğu gözlemlenmiştir. Çalışma alanında ele alacağımız konutları belirlerken konutların özgün nitelikleri, mekânsal yapıları ve plan tipolojileri dikkate alınmıştır. Ayrıca benzer özellik gösteren konutlardan birer örnek alınmasına önem verilmiştir.

Bu kıstaslara dikkat edilerek sahaya çıkılmıştır. Sahada kullanıcıların evde olmaması, ölçü ve fotoğraflama gibi işlemlere kullanıcı tarafından izin verilmemesi gibi nedenlerden dolayı imkan dahilinde toplam 18 adet konutun rölöve ve fotoğraflama işlemi yapılmıştır. Çalışma alanında belirlediğimiz geleneksel konutlar için konut analizi taslağı oluşturulmuştur. Bu taslakta; konutun vaziyet planındaki yeri, mimari çizimleri, şematik gösterimleri ve fotoğrafları yer almakta olup, taslağın açıklama kısmında ise, konutların plan incelemesi, süslemesi, teknik özellikleri ve malzemesi hakkında bilgi verilmiştir (Şekil 4.41).

Şekil 4.41. Çalışma alanında incelenen konutlar analizi

4.4.1. Ali Paşa Şen Konutu

Ali Paşa Şen, Aşağıulupınar/İstiklal mahallesi 220 ada 4 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 2 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 60 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Ali Paşa Şen konutu, mevcut dokusunu günümüze kadar taşıyabilmiş olan Erdem Sokak'ta yer almaktadır. Bitişik nizamlı kerpiç konutlardan oluşan bu dar sokak dokusunda, sekiz adet geleneksel Aşağıulupınar konut dokusuna sahip olan yapılar bulunmaktadır (Şekil 4.42).

Bu konuta giriş kuzey cephesinden yapılmaktadır. İki katlı olan bu konut sofasız plan tipine sahiptir ve plan şemasında örtmelik içermektedir. Örtmelik; zemin katta ahır, zahirelik ve odaya açılmaktadır. Örtmelik alanına banyo ve hela günümüz yapı malzemesi olan tuğla kullanılarak sonradan eklenmiştir. Örtmeliğe açılan ahırdan samanlığa ve eski kullanılan banyoya geçişler mevcuttur. Zemin katta yer alan odadan ise, başka bir odaya geçiş sağlanmaktadır. Kullanıcının zahirelik olarak adlandırdığı mekan ise, hem zahirelik hem de mutfak işlevini görmektedir. Birinci kata geçişi sağlayan ahşap merdiven, örtmelikten odaya ve dama geçişi sağlamaktadır. Yapının üst örtüsü dam örtü şeklinde olup, birinci kata çıkan merdivenin sahanlık üst örtüsü ise sac kaplama şeklindedir.

Cephede ise; zemin katta samanlık ve oda pencereleri ile birinci katta yer alan oda penceresi sokağa açılmaktadır. Diğer pencereler örtmeliğe açılacak şekilde yapılmıştır. Doğu ve Batı cephesi bitişik nizam olup, cephe açıklıkları kuzey ve güney cephesinde yer almaktadır.

Şekil 4.42. Erdem Sokak kerpiç yapıları

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yığılma tekniği ile yapılan konut, kerpiç duvar örgü tekniği ile yapılmıştır. Yapının ve örtmeliğin zemin döşemesi beton kaplama şeklindedir. Tavan döşemesinde ise, ahşap kirişler üzerine kaplama tahtası konulmuştur (Şekil 4.43). Bu yapıda taş, kerpiç, ahşap ve demir ve günümüz malzemesi olan tuğla kullanıldığı görülmüştür. Pencere, iç kapılar ve merdiven ahşap; konut giriş kapısı ve pencere korkulukları demir; banyo ve hela duvarlarında ise tuğla malzeme kullanılmıştır.

Şekil 4.43. Ali Paşa Şen konutu ahşap kaplama tahtası ve hezenler

Süsleme – Detay Özellikleri

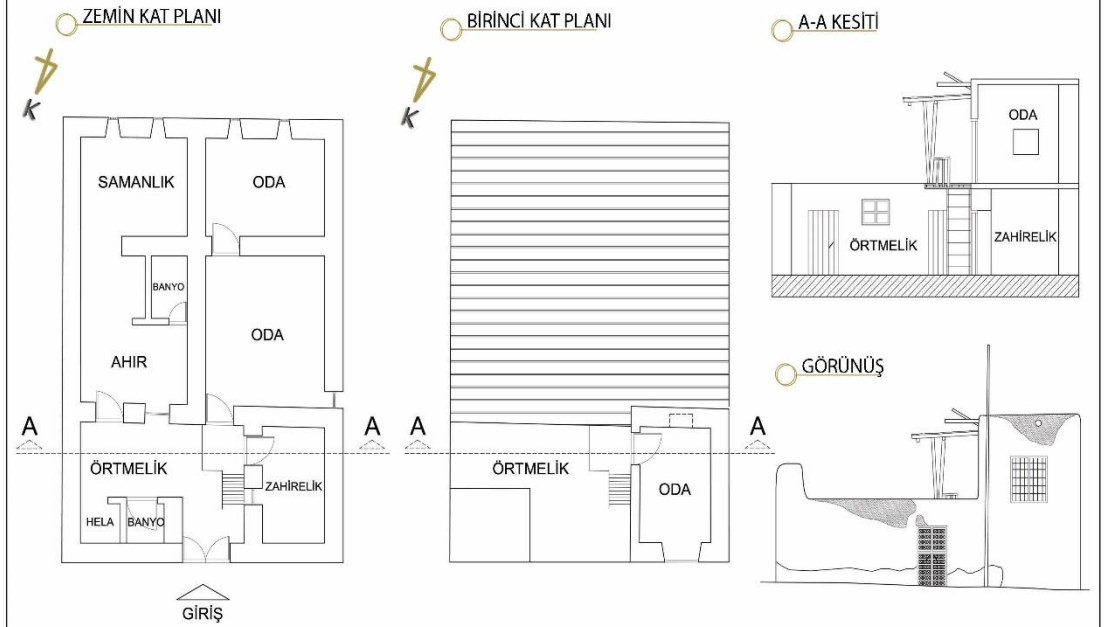
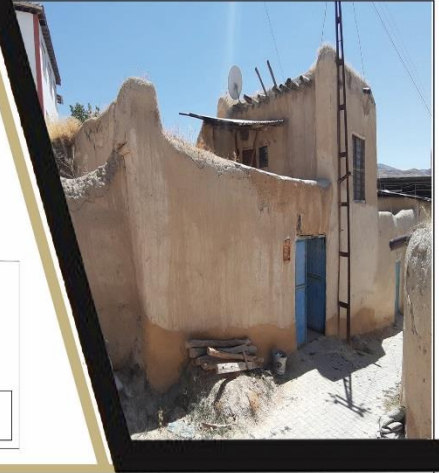
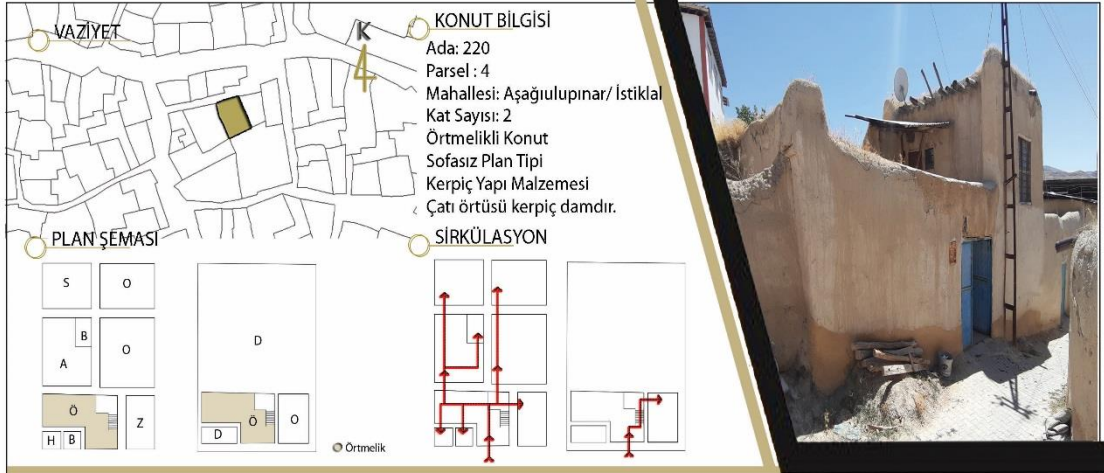
Bu konutta süsleme ve detayların çok fazla yer almadığı görülmektedir. Zahirilik denilen mutfakta nişler bulunmaktadır. Bu nişlerin eşya koyulmak amacıyla kullanıldığı görülmüştür (Şekil 4.44). Mutfak rafları ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Ali Paşa Şen'e ait konut analizi taslağı Şekil 4.45'de gösterilmiştir.

Şekil 4.44. Ali Paşa Şen konutu niş örneği

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

"ALİ PAŞA ŞEN" EVİ

Şekil 4.45. Ali Paşa Şen konutu analiz taslağı

4.4.2. 227 Ada 8 Parsel Konutu (Belediyeye Ait Konut).

Aşağıulupınar/İstiklal mahallesi 227 ada 8 nolu parsel üzerinde bulunan konut Darende Belediyesine aittir. Bu konutta ismini vermek istemeyen kiracı kalmaktadır. Başka bilgi edinilememiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Dış sofalı plan tipine sahip olan tek katlı konutun, bahçe girişi güney cephesindedir. Çift kanatlı bahçe kapısı örtmeliğe açılmaktadır. Örtmelikte bulunan kot farkı iki basamak yapılarak çözülmüştür. Örtmeliğin kuzey yönünde eskiden konut bulunduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu konutun yıkılması sonucu örtmelikte yer alan bu duvar, eski yapıdan kalan tek kalıntıdır. Bu duvara bitişik konumda bulunan hela ise daha sonradan yapılmıştır.

Örtmelik; ahır, hela ve konutun giriş kapısına açılmaktadır. Konutun tek kanatlı giriş kapısı ve odalar sofaya açılmaktadır. Mutfak ve zahirelik mekânına geçiş ise, güneyde yer alan odadan sağlanmaktadır. Banyo mekânının bulunmadığı konutta, banyo yapılması için çağa adı verilen kısım bulunmaktadır. Çağanın mutfakta yer almasının temel nedeni, ocağın burada bulunmasıdır. Böylelikle duş için sıcak su ısıtılabilmekte ve çağada tüketilmektedir. Yapının üst örtüsü, dam üzerine sonradan eklenen sac kaplama şeklindedir.

Cephede ise; mutfak ve zahirelik pencereleri sokağa bakarken, diğer pencereler örtmeliğe açılmaktadır. Konutun kuzeyinde yer alan odasının altında kısmi bodrum kat bulunmaktadır. Bu kısmi bodrum kata giremediğimizden dolayı, çizimlere yansıtılamamıştır. Konuta giriş içeri doğru yapılmış ve cephede hareketlilik sağlanırken, aynı zamanda girişi tanımlı hale getirilmiştir (Şekil 4.46).

Şekil 4.46. 227 ada 8 parsel konutu ön cephe girişi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yığma tekniği ile yapılan konut kerpiç duvar örgü tekniği ile yapılmıştır. Yapının döşemesi beton kaplama yapılmıştır. Örtmeliğin döşemesinde ise; beton, kilit taşı ve toprak malzemeli kaplamalar bulunmaktadır. Bu durum aşama aşama konutun günümüze gelişini özetlemektedir. Yapıda yer alan mekânların tavan döşemeleri, hezenler üzerine ahşap kaplama tahtası kullanılarak oluşturulmuştur. Bu yapıda taş, kerpiç, ahşap, demir ve günümüz malzemesi olan beton ve bims tuğlanın kullanıldığı görülmüştür. Pencere, kapılar ve dolaplar (terekler) ahşap malzeme ile yapılmıştır (Şekil 4.47). Kapılardan sadece konut giriş kapısı ve bahçe kapısında demir malzeme kullanılmıştır. Demir malzeme ayrıca pencere korkuluklarında da kullanılmıştır. Örtmelik duvarı, taş duvar üzerine günümüz malzemesi olan bims kullanılarak örülmüştür. Bims malzemesi ayrıca hela duvarlarında da kullanılmaktadır (Şekil 4.48).

Şekil 4.47. 227 ada 8 parsel konutu terek

Şekil 4.48. 227 ada 8 parsel konutu hela

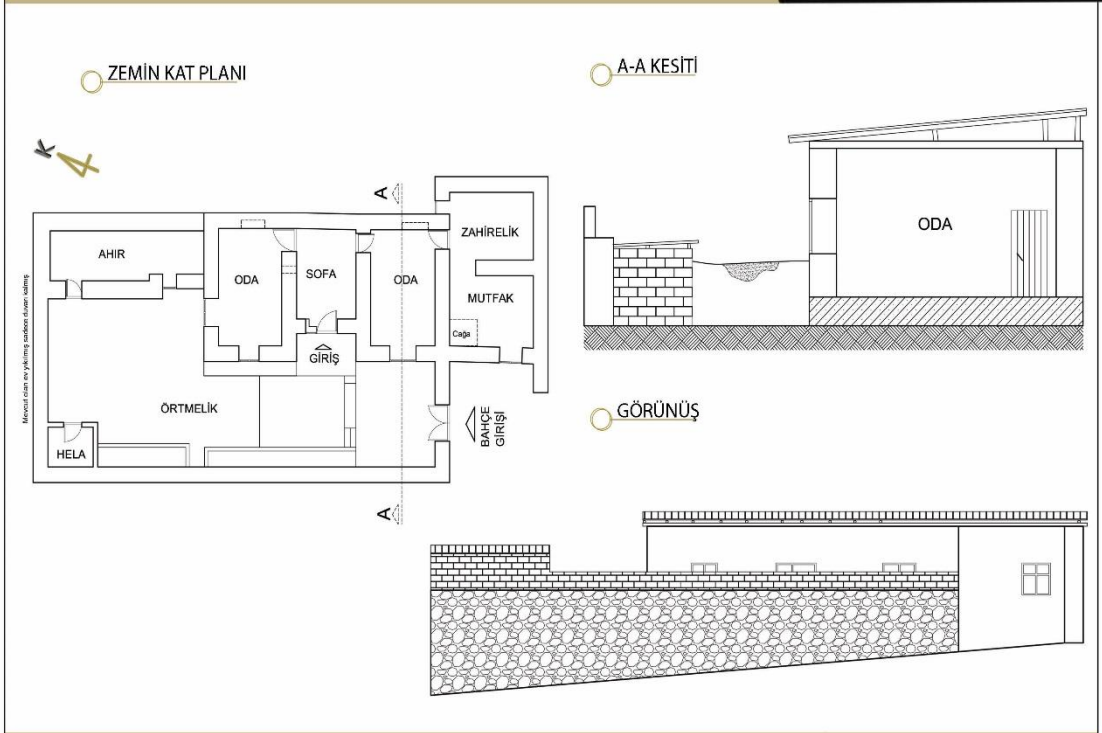
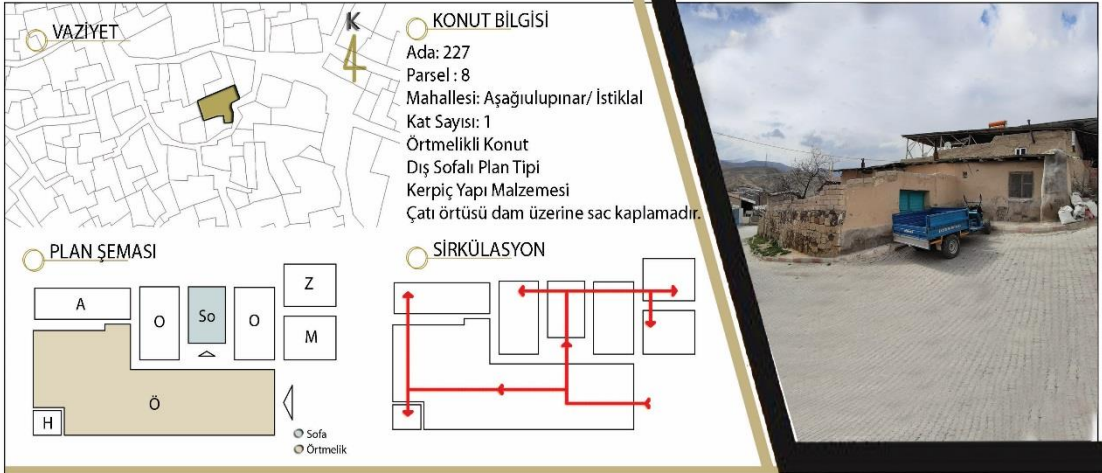
Süsleme – Detay Özellikleri

Ahıra bitişik olan odada, terek denilen duvara gömülü ahşap dolaplar bulunmaktadır. Kapı arkasında bulunan tereklere, kitaplar, gerekli eşyalar gibi malzemeler konulmaktadır. Kuzeyde yer alan odanın duvarına çakılmış olan ahşap silmeler, süsleme elemanı olarak kullanılmaktadır. Ahşap malzeme kullanımına ek olarak mutfak rafları da yapılmıştır. 227 ada 8 parsele ait konut analizi taslağı Şekil 4.49’da gösterilmiştir.

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

"227 ADA 8 PARSEL" EVİ

Şekil 4.49. 227 ada 8 parsel konutu analiz taslağı

4.4.3. Döndü Aktaş Konutu

Memiş Çakmak, Aşağıulupınar/İstiklal mahallesi 219 ada 1 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 5 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 20 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Döndü Aktaş konutu tek katlı olup, sofasız plan tipine sahiptir. Yapıya giriş, yol kotundan 20 cm aşağıda yer almaktadır. Giriş örtmeliğe açılıp, örtmelikten ahır, oda, mutfak ve hela mekanlarına geçiş sağlanmaktadır. Samanlığa geçiş ahırdan yapılırken, depoya geçiş ise mutfaktan yapılmıştır. Örtmelik ile oda, mutfak ve helaya geçişte kot farkı bulunmaktadır. Bu kot farkı basamaklarla çözülmüştür. Oda ile mutfak arasındaki kot farkı sayesinde, odaya açılan ve alta doğru genişleyen pencereler mutfağın damına bakmakta ve güneş ışığını alabilmektedir (Şekil 4.50). Bu konutun üst örtü sistemi kerpiç dam şeklindedir. Örtmeliğin üstü ise yarısına kadar sac kaplamadır. Bu sac kaplama sonradan eklenip gölgelik alan oluşturulmaya çalışılmıştır.

Şekil 4.50. Döndü Aktaş konutu mutfak penceresi (taka)

Cephe açıklıkları, güney ve batı yönünde pencereler ve giriş kapısı şeklinde oluşturulmuştur. Diğer açıklıkların ise örtmeliğe açıldığı gözlemlenmiştir. Doğu cephesi bitişik nizam iken, konutun diğer üç cephesi sokağa bakmaktadır.

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yığma tekniği kullanılarak inşa edilen konutta malzeme olarak; taş, kerpiç, ahşap ve demir malzemeler kullanılmıştır. Mekânların zeminleri beton kaplama şeklindedir. Beton malzeme sadece zemin için değil aynı zamanda basamaklar içinde kullanılmıştır. Kapı, taşıyıcılar ve pencerelerin ahşap malzeme, pencere korkulukları ve kapı detaylarının demir malzeme ile yapıldığı görülmüştür. Tavan döşemelerinin de hezenler ile oluşturulduğu

görülmektedir. Örtmelikte yer alan ahşap dikme (dayah) örtmelik üzerinde yer alan ahşap kirişleri ve sonradan eklenen sac örtüyü taşımaktadır (Şekil 4.51).

Şekil 4.51. Döndü Aktaş konutu örtmelikte yer alan dayah

Süsleme – Detay Özellikleri

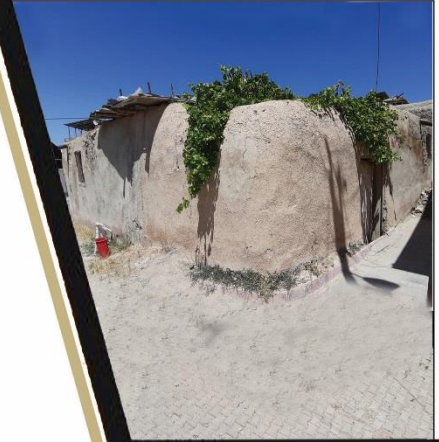
Konutta yer alan pencere ve kapı açıklıklarının ahşap malzemeli olduğu demir malzemenin ise, detaylarda ve pencere korkuluklarında kullanıldığı görülmektedir. Odanın giriş kapısının üzerinde niş bulunmaktadır. Bu nişin eşyalar konularak çağa için kullanıldığı söylenmiştir. Odada bulunan bir diğer detay ise geçiş boşluğudur. Mutfak ve oda arasında 60x100 cm ölçülerinde geçiş boşluğu bulunmaktadır (Şekil 4.52). Bu boşluğun oda kısmında *çağa* (banyo) mevcuttur (Şekil 4.53). Geçiş boşluğu, çağadaki sıcak su ihtiyacını karşılamak amacıyla mutfaka açılmıştır. Döndü Aktaş'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.54'te gösterilmiştir.

Şekil 4.52. Döndü Aktaş konutu mutfak ve oda arası geçiş Şekil 4.53. Döndü Aktaş konutu çağa (banyo)

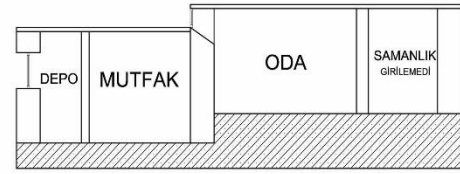
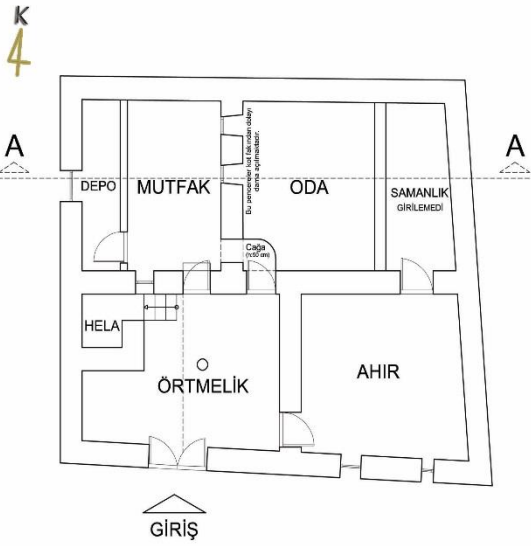
KONUT ANALİZİ TASLAĞI

"DÖNDÜ AKTAŞ" EVİ

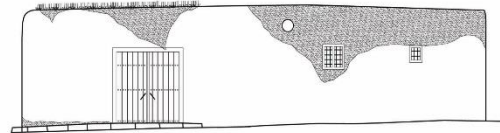

ZEMİN KAT PLANI

A-A KESİTİ

GÖRÜNÜŞ

Şekil 4.54. Döndü Aktaş konutu analiz taslağı

4.4.4. Dönüş Çelik Konutu

Dönüş Çelik, Aşağılupınar/Hürriyet mahallesi 172 ada 1 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 1 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 20 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Dönüş Çelik konutunun, batı cephesinden konuta giriş yapılmakta ve doğu cephesinden de balkona çıkışı bulunmaktadır. Bu yapı tek katlı olup, iç sofalı plan tipi şeklinde kurgulanmıştır. Konutta bulunan mekânların kapıları karşılıklı ve sofaya açılmış şekildedir. Sofada bir basamak kot farkı bulunmaktadır. Bu kot farkı kapı giriş alanının, iç mekânların geçiş alanı ile ayırımını güçlendirmiştir. Mekânlar üç oda, mutfak, banyo (hela banyo içerisinde bulunmaktadır), balkon ve odunluktan oluşmaktadır. Bu mekânların aralarında geçiş yerleri bulunmamaktadır. Mutfak ve banyo ile balkon ve odunluk arasında geçiş bulunmakta ve odunluk sofaya bakmamaktadır. Balkon, odunluk ve konutun üst örtü sistemi ise, sac kaplama olarak yapılmıştır (Şekil 4.55).

Cephe düzenine bakıldığında, tüm cephelerinde açıklıklar bulunduğu görülmüştür. Kuzey, batı ve doğu cephesinde küçük pencereler çoğunlukta iken; güney cephesinde büyük pencereler tercih edilmiştir. Bunun nedeninin, güney cephesinin balkona ve odunluğa bakmasını gösterebiliriz. Bu durum, mahremiyet olgusunun konut üzerindeki yansımaları bize sunmaktadır. Oda, mutfak ve banyoda yer alan küçük pencereler içeri doğru yatay ve düşeyde genişlemektedir. Böylece gün ışığı daha fazla mekânlarda kullanılabilir. Balkona açılan ve güney cephesindeki odadan açılan büyük pencereler ise, mekân içerisindeki hava sirkülasyonunu ve gün ışığının etkin kullanımını sağlamaktadır.

Şekil 4.55. Dönüş Çelik konutu balkon ve odunluk arasındaki geçiş

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Kerpiç duvar örgülü yığma yapının, temeli taş malzeme ile yapılmıştır. Bu yapıda malzeme olarak taş, kerpiç, ahşap, demir ve PVC malzeme kullanılmıştır. Mekân zemin döşemeleri beton kaplama olan bu konutun; balkon döşemesi ise, ahşap kaplamadır. Balkondan odunluğa gidebilmemizi sağlayan üç basamaklı ahşap merdiven bulunmaktadır. Ahşap malzeme bunların yanı sıra; döşemede hezen denilen ahşap kirişler, pencere, terek ve kapılarda ahşap doğrama, balkonda ise ahşap dikme olarak kullanılmıştır. Sofaya bakan iç kapıların ise, günümüz teknolojisi ile üretilmiş ahşap kapılar olduğu görülmektedir. Giriş kapısı ve balkona açılan kapılar çift kanatlıdır ve demir malzemeden yapılmıştır. Yapının üst örtüsü sac kaplama şeklindedir ve çatıda da küçük pencereler açılmıştır (Şekil 4.56).

Süsleme – Detay Özellikleri

Kuzeyde yer alan oda mekânında terek (duvara gömülü dolap) ahşap malzeme ile yapılmıştır. Diğer konutlarda olduğu gibi kapı arkasında kalmaktadır. Kapı açıldığında görülmeyecek şekilde konumlanan terekler, özel eşyalarla doldurularak sergilenmektedir. Mutfakta ise, ahşap raflar ve duvara gömülü boş bırakılmış nişler mevcuttur. Bu nişlerin de dolap niteliğinde kullanıldığı görülmektedir. Mutfak, banyo ve güneydoğuda yer alan odanın içinde takalar bulunmaktadır. Bu takalar, yüksek kotta ve içeri doğru genişleyen şekildedir (Şekil 4.57). Dönüş Çelik’e ait konut analizi taslağı Şekil 4.58’de gösterilmiştir.

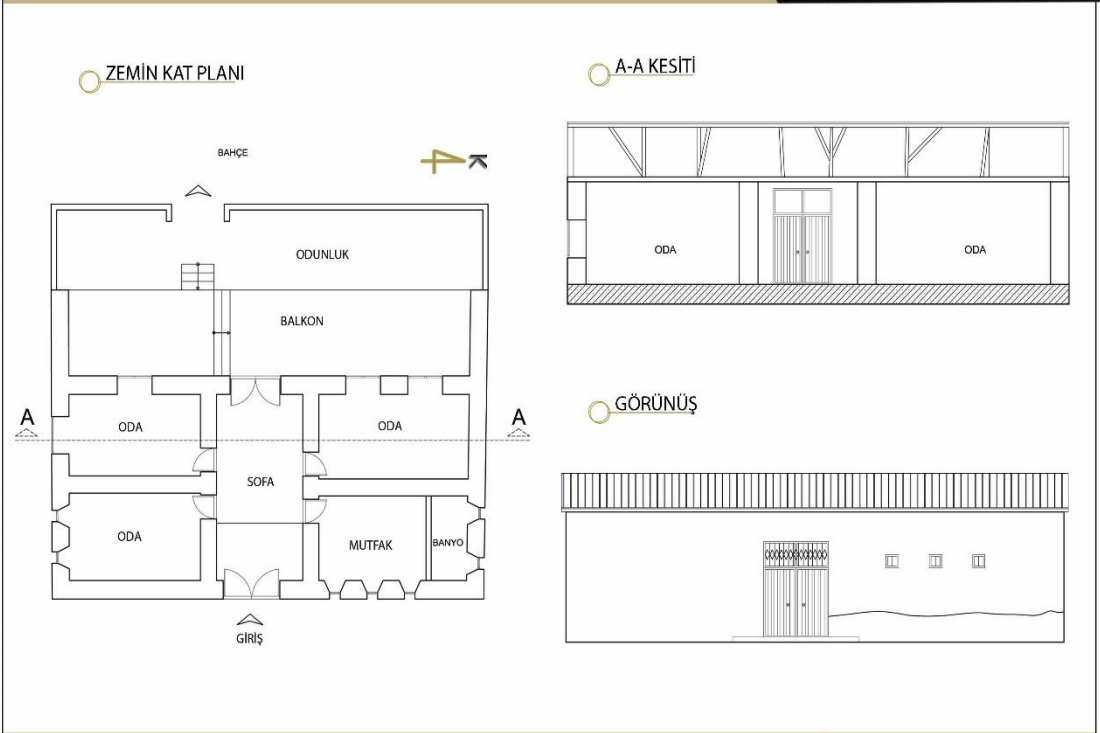
Şekil 4.56. Dönüş Çelik konutu terek

Şekil 4.57. Dönüş Çelik konutu niş ve ahşap raflar

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

"DÖNÜŞ ÇELİK" EVİ

Şekil 4.58. Dönüş Çelik konutu analiz taslağı

4.4.5. Fatma Gümüşay Konutu

Fatma Gümüşay, Aşağırlupınar/Hürriyet mahallesi 228 ada 2 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 1 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 40 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

İki katlı olan bu konuta, yapının dışında yer alan örtmelikten giriş yapılmaktadır ve örtmeliğe açılan kapı sayısı zemin katta 3 adettir. Bunlar; mutfak, oda ve wc'ye açılan kapılardır. Zemin katta; mutfaktan zahireliğe (kiler) geçen bir kapı bulunurken, odadan ise diğer odalara geçiş kapıları mevcuttur. Bu odalardan biri günümüzde odunluk olarak kullanılmaktadır. Mutfakta “tandır” denen büyük ocak bulunmaktadır. Mutfak ile odayı ayırmak amacıyla yükseltilmiş bölücü duvar kullanılmıştır (Şekil 4.59). Yükseltelen bölücü duvarı, tavana kadar devam ettiren ağaç dalları bulunmaktadır. Bölücü görevi üstlenen bu dallar ve duvar; mutfak ve oda olan iki mekânı birbirinden ayırmaktadır.

Örtmelikte yer alan ve yapıya sonradan eklenmiş olan demir malzemeli merdiven sayesinde konutun 1.katına geçilmektedir. 1.katta, sahanlık ve sofaya açılan kapılar bulunmaktadır. Sofadan banyo, mutfak ve salona geçilmektedir. Salondan ise, iki odaya geçilmektedir. Banyo ve mutfak yapıya sonradan eklenmiştir. Bu nedenle başlangıçta salon diye ifade edilen yer iç sofayı anlatmaktadır. Zamanla değişen plan doğrultusunda iç sofalı plan tipine sahip olan konut, dış sofalı plan tipine ait konuta dönüşmüştür (Şekil 4.60).

Dış sofalı plan tipinde kurgulanan bu konutun; örtmeliğinde üstü örtülü alan bulunmaktadır. Üzerine yeşil çatı olan bu alana, eskiden odunlarını koydukları ve mekân isminin ise “örtme” olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Cephe açıklıkları, zemin katta küçük ve yüksek kotta bulunan pencereler iken, 1.katta büyük ve geniş pencere açıklıkları ile yapılmıştır. Dışarıdan eklenen merdiven ise, yapının ön cephesinde bulunmaktadır.

Şekil 4.59. Fatma Gümüşay konutu bölücü duvar

Şekil 4.60. Fatma Gümüşay konutu sahanlık

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapı, taş temel üzerine oturtulmuştur. Duvarları ise, kerpiç malzeme ile örülerek devam ettirilmiştir. Konutun üst örtüsü, önceden dam olarak kullanılmasına rağmen daha sonra sac kaplama ile kapatılmıştır. Zemin kat döşemesi bazı yerlerde toprak bazı yerlerde beton olan yapının 1.kat döşemesi ise beton malzeme ile yapılmıştır. Tavan döşemeleri ise; zemin ve 1. katta ahşap kiriş olan hezenler ile geçilmiştir. Zemin katta bulunan mutfak ve örtmeliğe açılan oda mekânlarının tavan döşemesi, ağaç dalları ile yapılmıştır.

Örtme ve merdiven üzerinde bulunan sac çatı ahşap dikmelerle taşınmaktadır. Pencere, kapı ve dolaplar ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Bahçe giriş kapısı ve sofadan salona açılan kapı; demir malzemeli olup, çift kanatlıdır.

Süsleme – Detay Özellikleri

Yapının zemin katında, içeri doğru genişleyen pencereler (takalar) bulunmaktadır. Bu takalar sayesinde, ışığın kontrollü kullanımını sağlamıştır. Zemin kattaki mutfakta, ahşap raflar ve ocak yer almaktadır (Şekil 4.61). 1.katta ise, terek denilen duvara gömülü ahşap dolaplar bulunmaktadır. Terek; günlük oturuş ve sıkça kullanılan odada, kapı açılınca görülmeyecek şekilde kullanılmıştır (Şekil 4.62). Fatma Gümüştay'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.63'te gösterilmiştir.

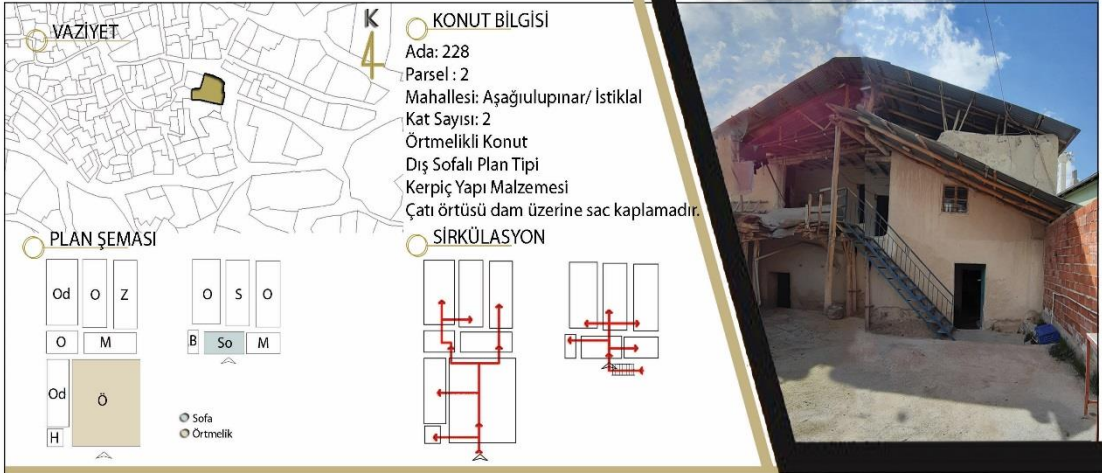

Şekil 4.61. Fatma Gümüştay konutu ahşap raflar

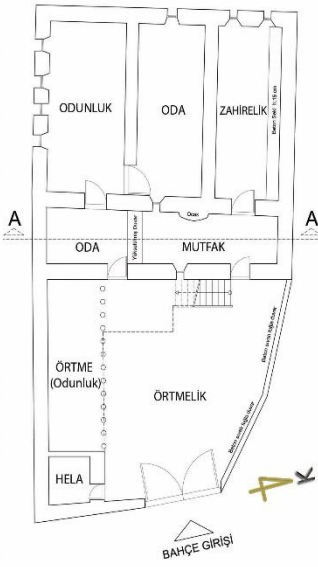
Şekil 4.62. Fatma Gümüştay konutu terek (duvara gömülü ahşap dolap)

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

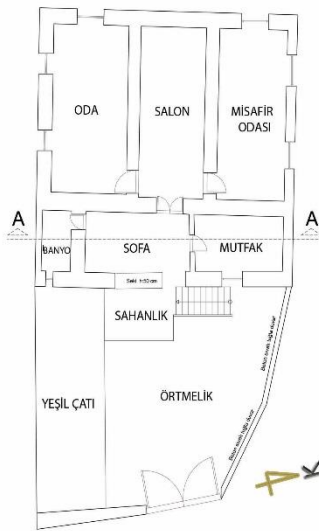
"FATMA GÜMÜŞAY" EVİ

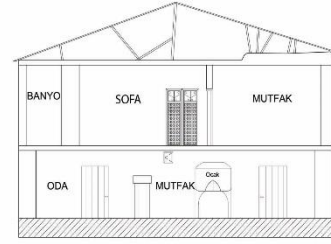
ZEMİN KAT PLANI

BİRİNCİ KAT PLANI

A-A KESİTİ

GÖRÜNÜŞ

Şekil 4.63. Fatma Gümüşay konutu analiz taslağı

4.4.6. Hamo Tezel Konutu

Hamo Tezel, Aşağıulupınar/Hürriyet mahallesi 177 ada 29 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 4 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 55 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Hamo Tezel konutu iki katlıdır. Bu konutun giriş kapısı örtmeliğe açılmaktadır. Örtmelik; banyo, hela ve sofaya giriş kapılarını içermektedir (Şekil 4.64). Sofa ise; hol, oda ve odunluğa geçiş sağlamaktadır. Odalar arası geçişler bulunmaktadır. Sirkülasyona bakıldığında; odunluktan mutfığa ve holden ahıra geçişin olduğu görülmektedir. İç sofalı plan tipine ait olan konutta, mekânlar arası geçişler mevcuttur. Holde yer alan merdiven ile üst katın salonuna çıkılmaktadır. Salondan ise dama çıkışı sağlayan kapı, kuzey cephesinde yer almaktadır.

Şekil 4.64. Hamo Tezel konutunda yer alan örtmelik

Cephe açıklıkları; zemin katın doğu cephesinde banyo penceresi, güney cephesinde ise mutfakta iki pencere açıklığı şeklindedir. Örtmeliğe açılan pencereler de bulunmaktadır. Bunlar; zemin katta bulunan odanın ve helanın penceresidir. Üst katın cephe açıklığı, güney cephesindeki salonun iki adet penceresinden ibarettir.

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapı, yığma yapım tekniği ile yapılmıştır. Yapı duvarları, kerpiç malzeme ile örülmüştür (Şekil 4.65). Zemin kat döşemesi beton malzeme ile kaplanmıştır. Tavan döşemelerinde ise, hezen adı verilen ahşap kirişlerden faydalanılmıştır. Yapının üst örtüsü sac kaplama şeklindedir.

Şekil 4.65. Hamo Tezel konutu kerpiç yapı duvarları ve giriş kapısı

Süsleme – Detay Özellikleri

Yapının zemin katında yer alan mutfak pencereleri, içeri doğru genişleyen pencereler (takalar) şeklindedir. Üstü açık olan örtmeliğin kuzey duvarında seki oluşturulmuştur. Bu sekiye ağaç dikilmiştir ve aynı zamanda gölgelik alan oluşturulmuştur (Şekil 4.66). Hamo Tezel'e ait konut analizi taslağı Şekil 4.67'de gösterilmiştir.

Şekil 4.66. Hamo Tezel konutu örtmelikte yer alan seki

Şekil 4.67. Hamo Tezel konutu analiz taslağı

4.4.7. Hasan Çelik Konutu

Hasan Çelik, Aşağılupınar/İstiklal mahallesi 203 ada 1 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 1 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 50 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Hasan Çelik konutu, iki konutu içermektedir. Bu konutlardan örtmeliğin doğusunda olan, daha eski zamanda yapılmış olup tek katlıdır. Kuzeyde yer alan iki katlı konutun ise, daha sonra yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Örtmeliğe giriş kapısı, çift kanatlı olup demir malzemeden yapılmıştır. Örtmelikte yer eyvan konut girişine bir kot oluşturmakta ve gölgelik alan ihtiyacını karşılamaktadır. Tek katlı konuta çift kanatlı, ahşap malzemeli kapıdan giriş yapılmaktadır. Bu giriş kapısı sofaya açılmaktadır. Sofa; mutfak, ahır ve iki odaya açılmaktadır. Mutfaktan zahireliğe geçiş var iken, ahırdan da girilemeyen mekâna geçiş sağlanmaktadır. Örtmelikte yer alan hela daha sonradan yapılmış olup, merdiven altına konumlandırılmıştır (Şekil 4.68).

İki katlı konutun ise, zemin katında örtmelikten geçişin sağlandığı odunluk mekânı ve odunların konulduğu örtme denilen üstü kapalı alan bulunmaktadır. Örtme mekânının üstü ise, merdivenden çıkıldığında sahanlık görevini görmesi amacıyla beton kaplama ile kaplanmıştır. Sahanlıktan 1.kata girdiğimiz kapı, ahşap tek kanatlıdır ve sofaya açılmaktadır. Sofadan ise salona geçiş mevcuttur. Cephe açıklıkları kapsamında, mekânların örtmeliğe ve sokağa pencere açıklıkları bulunmaktadır. Güneyde yer alan odanın iki penceresi ile 1. Katta yer alan salonun penceresi örtmeliğe açılmaktadır. Odunluğun, doğuda yer alan odanın, zahireliğin, mutfakın, güneyde yer alan odanın, 1.katta yer alan sofanın ve salonun pencereleri ise, sokağa açılmaktadır (Şekil 4.69).

Şekil 4.68. Hasan Çelik konutu örtmelik ve eyvan

Şekil 4.69. Hasan Çelik konutu cephesi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapı, yığma yapım tekniği ile yapılmıştır. Yapı duvarları kerpiç malzeme ile örülmüştür. Yapıda kerpiç, ahşap, demir ve günümüz malzemesi olan beton, tuğla ve fayans bulunmaktadır. Beton malzemeye döşemelerde, örtme üzerindeki sahanlıkta, eyvanda rastlanırken; tuğla malzemeye örtmelikte yer alan hela duvarlarında rastlanılmaktadır. Fayans malzeme ise mutfak tezgahında kullanılmıştır.

Tavan döşemelerinde ise, hezen adı verilen ahşap kirişlerden faydalanılmıştır (Şekil 4.70). Ahşap kaplama tahtaları üzerinde konulan hezenler, bazı mekânlarda yuvarlak iken bazılarında ise, dikdörtgen veya kare şeklindedir. Ahşap kirişlerin yanı sıra ahşap dikmeler de taşıyıcı görevini üstlenmektedir.

Şekil 4.70. Hasan Çelik konutu hezenleri

Ahşap dikmeler eyvanda görüldüğü gibi ağaç gövdeleri şeklinde de bulunabilmektedir. Kapıların ve pencerelerin çoğunluğu ve raflar ahşap malzemelidir (Şekil 4.71). Demir malzeme ise, giriş kapısı ve detaylarda görülmektedir. Yapının üst örtüsü, dam üzerine sac kaplama şeklindedir.

Şekil 4.71. Hasan Çelik konutu kapı ve penceresi

Süsleme – Detay Özellikleri

Örtmeliğin güneydoğu köşesine yapılmış olan ocak (tandır) eyvanın aktif olarak kullanıldığını göstermektedir. Örtmelik üzerinde bulunan dallar ise, yaz günleri sarmaşıklarla yeşil örtü oluşturularak, gölgelik alan sağlamaktadır.

Mutfağın tezgâhı sonradan yapılmış olup, günümüz malzemelerle detaylandırılmıştır. Fayans ve demir malzemeli evyede olduğu gibi örneklendirilebilir. Mutfak tezgahının hemen üzerinde bulunan ahşap raf ise, mutfak eşyalarının konulduğu detaylardandır. Tek katlı konutun mutfak, zahirelik ve odaların da bulunan pencere taka şeklindedir. İçeri doğru genişleyen bu pencereler, yatay ve düşey de genişlememekte; sadece pencerelerin alt kısımlarından içeri doğru genişlediği gözlemlenmektedir. Örtmeliğin batı ve konut ile ortak olan doğu duvarında, küçük nişler bulunmaktadır (Şekil 4.72). Bu nişlerin eşya ve gaz lambası koymak için yapıldığı düşünülmüştür. Hasan Çelik'e ait konut analizi taslağı Şekil 4.73'te gösterilmiştir.

Şekil 4.72. Hasan Çelik konutunda bulunan nişler

4.4.8. Haşim Pektazel Konutu

Haşim Pektazel, Aşağılupınar/Hürriyet mahallesi 177 ada 15 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 4 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 45 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Haşim Pektazel konutu, kuzey cephesinden yol açılması nedeniyle depo ve örtmelik alanının küçültülmüş olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu nedenle, yapının doğu cephe duvarının taş duvar ile örüldüğü söylenmiştir. Tek katlı olan konuta giriş bu cepheden demir malzemeli cümle kapısından olup, örtmeliğe açılmaktadır. Örtmelikten; konut giriş kapısı, hela, banyo, girilemeyen bodrum kat ve depoya geçişler bulunmaktadır.

Konutun güneyinde kısmi bodrum kat bulunmaktadır. Kullanıcı tarafından girilmesi istenmeyen mekanın, samanlık olarak kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Deponun eskiden ahır olarak kullanıldığı zaman içerisinde mekan kullanımı değiştirilerek depoya çevrildiği kullanıcı tarafından belirtilmiştir. İç sofalı plan tipine sahip olan konutun, mutfak, zahirelik ve iki odasının kapıları sofaya açılmaktadır. Doğuda yer alan odada, eskiden banyo olarak kullanılan çağa (banyo) mevcuttur (Şekil 4.74). Örtmelikte yer alan banyo ve hela yapıya sonradan eklenmiştir. Yapı üst örtüsünün dam üzerine sac kaplama şeklinde olduğu görülmektedir.

Şekil 4.74. Haşim Pektazel konutu çağa (banyo) ve örtmelik

Cephe açıklıkları, kuzey ve doğu cephesinden sokağa bakarken; diğer cephe açıklıklarının örtmeliğe açıldığı gözlemlenmiştir. Mutfakta yer alan pencereler, diğer pencerelerden farklı olarak içeri doğru genişlemektedir.

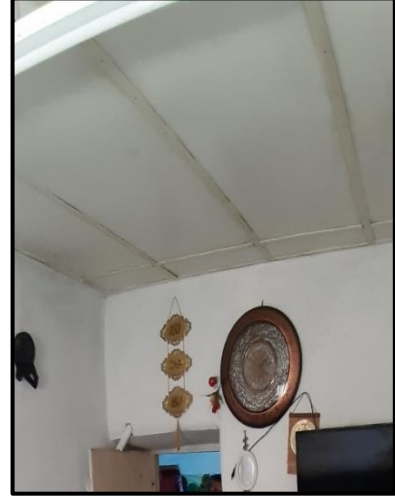
Zahirelik penceresi alttan genişlemiştir. Bu genişleme altta niş olarak devam etmektedir. Böylece eşyalar konularak kullanımı da sağlanmıştır (Şekil 4.75). Güneş ışığından daha fazla yararlanılmasını sağlayan bu pencere yüksek kotta yapılmıştır.

Şekil 4.75. Haşim Pektazel konutu zahirelik penceresi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapı, yığma yapım tekniği ile yapılmıştır. Yapıda taş, beton, tuğla, kerpiç, ahşap, seramik, plastik ve demir malzeme kullanılmıştır. Yapıda taş malzemenin doğu cephesinde kullanıldığı söylenmiştir. Güney cephesindeki örtmelik duvarı ise, tuğla malzeme kullanılarak yapılmıştır (Şekil 4.76). Yapı duvarları, bir ana ile iki kuzudan (60 cm) oluşmaktadır. Zemin kat döşemesi beton, örtmelikte yer alan banyo ve hela ise seramik ile kaplanmıştır. Mutfak ve doğuda yer alan odanın tavan döşemelerinin ise, hezenleri kapatılacak şekilde plastik ters tavan ile kapatıldığı Şekil 4.77’de görülürken diğer mekanların tavanları hezenlerle geçilmiştir. Ahşap malzeme aynı zamanda konutta; kapı, pencere ve raflar için de kullanılmıştır. Örtmeliğin giriş kapısı, konuta açılan kapı, depo kapısı ve pencere korkulukları; demir malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 4.76. Haşim Pektazel konutu örtmelik malzemesi Şekil 4.77. Haşim Pektazel konutu ters tavan

Süsleme – Detay Özellikleri

Bu konutta süsleme ve detayların çok fazla yer almadığı görülmektedir. Zahirilik denilen mutfakta ve doğuda yer alan odada niş bulunmaktadır (Şekil 4.78). Ahşap malzeme kullanımına ek olarak mutfak rafları da yapılmıştır. Konut giriş kapısının üstünde yer alan ahşap pencere ise, güneş ışığından sofada da faydalanılmasını sağlamıştır (Şekil 4.79). Örtmelikte yer alan seki ve çeşme detayları mevcuttur. Haşim Pektazel'e ait konut analizi taslağı Şekil 4.80'de gösterilmiştir.

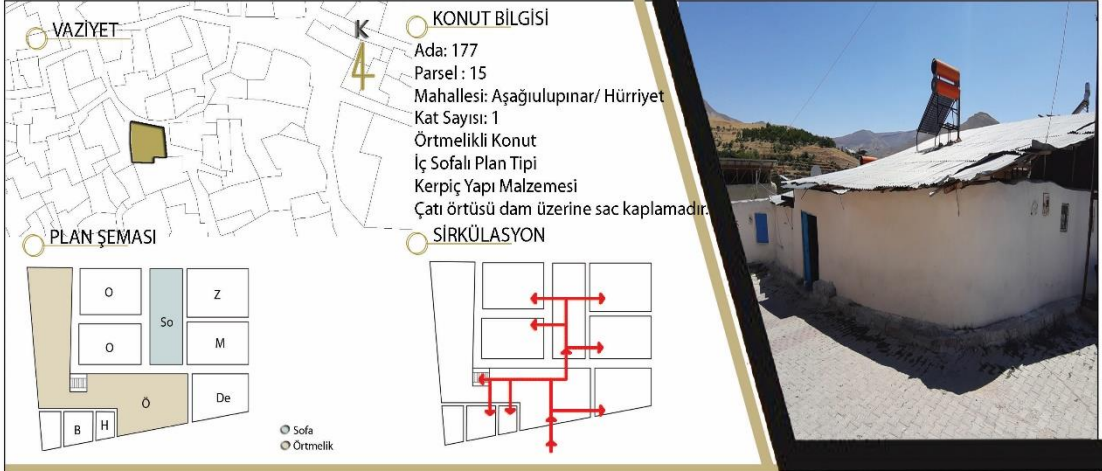

Şekil 4.78. Haşim Pektazel konutu duvar nişi

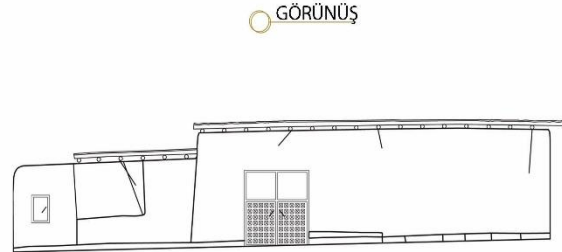
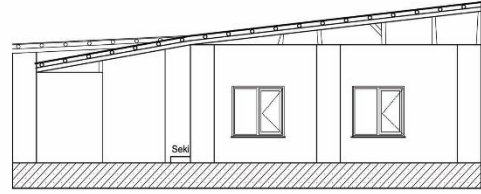
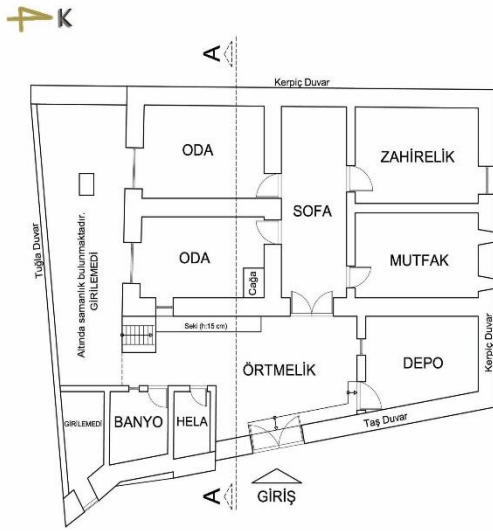
Şekil 4.79. Haşim Pektazel konut giriş kapısı

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

"HAŞİM PEKTAZEL" EVİ

ZEMİN KAT PLANI

Şekil 4.80. Haşim Pektazel konutu analiz taslağı

4.4.9. İdris Canpolat Konutu

İdris Canpolat, Aşağıulupınar/İstiklal mahallesi 221 ada 2 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Burada kiracı olarak Ali Osman Gümüşay oturmaktadır. Hanehalkı sayısının 5 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 4 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

İdris Canpolat konutu, tek katlı bir konuttur. Plan şemasına bakıldığında, konutun örtmeliğe giriş kapısı batı yönüne doğru konumlanmıştır. Konutun örtmeliğe açılan bir kapısı daha bulunmaktadır. Bu kapı kuzey yönünde olup, arka bahçeye geçiş şeklinde kullanılmaktadır. Örtmeliğe bu kapıların dışında konutla bağlantısını sağlayan, üç adet kapı daha açılmıştır. Bu kapılar zahirelik, oda ve sofaya açılmaktadır. Dış sofalı plan tipine sahip olan konutun sofadan; salona, odaya ve mutfağa geçişi bulunmaktadır. Bu geçişler sofanın kullanımını ve sirkülasyonunu arttırmaktadır. Mutfak ile zahirelik (kiler) arasında ise, geçişi sağlayan bir kapı yoktur. Bunun yerine sadece bir pencere bulunmaktadır. Plan şemasında örtmelik ve bahçenin, kapalı mekânların tamamından daha fazla alana sahip olduğu görülmektedir. Bu durum; kullanıcıların açık alanı daha fazla kullandığını göstermektedir (Şekil 4.81).

Şekil 4.81. İdris Canpolat konutu bahçe kapısı ve örtmelik

Arka bahçede; bir kısım alanın toprak haliyle bırakıldığı, diğer kısımlarının ise, beton ile kaplandığı görülmüştür. Toprak hali ile bırakılan alanda ağaçlar mevcuttur. Ağaçlar sayesinde bahçede gölgelik alan oluşması sağlanmıştır (Şekil 4.82).

Cephede hem örtmeliğe hem de sokağa açılan pencereler bulunmaktadır. Salon ve mutfak mekanları dışındaki diğer kapıların örtmeliğe açıldığı görülmektedir.

Şekil 4.82. İdris Canpolat konutu arka bahçesi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapı girişi zeminden yukarıda tutulmuştur ve taş ile örülü bir subasman mevcuttur. Yığma tekniği ile yapılmış kerpiç duvarlardan oluşan bu yapının zemini, beton döşemedir. Zahirelik mekânı ise, toprak kaplama olarak bırakılmıştır. Yapıda yer alan mekânların tavan döşemesi hezenler ile geçilmiştir. Bu hezenlere ahşap dikmeler ile destek sağlandığı görülmektedir. Örtmelikte yer alan ahşap dikmeler sac kaplamayı taşımaktadır.

Yapıda taş, ahşap ve demir malzemeden faydalanılmıştır. Pencere, kapı ve dolaplar ahşap malzeme kullanılarak yapılmış iken, arka bahçe kapısı, örtmeliğe açılan oda kapısı ve yapının giriş kapısında demir malzeme kullanılmıştır (Şekil 4.83). Yapı tek katlı olması sebebiyle, ahşap malzeme ile yapılmış olan pencerelere demir korkuluklar takılmıştır.

Süsleme – Detay Özellikleri

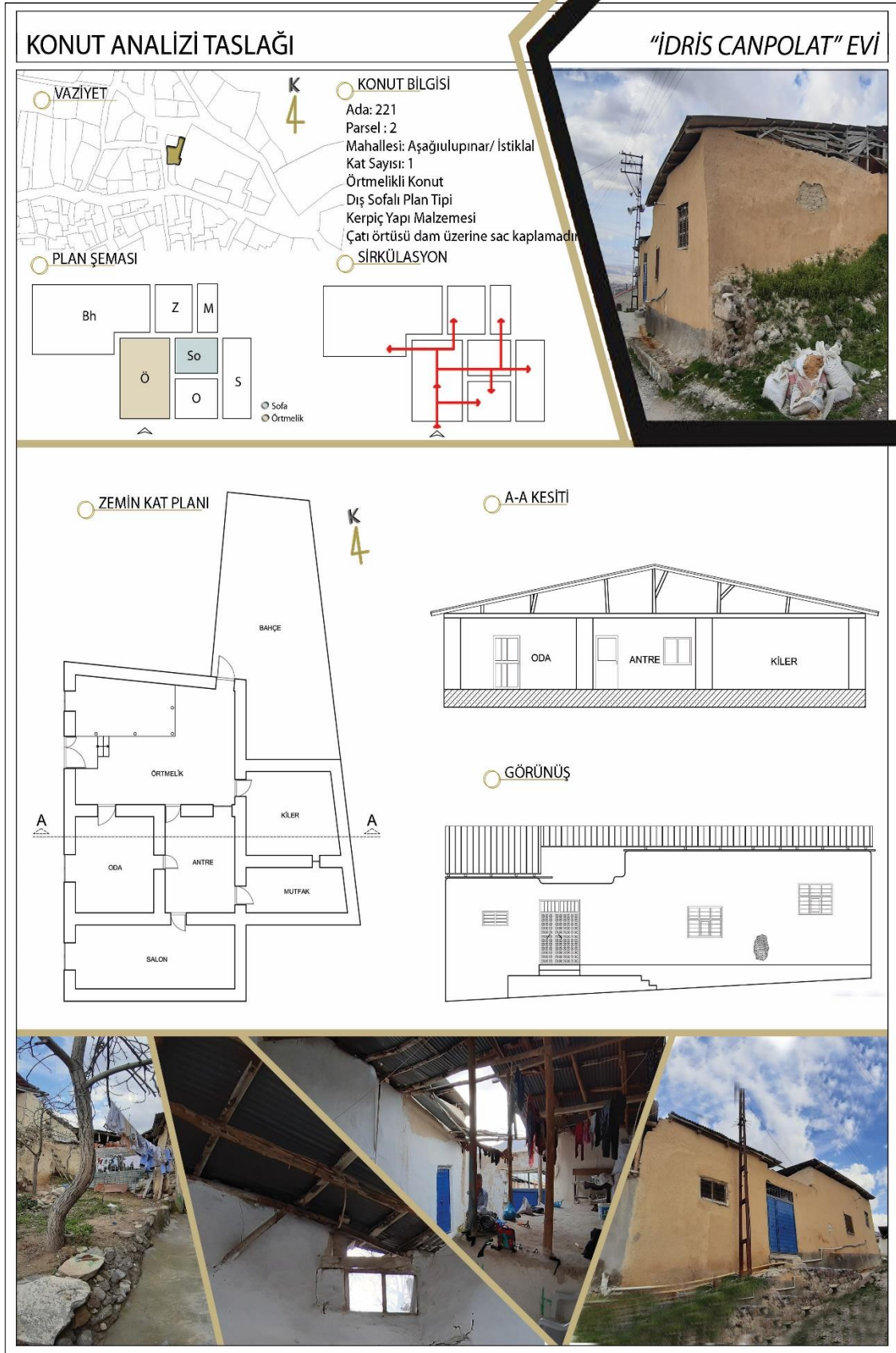
Örtmelikte belli bir alanın yükseltilerek seki şeklinde bırakıldığı ve oturma alanı olarak kullanıldığı görülmüştür. Bu detay örtmelikte geçirilen zamanın fazla olduğunu gösterir niteliktedir.

Örtmeliğin tamamının sac kaplama ile örtülmemesi ve giriş kısmının üzerinin açık bırakılması, ışığın içeri girmesini sağlarken; sokak ile örtmeliği birbirinden ayıran çift kanatlı kapının üstünde yer alan pencere de ışığın örtmeliğe gelişini desteklemektedir. İdris Canpolat'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.84'te gösterilmiştir.

Şekil 4.83. İdris Canpolat konutu ön cephesi

Şekil 4.84. İdris Canpolat konutu analiz taslağı

4.4.10. Kadir Erden Konutu

Kadir Erden, Aşağılupınar/İstiklal mahallesi 220 ada 2 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 4 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 5 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Kadir Erden konutu, girişi kuzeybatı yönünde olup iki katlıdır. Ahşap çift kanatlı kapıdan yapılan giriş örtmeliğe açılmakta ve örtmelikten zemin katta bulunan depolar ve girilemeyen mekana geçiş mevcuttur. Güneyde yer alan depodan banyo ve kullanıcının girilmesini istemediği mekana geçiş yapılmıştır. Burada yer alan üst örtü kerpiç dam şeklindedir; ancak zamanla bakımının yeteri kadar yapılmaması ve çevresel etkiler nedeniyle kısmen çöktüğü görülmektedir (Şekil 4.85).

Örtmeliğin doğusunda yer alan ahşap merdivenle, birinci katta yer alan mutfak ve iki odaya gidilmektedir. Mutfakta bulunan kot farkı basamakla geçilmiştir (Şekil 4.86). Mutfaktan ise iki odaya geçiş bulunmaktadır. Bu odaların pencereleri büyük ve dışarı bakacak şekilde yapılmıştır. Yapının birinci katının bulunduğu kısmın üst örtüsü, kerpiç dam üzerine sac kaplamadır. Cephede ise hem örtmeliğe hem de sokağa açılan pencereler bulunmaktadır. Doğu ve güney cephesi bitişik nizam iken, diğer cepheler sokağa açılmaktadır. Örtmeliğe sadece kuzeyde yer alan depo penceresi açılacak şekilde yapılmıştır. Diğer pencerelerin sokağa açıldığı görülmektedir.

Şekil 4.85. Kadir Erden konutu çöken damı

Şekil 4.86. Kadir Erden konutu mutfağı

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapıda taş, kerpiç, ahşap ve demir malzeme kullanılmıştır. Kerpiç duvarların bulunduğu konutun tavan döşemesinde ahşap malzemeli kirişler (hezen) bulunmaktadır. Bu kirişlerin üstünde ahşap kaplama tahtası yapılmıştır; ancak birinci katta yer alan tavan döşemesi hezenlerin üstünde sac kaplama şeklindedir. Ahşap malzeme aynı zamanda kapılar, raflar, merdiven ve pencereler için kullanılmıştır. Konutun yer döşemesinin zemin katta beton, birinci katta ise ahşap malzeme ile kaplandığı görülmektedir.

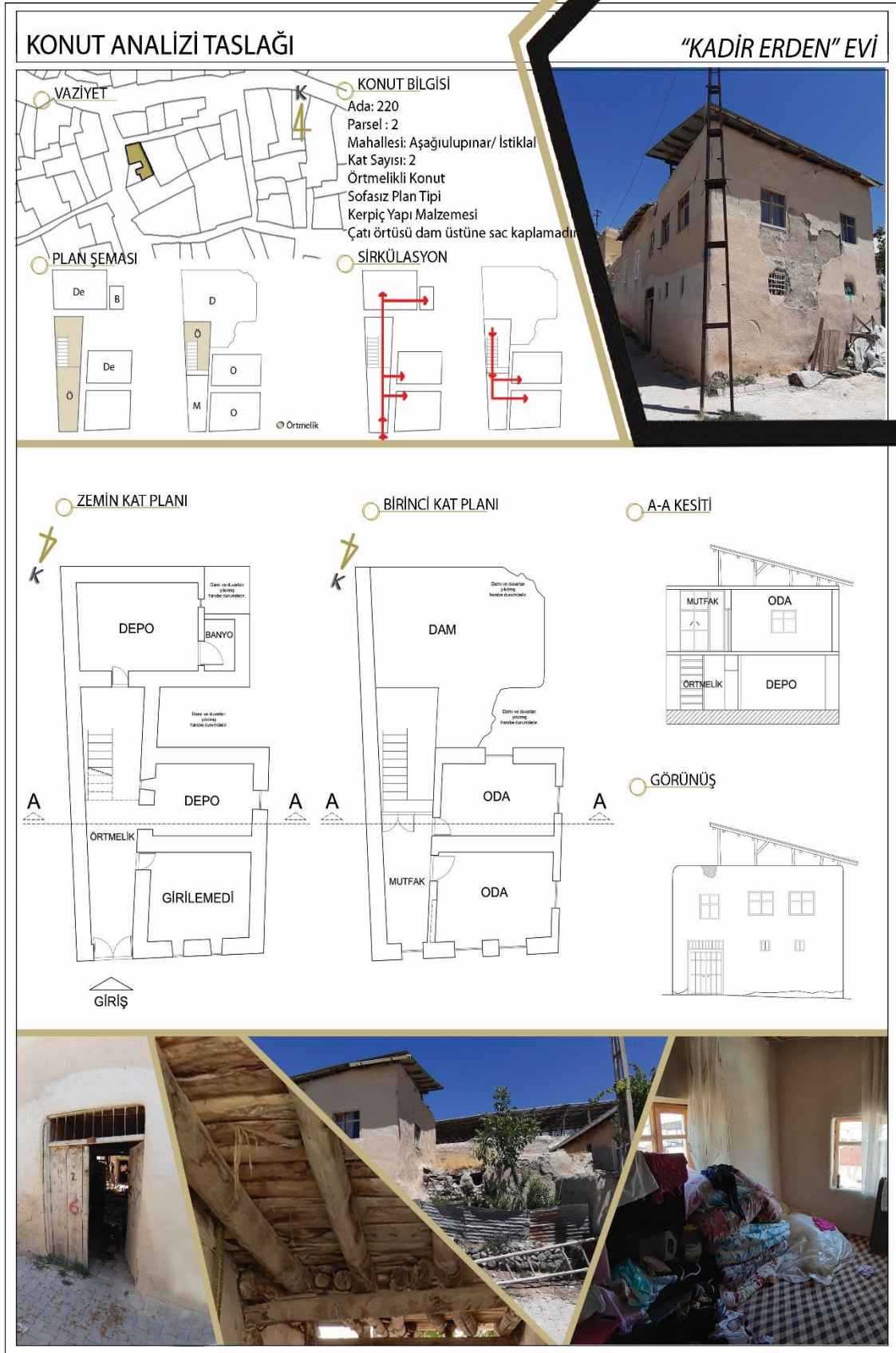
Konutun çatı örtüsü dam üzerine sac kaplama şeklindedir. Sac kaplama diğer konutlarda olduğu gibi konuta sonradan dahil edilmiştir. Demir malzemeye ise, birinci kata giriş kapısında, pencere korkularında ve detaylarında rastlanılmaktadır.

Süsleme – Detay Özellikleri

Bu konutta süsleme öğelerine rastlanılamamıştır. Detay özellik olarak mutfak penceresinin niş şeklinde kullanılması ve bu mekandaki ahşap raflar örnek gösterilebilir (Şekil 4.87). Yapı giriş kapısının üstünde yer alan ahşap pencere, örtmeliğe güneş ışığını alabilmek için yapılmıştır. Ahşap malzemenin yanı sıra beton malzeme ile yapılan detaylara rastlamak da mümkündür. Örtmeliğe sonradan yapılan çeşme detayı, günümüz malzemesi olan beton ile yapılmıştır. Kadir Erden'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.88'de gösterilmiştir.

Şekil 4.87. Kadir Erden konutu mutfak ve raflar

Şekil 4.88. Kadir Erden konutu analiz taslağı

4.4.11. Kenan Bak Konutu

Kenan Bak, Aşağıulupınar/Karataş mahallesi 131 ada 1 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 3 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 40 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Kenan Bak konutu, Malatya-Kayseri Karayolu'nun üzerinde bulunan iki katlı konuttur. İç sofa plan tipine sahip olan bu konutta giriş, doğu cephesinde yer alan çift kanatlı ahşap kapıdan sağlanmaktadır (Şekil 4.89). Giriş kapısından sofaya açılan konutta, dışarı ile bağlantısı olan bahçe kapısının da önceden var olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Günümüzde ise, bu kapı kaldırılmış yerine duvar örülmüştür. Kapının üstündeki pencere ise, gün ışığını sofaya taşıması için kapatılmamış, özgün halini korumuştur. İç sofalı plan tipine sahip olan konutun zemin katında sofaya açılan; salon, mutfak, zahirelik, lavabo ve iki oda bulunmaktadır. Banyoya geçişin odadan; arka bahçede bulunan helaya geçişin ise, lavabodan olduğu görülmektedir.

Şekil 4.89. Kenan Bak konutu giriş kapısı

Sofada yer alan ahşap merdiven 1.kata çıkmamızı sağlamaktadır. Bu katta sofaya açılan mekânlar; salon, zahirelik, balkon ve dört odadan oluşmaktadır. Mekânların kendi aralarında geçişi bulunmayıp, geçişlerin çoğu sofa üzerinden oluşturulmuştur.

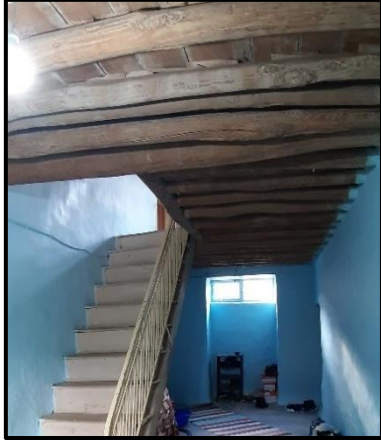
Zemin kat ve 1. Katın güneyinde yer alan orta oda mekânının sofaya açılan kapısı, duvar örülerek kapatılmıştır. Bu odalara geçiş ise güney-batıda yer alan mekânlardan sağlanmaktadır. Yapının üst örtüsü, dam üzerine sac kaplama şeklindedir. Yapının tüm cephelerinde pencere açıklıkları bulunmaktadır (Şekil 4.90). Zahiriliğin pencereleri diğer pencerelere göre farklılık oluşturmaktadır. Bu mekânın pencereleri küçük boyutta olup, içeri doğru genişleyen şekildedir. Balkon, giriş kapısının üzerinde konumlandırılmış ve bu nedenle saçağa dönüşerek girişi tanımlı hale getirmiştir.

Şekil 4.90. Kenan Bak konutu ön cephesi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yığma tekniği ile yapılan konut kerpiç duvarlardan oluşmaktadır. Yapının döşemesi beton kaplama olup, 1. Kat sofa döşemesi ahşap kaplama ile yapılmıştır. Ahşap döşemenin sadece sofada değil, aynı zamanda balkon döşemesinde de kullanıldığı görülmektedir. Yapıda yer alan mekânların tavanları, hezenler üzerine ahşap kaplama tahtası kullanılarak yapılan döşemeler oluşturulmuştur. Zemin katta yer alan salon mekânının tavan döşemesi diğer mekânlardan farklı olarak ahşap ters tavan uygulaması ile kaplanmıştır. Bu yapıda kerpiç, ahşap ve demir malzemelerinin sık kullanıldığı, günümüz malzemesi olan beton ve PVC'nin belli yerlerde kullanıldığı görülmüştür. Zemin katta yer alan pencereler ve sofaya açılan kapılar ahşap malzeme ile yapılmıştır. Üst kata sofadan çıktığımız merdivenin basamakları özgün nitelikte olup, bu basamaklar ahşap malzemedan oluşmaktadır (Şekil 4.91). Zemin katın pencerelerinde, merdiven ve balkon korkuluğunda ise demir malzemedan faydalanılmıştır. 1. Kat pencerelerinde bazılarında günümüz malzemesi olan PVC kullanılmıştır. Yapının üst örtüsü sac kaplama şeklindedir ve yapıya sonradan eklenerek gölgelik alan sağlayan demir malzemesinden üst örtü yapılmıştır. Bu demir örtü yaz aylarında sarmaşıkların da açmasıyla beraber yeşil örtüye dönüşmekte ve uygun oturma alanını oluşturmaktadır (Şekil 4.92).

Şekil 4.91. Kenan Bak konutu sofa merdiveni

Şekil 4.92. Kenan Bak konutu bahçe üst örtüsü

Süsleme – Detay Özellikleri

Giriş kapısı, balkon kapısı ve zemin katta yer alan mutfak kapısı özgün nitelikte ve ahşap malzemelidir (Şekil 4.93). Bu ahşap kapıların üzerinde demir kabarcıklar bulunmaktadır. 1. Katta yer alan sofanın duvarına çakılmış olan ahşap silmeler hem süsleme elemanı hem de askılık olarak kullanılmaktadır. Balkon kapısının üstünde yer alan pencerenin bir kısmı kapatılmıştır. Yapının detaylandırmasına bakıldığında demir malzemenin; ahşap kapı kollarında, pencere üzerinde yer alan perde askısında ve ahşap pencerelerin korkuluklarında kullanıldığı görülmektedir (Şekil 4.94). Kenan Bak'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.95'te gösterilmiştir.

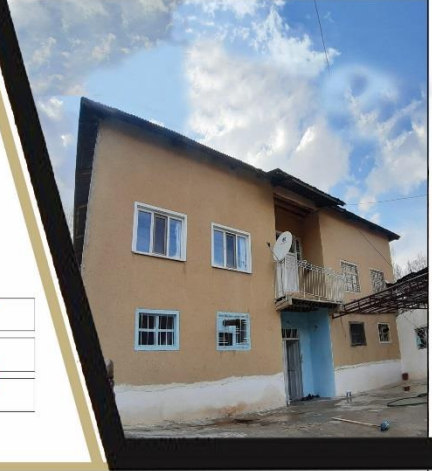
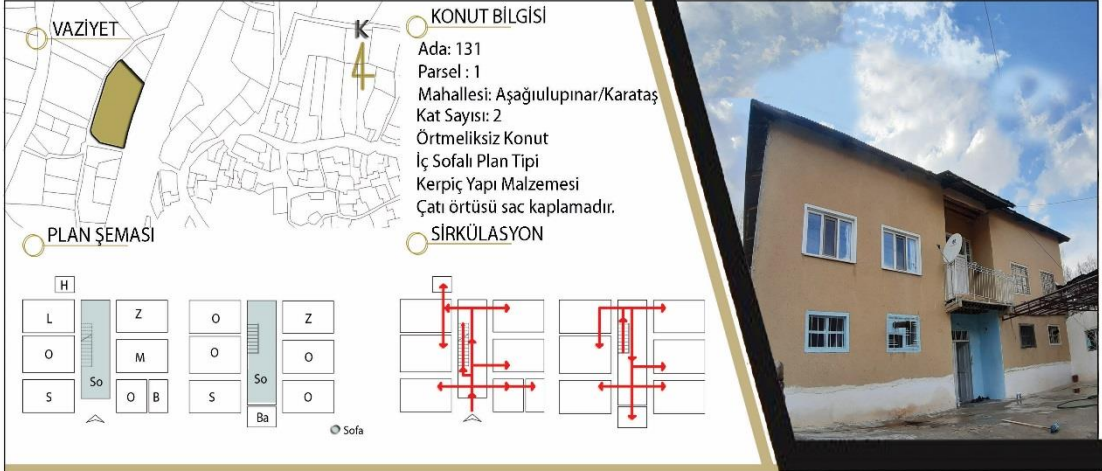
Şekil 4.93. Kenan Bak konutu sofaya açılan balkon kapısı

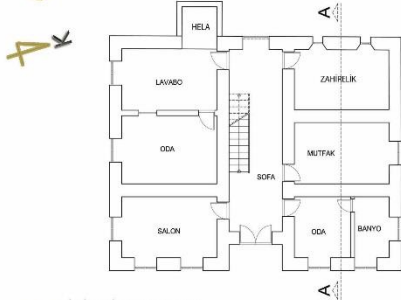
Şekil 4.94. Kenan Bak konutundaki sofa penceresi

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

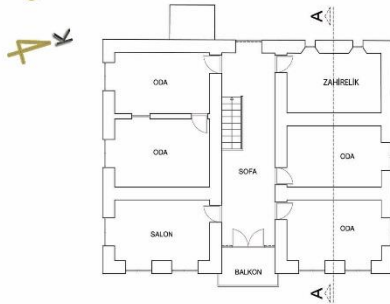
"KENAN BAK" EVİ

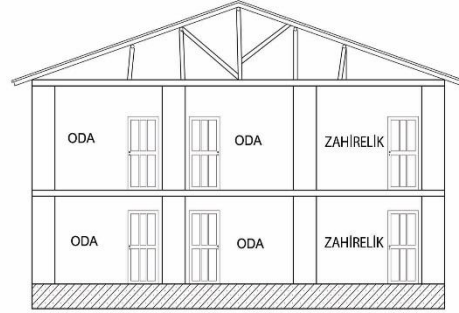
ZEMİN KAT PLANI

BİRİNCİ KAT PLANI

A-A KESİTİ

GÖRÜNÜŞ

Şekil 4.95. Kenan Bak konutu analiz taslağı

4.4.12. Mehmet Kaçak Konutu

Mehmet Kaçak, Aşağıulupınar/İstiklal mahallesi 219 ada 2 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Tek katlı olan bu konut Erdem sokakta yer almaktadır.

Plan-Cephe İncelemesi

Plan şemasına bakıldığında, konutun örtmeliğe giriş kapısı güney yönüne doğru konumlanmıştır. Örtmeliğe iki kapı ve bir kapı boşluğu açılmıştır. Bu kapılarla odalara geçiş sağlanırken, kapı boşluğundan ise helaya geçilmektedir.

Sofasız plan tipine sahip olan bu konutun, kuzeybatısında ve güneydoğusunda yer alan odadan kuzeydoğudaki odaya geçiş bulunmaktadır. Aynı zamanda kuzeybatıdaki odadan sokağa açılan bir kapı mevcuttur.

Doğu ve batı cephesinden bitişik nizamlı olan bu konutun, kuzey ve güney cephesinde cephe açıklıkları bulunmaktadır. Konutun diğer açıklıkları örtmeliğe açılmaktadır. Yapı üst örtüsü kerpiç dam şeklindedir (Şekil 4.96).

Şekil 4.96. Mehmet Kaçak konutu kuzeybatı cephesi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

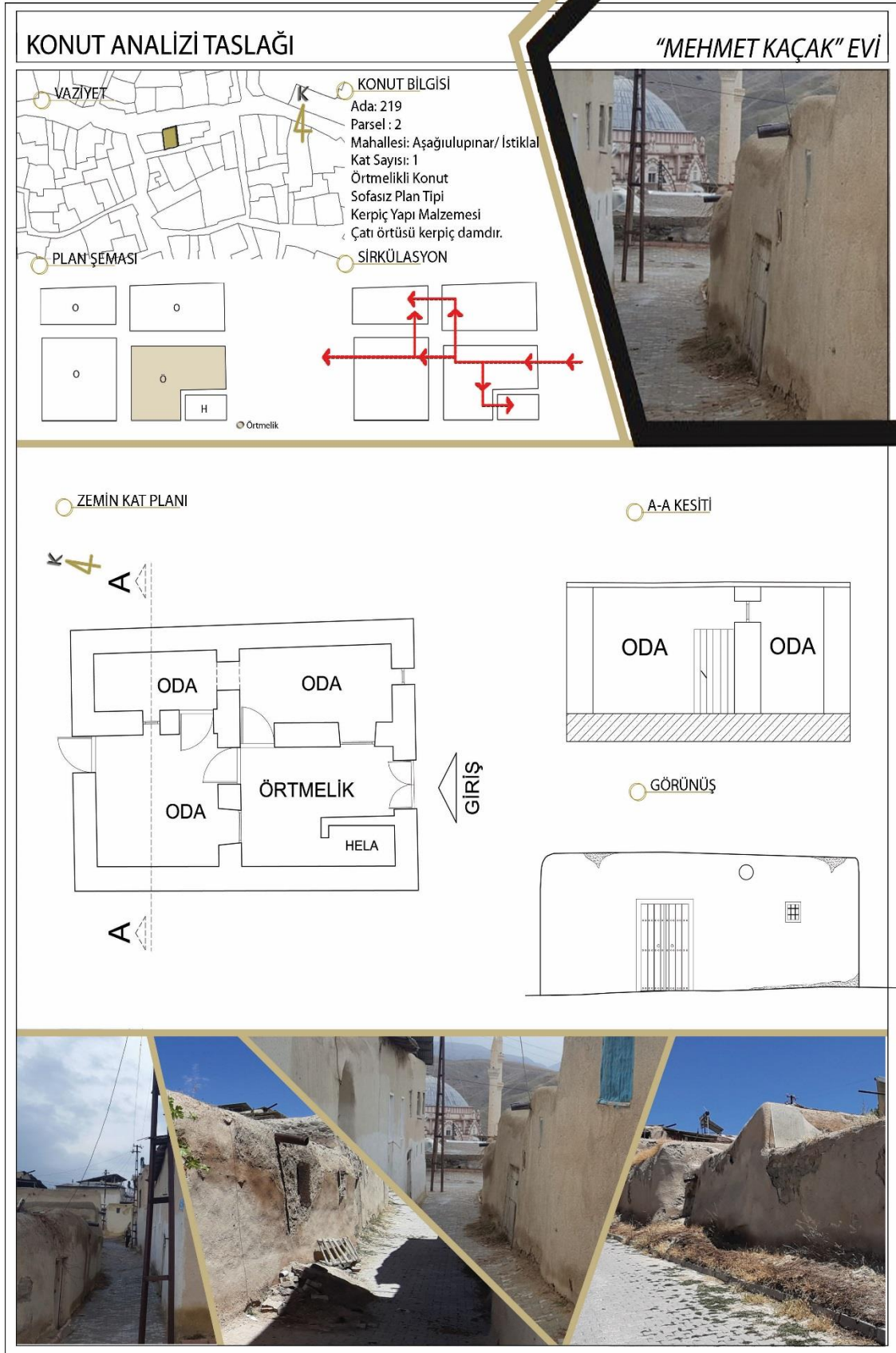
Yapı girişi sokaktan aşağıda kotlandırılmıştır. Yığma tekniği ile yapılmış kerpiç duvarlardan oluşan bu yapının zemini beton döşemedir. Yapıda yer alan mekânların tavan döşemesi hezenler ile geçilmiştir. Dikeyde ise, ahşap dikmeler kullanılmaktadır. Örtmelikte yer alan dikmeler ahşap saçağı taşımaktadır. Yapıda taş, ahşap ve demir malzemenen faydalanılmıştır. Kirişler, dikmeler, pencere, kapı ve dolaplar ahşap malzeme kullanılarak yapılmış iken; pencere korkulukları gibi detaylarda ise demir malzemenen yararlanılmıştır (Şekil 4.97).

Şekil 4.97. Mehmet Kaçak konutu örtmeliği (Bahçeci ve Aytaç, 2017)

Süsleme – Detay Özellikleri

Bu konutta süsleme ögesine rastlanmamakla beraber, çeşitli detayların bulunduğu gözlemlenmiştir. Örtmeliğin bir kısmının ahşap saçakla örtülmesi, oturma alanı için gölgelik oluşturulmasını sağlamıştır. Örtmeliğin konut giriş kısmının üzerinin açık bırakılması, ışığın içeri girmesine olanak vermiştir. Mehmet Kaçak'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.98'de gösterilmiştir. Bu analiz taslağı Bahçeci ve Aytaç, 2017 makalesinde yer alan çizim ve fotoğraf bilgilerinden faydalanılmıştır.

Şekil 4.98. Mehmet Kaçak konutu analiz taslağı

4.4.13. Memiş Çakmak Konutu

Memiş Çakmak, Aşağıulupınar/Hürriyet mahallesi 173 ada 2 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. İki katlı olan bu ev meydana yakın konumlanmıştır.

Plan-Cephe İncelemesi

Yapıya giriş, konutu sokaktan ayıran örtmelikten yapılmıştır. Zemin katta; iki oda, mutfak, zahirelik, depo ve hela bulunmaktadır. Örtmelikte yer alan ahşap merdivenle üst kata çıkmaktadır.

Dış sofalı plan tipinde yapılan üst katın giriş kapısı sofaya açılmakta ve bu sofadan iki odaya geçilmektedir. Zemin katta bulunan mutfak ve helaya örtmelikten direkt geçiş yapılırken; odalara, depoya, zahireliğe ve örtmeliğe farklı bir geçiş alanı kullanılmıştır.

Güneyde yer alan odadan bahçeye geçiş bulunmaktadır. Bahçe duvarlarının günümüzde harabe olduğu görölmektedir. Kuzey ve güney cephede açıklıklar bulunmaktadır. Örtmeliğe açılan pencere ve kapı açıklıkları da mevcuttur. Zemin katın mutfağında yer alan küçük pencereler, demir malzeme ile dışarıdan kapatılırken; üst katın odasında yer alan pencerelerde de demir korkuluklar bulunmaktadır (şekil 4.99).

şekil 4.99. Memiş Çakmak konutu pencere demir korkuluk detayı

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapıda kerpiç, ahşap ve demir malzeme kullanılmıştır. Konut duvarları, yığma teknik ile yapılmış kerpiç duvarlardan örülmüştür. Tavan döşemesinde ahşap malzemeli kirişler (hezen) bulunmaktadır.

Demir malzeme aynı zamanda kapı ve pencere detayları için kullanılmıştır. Konutun çatı örtüsü dam üzerine sac kaplama şeklindedir. Sac kaplama diğer konutlarda olduğu gibi konuta sonradan dahil edilmiştir.

Süsleme – Detay Özellikleri

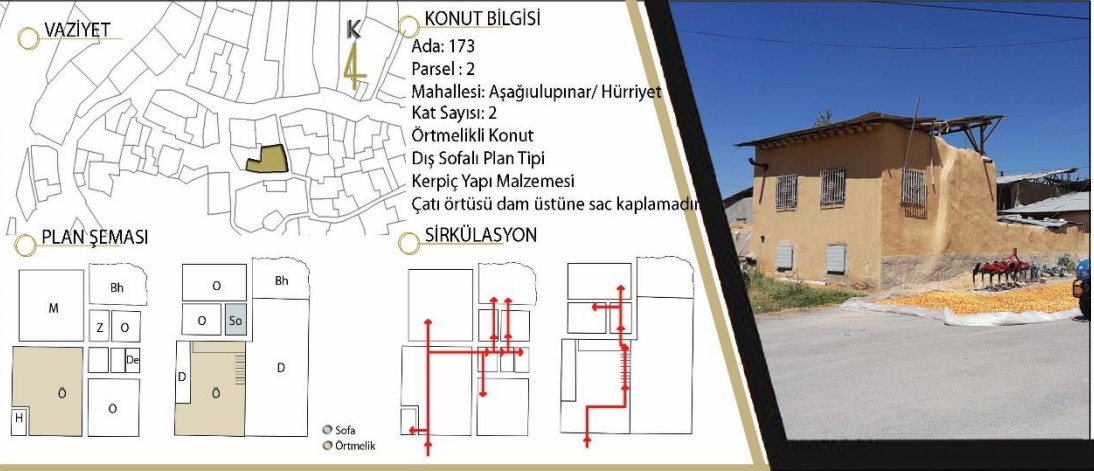
Bu konutta süsleme öğelerine çok fazla rastlanılamamıştır. Detay özellik olarak örtmelikte yer alan çeşme ögesine bakabiliriz (Şekil 4.100). Çeşme, örtmeliğin sıkça kullanıldığını ifade etmektedir. Memiş Çakmak'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.101'de gösterilmiştir.

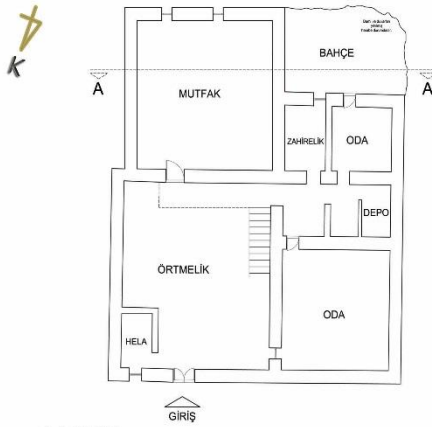
Şekil 4.100. Memiş Çakmak konutu çeşme detayı (Başakman, 1991)

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

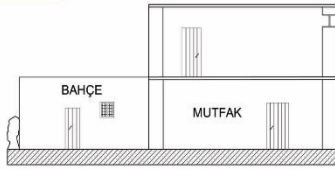
"MEMİŞ ÇAKMAK" EVİ

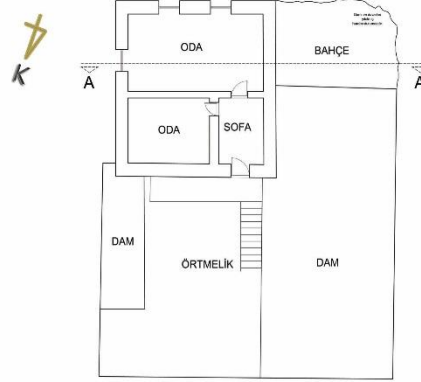
ZEMİN KAT PLANI

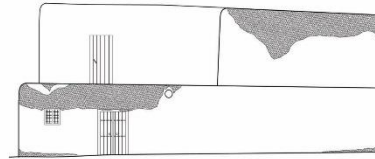
A-A KESİTİ

BİRİNCİ KAT PLANI

GÖRÜNÜŞ

Şekil 4.101. Memiş Çakmak konutu analiz taslağı

4.4.14. Musa Çelik Konutu

Musa Çelik, Aşağıulupınar/İstiklal mahallesi 204 ada 4 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 2 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 40 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Musa Çelik konutu tek katlı olup, girişi batı cephesindedir. Konuta batı cephesinden bitişik olan garaja, demir malzemeden yapılmış çift kanatlı kapı ile giriş yapılmaktadır. Yapıya giriş örtmelikten sağlanırken; konut giriş kapısı, hela ve girilemeyen odanın geçişleri de buradan sağlanmaktadır. İç sofalı plan tipine sahip olan konutun, mutfak ve üç odasının kapıları sofaya açılmaktadır. Odaların kapıları sofaya açılırken, güneyde yer alan oda ile girilemeyen odaya geçiş sağlanmaktadır. Aynı zamanda girilemeyen odalar için, örtmeliğe açılan kapıda bulunmaktadır. Örtmeliğin kuzeyinde yer alan ve kot farkı bulunan, üstü kapalı yere “örtme” denilmektedir. Örtmeler odunların konulduğu alanlardır (Şekil 4.102).

Cephe açıklıkları, girilemeyen odalar ile helanın pencereleri dışındaki tüm odaların pencereleri, içeri doğru genişlemektedir. Bundan dolayı, Güneş ışığının etkin kullanımını sağlayan bu pencereler kot olarak yüksekte bulunmaktadır. Konuta girişi sağlayan ve sofaya açılan kapının olduğu cephede içeri doğru cephe hareketliliği mevcuttur. Bu hareketlilik girişi tanımlı hale getirmektedir.

Şekil 4.102. Musa Çelik konutu örtmeliğinde yer alan kot farkı

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapı, yığma yapım tekniği ile yapılmıştır. Yapı duvarları, kerpiç malzeme ile örülmüştür. Zemin kat döşemesi beton malzeme ile kaplanmıştır. Tavan döşemeleri ise, hezenleri kapatılacak şekilde plastik ters tavan ile kapatılmıştır. Mutfak mekânında ağaç gövdeleri aynı zamanda taşıyıcı unsur oluşturmaktadır (Şekil 4.103). Örtmelikte yer alan ahşap dikmeler hem sac örtüyü hem de örtme denilen odunluğu taşımaktadır. Ahşap malzeme aynı zamanda konutta; kapı, pencere ve dolap (terek) için de kullanılmıştır. Örtmeliğin giriş kapısı, sofadan konuta açılan kapı ve pencere korkulukları; demir malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Şekil 4.103. Musa Çelik konutu mutfağı

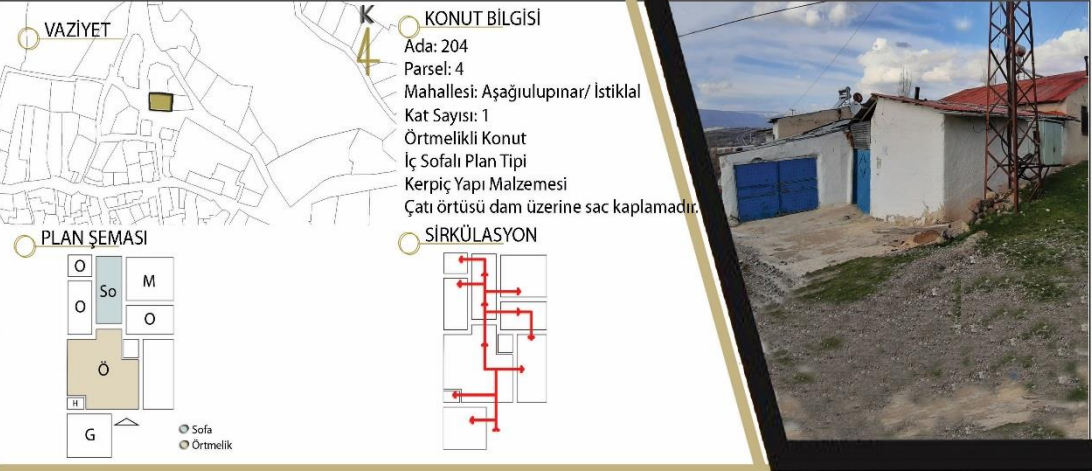
Süsleme – Detay Özellikleri

Yapının dışarı açılan pencereleri, içeri doğru genişleyen pencereler (takalar) şeklindedir. Bu takalar sayesinde ışığın kontrollü kullanımını sağlanmıştır. Kuzeyde yer alan büyük odada, terek denilen duvara gömülü ahşap dolaplar bulunmaktadır. Terek günlük oturlan ve sıkça kullanılan odada bulunmaktadır. Örtmelikte yer alan, odunların konulduğu ve üstü kapalı yanları açık olan alanın (örtme) hela ile bitişik olan duvarında, ocak bulunmaktadır. Ekmeklerin, yemeklerin pişirildiği bu ocaklar eskiden çok fazla kullanılmıştır. Musa Çelik'e ait konut analizi taslağı Şekil 4.104'te gösterilmiştir.

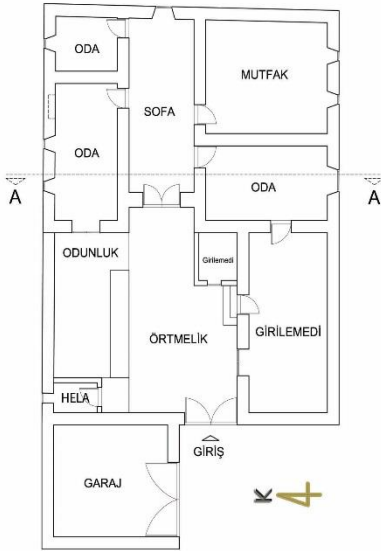

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

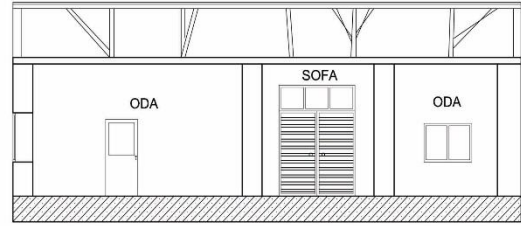
"MUSA ÇELİK" EVİ

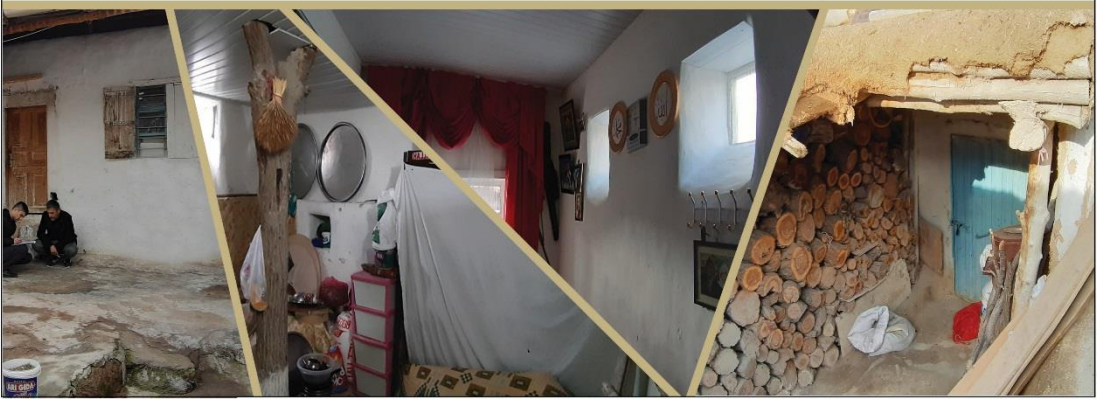
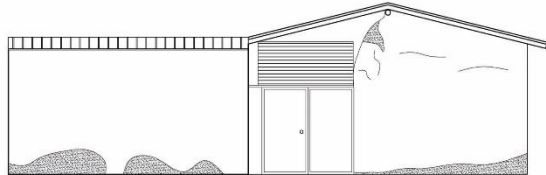
ZEMİN KAT PLANI

A-A KESİTİ

GÖRÜNÜŞ

Şekil 4.104. Musa Çelik konutu analiz taslağı

4.4.15. Osman Geçer Konutu

Osman Geçer, Aşağıulupınar/İstiklal mahallesi 218 ada 4 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Burada kiracı olarak Ali Şen oturmaktadır. Hanehalkı sayısının 3 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 3 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Osman Geçer konutu tek katlı olup, dış sofalı plan tipine sahiptir. Yapıya 3 basamak çıkılarak giriş sağlanıp, sofaya ulaşılmaktadır. Konutta yer alan mekânlar sofa ile bağlantılıdır. Sofa konutta yer alan tüm mekânlara girişi sağlamaktadır. Mekânlar arası geçiş olmamakla birlikte ortak alan olarak sofadan geçiş mevcuttur. Konutun zemin katında bulunan oda ve salon girişi üç basamak ile sağlanırken, mutfak mekânına girişte kot farkı bulunmamaktadır. Sofanın girişinde sağ kısımda yer alan hela ve banyo sonradan yapıya dahil edilmiştir. Dış sofalı plan tipinde kurgulanan bu konutun; üst örtü sistemi dam üzerine sac kaplama şeklindedir (Şekil 4.105).

Cephe açıklıkları, doğu ve batı yönünde pencereler ve giriş kapısı şeklinde oluşturulmuştur. Kuzey cephesi bitişik nizam iken, güney cephesi sokağa bakmakta ve açıklık içermemektedir. Giriş kapısının sağında ve helanın üstünde pencere açıklığı mevcuttur. Bu açıklık sayesinde, sofa güneş ışığını alabilmektedir (Şekil 4.106).

Şekil 4.105. Osman Geçer konutu sofası

Şekil 4.106. Osman Geçer konutu ön cephesi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

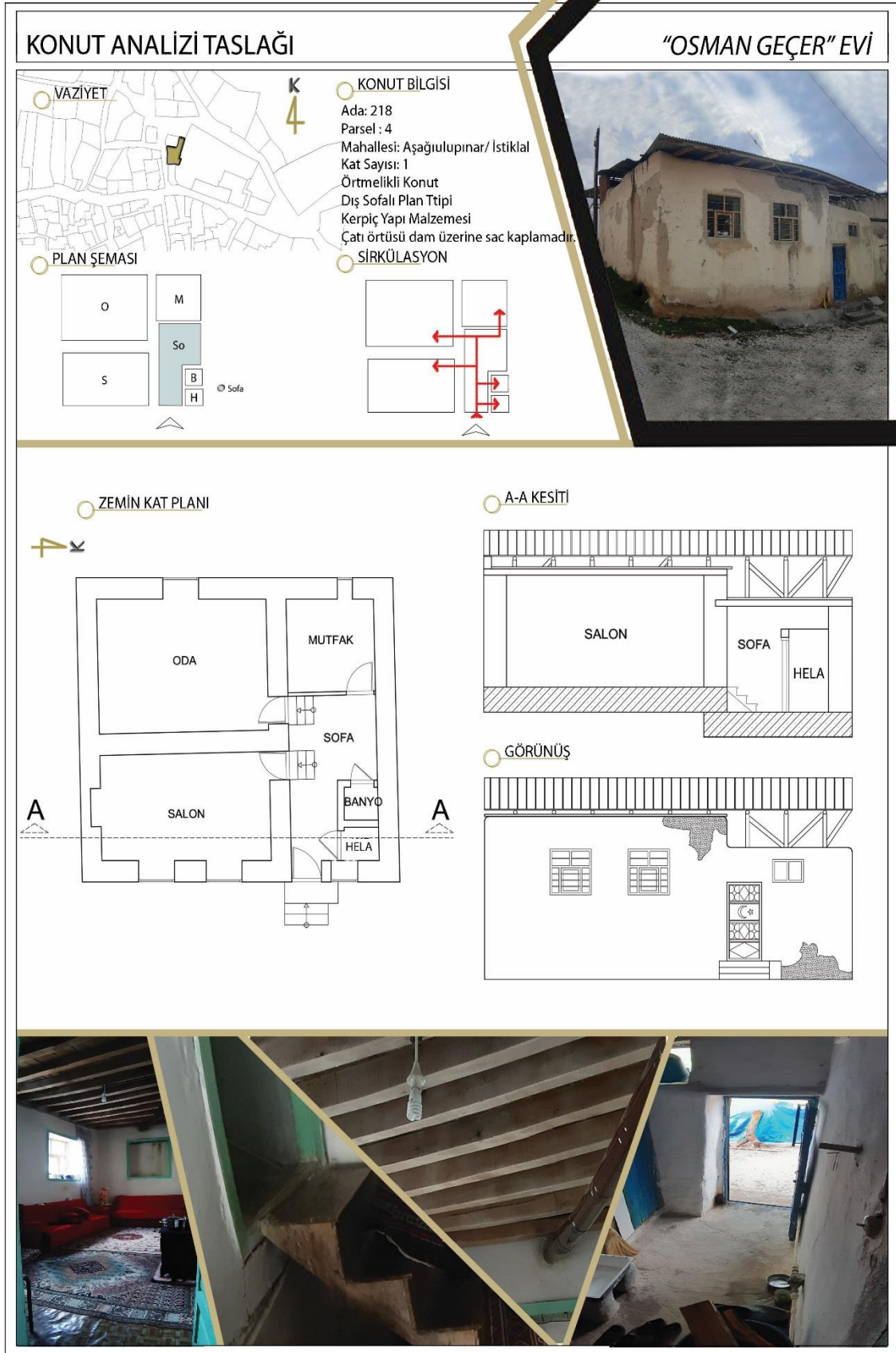
Yığma tekniği kullanılarak inşa edilen ev taş temel üzerine oturtulmuştur. Malzeme olarak; taş, kerpiç, ahşap ve demir kullanılmıştır. Mekânların zeminleri beton kaplama şeklindedir. Taş malzeme sadece temel için değil, aynı zamanda bina giriş merdiveninde de kullanılmıştır. Salon ve odanın kot farkı sebebiyle giriş kapılarına sofadan üç basamaklı ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Kapı, raf ve pencerelerin ahşap malzeme, konut giriş kapısının ise pencere korkulukları gibi demir malzeme ile yapıldığı görülmüştür. Yapının üst örtüsü dam üzerinde sundurma çatı şeklindedir ve sac kaplamadır. Bu sundurma eğiminin sağlanması için, damın bir kenarı tuğla duvar ile örülmüş böylece yükseltilmesi sağlanmıştır. Üzeri ise ahşap kirişler (hezenler) konularak sac kaplama ile kapatılmıştır. Tavan döşemelerinin de hezenler ile oluşturulduğu görülmektedir (Şekil 4.107).

Şekil 4.107. Osman Geçer konutu çatısı ve yükseltile tuğla duvar

Süsleme – Detay Özellikleri

Yapının dış kapısı; demir malzemeli, tek kanatlı ve üzerinde ay yıldız işlemeli süsleme bulunmaktadır. Salon mekânında yer alan nişin etrafına ahşap malzemeden çerçeve yapılmıştır. Mutfakta ise yüksek kotta küçük bir ahşap malzemeli pencere kullanılmıştır. Ahşap malzeme sadece pencerede değil, mutfakta yer alan raflarda da kullanılmıştır. Osman Geçer'e ait konut analizi taslağı Şekil 4.108'de gösterilmiştir.

Şekil 4.108. Osman Geçer konutu analiz taslağı

4.4.16. Ömer Ali Kul Konutu

Ömer Ali Kul, Aşağılupınar/İstiklal mahallesi 218 ada 7 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 5 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 60 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Ömer Ali Kul konutu, iç sofa plan tipine sahip olan bu konut iki katlı ve örtmeliklidir. Konutun girişi doğu cephesinden yapılarak, geçiş alanı olan sofaya açılmaktadır. Giriş kapısı, demir malzemeli ve tek kanatlıdır.

Zemin kat planında sofa; zahirelik, odunluk ve helaya açılmaktadır. Sofaya açılan bu odunluğun aynı zamanda sokağa açılan kapısı da bulunmaktadır. Bu odunluktan diğer odunluğa ve oradan da depoya geçiş vardır.

Zemin katta yer alan merdivenle 1.kata çıkılmakta ve buradan sofaya ulaşılmaktadır. Sofadan, mutfak ve iki odaya geçiş mevcuttur. Dama geçiş ise, mutfaktan yapılmıştır. Zemin katta yer alan depoya geçişin, damdan seyyar merdiven ile bağlantısı sağlanmıştır. Ölçüm ve fotoğraflama için uygun olmayan ve giremediğimiz, üst katta batıda bulunan odanın önceden mevcut olmadığı, döşeme uzatılarak sonradan mekâna dönüştürüldüğü bilgisi kullanıcılar tarafından alınmıştır.

Cephede ise; batı cephesi bitişik nizam iken, güney ve doğu cephesinde ise pencere ve kapı açıklıkları bulunmaktadır. Zemin katta yer alan pencere açıklıkları küçük boyutta ve yüksek kottadır. 1.kat pencereleri ise, zemin kata oranla daha büyük boyutlardadır. Yapının üst çatı örtüsünün, dam üzerine ahşap dikmelerle taşınan sac kaplama olduğu görülmektedir (Şekil 4.109).

Şekil 4.109. Ömer Ali Kul konutu ön cephesi

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Konut yığma tekniğinin kullanıldığı kerpiç malzemeli duvarlara sahiptir. Yapıda; beton, kerpiç, ahşap, demir ve PVC malzeme kullanılmıştır. Konutun döşemeleri beton kaplama iken, 1.katın sofası ahşap kaplama ile yapılmıştır. Yapıda yer alan mekânların tavan döşemeleri, hezenler üzerine ahşap kaplama tahtası kullanılarak oluşturulmuştur. Zemin katın sofasında tavan döşemesi, yardımcı ahşap kirişlerle desteklenmiştir. Kirişlerin aldığı yükleri, ahşap dikmeler döşemeye aktarmaktadır. Dikme ve kiriş arasında ise, ahşap yatay elemanlar (yastık) kullanılmıştır (Şekil 4.110). Ahşap malzeme aynı zamanda kapı, pencere, dolap ve detaylarda da kullanılmıştır. 1.katın güney cephesinde yer alan pencereler, PVC malzeme ile sonradan yapılmıştır. Demir malzeme; merdiven, merdiven korkuluğu, pencere korkulukları ve giriş ile dama açılan kapılarda kullanılmıştır.

Şekil 4.110. Ömer Ali Kul konutu sofa ve taşıyıcı sistemi

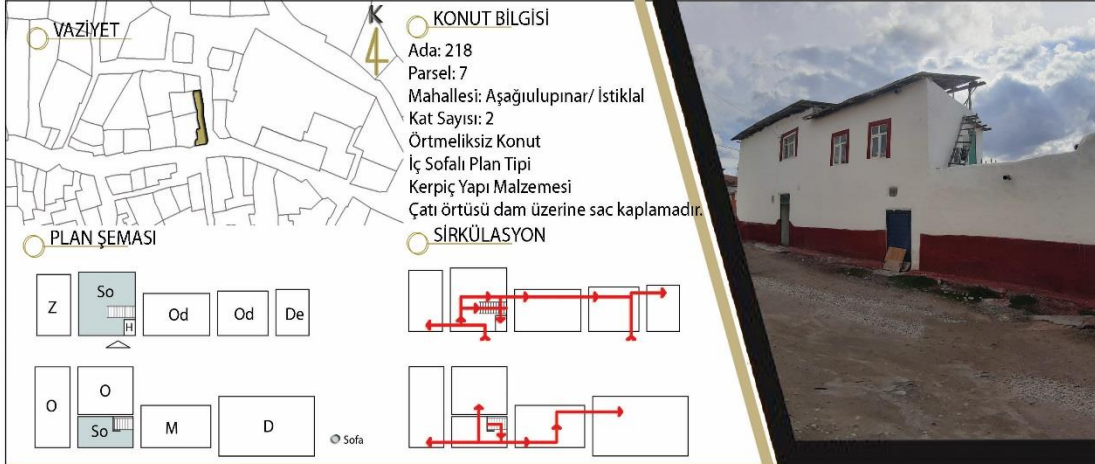
Süsleme – Detay Özellikleri

Sokaktan odunluğa girişi demir kapı ile olan zemin katta, kapı üzerindeki küçük pencere odunluğun doğal aydınlatmadan faydalanmasını sağlamıştır. Mutfaktan dama geçişi olan demir kapının üstünde ahşap hezen çıkmaları bulunmaktadır. Dama yer alan bir diğer detay ise, döşemesinde yer alan tepe penceresidir. Bu tepe penceresi zemin katta odunluğa açılarak, güneş ışığından faydalanılmasını sağlamıştır.

1.kattaki odanın kapı arkasında bulunan tereklerle, çeşitli eşyalar konulmaktadır. Bu mekânda yer alan bir diğer ahşap malzeme kullanımı ise, kapı üstünde bulunan ahşap detaylarda görülmektedir. Ahşap malzeme kullanımına ek olarak mutfak rafları da gösterilebilir. Ömer Ali Kul'a ait konut analizi taslağı Şekil 4.111'de gösterilmiştir.

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

"ÖMER ALİ KUL" EVİ

Şekil 4.111. Ömer Ali Kul konutu analiz taslağı

4.4.17. Rüstem Parlak Konutu

Rüstem Parlak, Aşağıulupınar/Karataş mahallesi 149 ada 4 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Hanehalkı sayısının 2 kişi olduğu bu evde, kullanıcıların bu konutta 66 yıldan fazla yaşadıkları bilgisi edinilmiştir.

Plan-Cephe İncelemesi

Rüstem Parlak konutu, meydana yakın konumlanmış olan tek katlı bir konuttur. Bu konuta giriş batı cephesinden olmaktadır. Girişteki çift kanatlı demir kapı örtmeliğe açılmaktadır. Plan şemasına baktığımızda konut; oda, mutfak, zahirelik ve iki odunluktan oluşmaktadır ve bu mekânların kapıları örtmeliğe açılmaktadır. Örtmelik ile zahirelik ve mutfak arasındaki kot farkı taş malzemeli basamaklarla çözümlenmiştir. Mutfak için iki basamak kot farkı bulunurken, zahirelik için üç basamak kot farkı mevcuttur. Sofasız plan tipine sahip olan konutun örtmeliğinin açıldığı bir bahçe vardır. Bu bahçenin altına garaj olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Garajın ise çöktüğü ve bu nedenle işlevini yerine getiremediği gözlemlenmiştir (Şekil 4.112). Bahçe kısmında yer alan iki odunluktan büyük olanın eskiden ahır, küçük olanın ise samanlık olarak kullanıldığı kullanıcı tarafından dile getirilmiştir. Örtmelikte yer alan banyo ve hela yapıya sonradan eklenmiştir. Bahçede; bir kısım alanın toprak haliyle bırakıldığı, diğer kısımlarının ise beton ile kaplandığı görülmüştür. Yapının üst örtüsü dam üzerine sac kaplama şeklindedir.

Cephede ise kuzey, kuzeydoğu ve batı cephelerinde pencere açıklıkları bulunmaktadır. Sokağa açılan bu pencerelerin batı cephesindekiler, içeri doğru genişleyen şekilde iken; diğerleri düz şekildedir (Şekil 4.113).

Şekil 4.112. Rüstem Parlak konutu çöken garajı

Şekil 4.113. Rüstem Parlak konutu oda pencereleri

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

Yapı girişi zeminden yukarıda ve üç basamakla çıkılmaktadır. Yığma tekniği ile yapılmış kerpiç duvarlardan oluşan bu yapının zemini, genellikle beton döşemedir. Odunlukların ise toprak kaplama olarak bırakıldığı görülmektedir. Yapıda yer alan mekânların tavan döşemesi hezenler ile geçilmiştir (Şekil 4.114). Dikeyde ise ahşap dikmeler kullanılmaktadır. Pencereler, örtmeliğe açılan kapılar ve dolaplar ahşap malzeme kullanılarak yapılmış iken, yapıya giriş kapısı ve sokağa bakan pencereler demir malzemeli olarak kullanılmıştır. Bu durumda görüldüğü gibi yapıda; taş, kerpiç, ahşap ve demir malzemeden faydalanılmıştır.

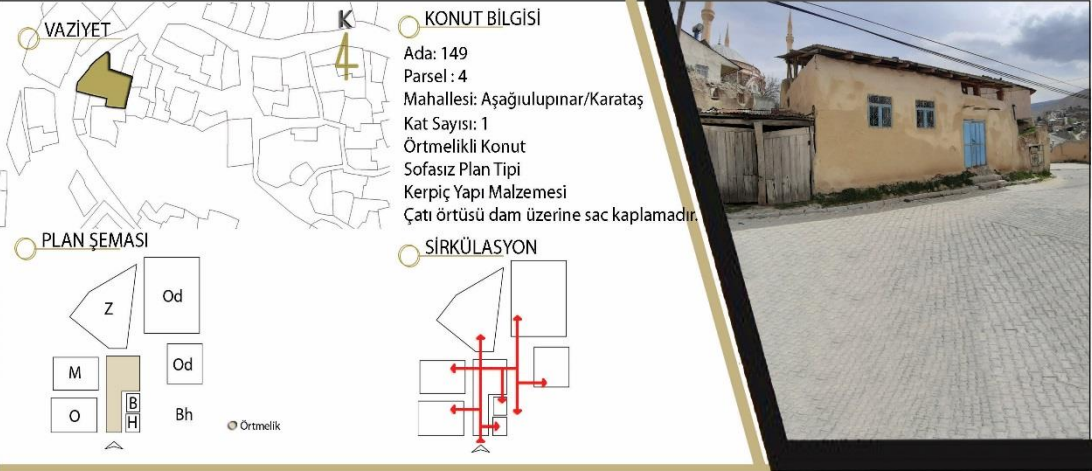
Şekil 4.114. Rüstem Parlak konutu kiriş ve ahşap dikmesi

Süsleme – Detay Özellikleri

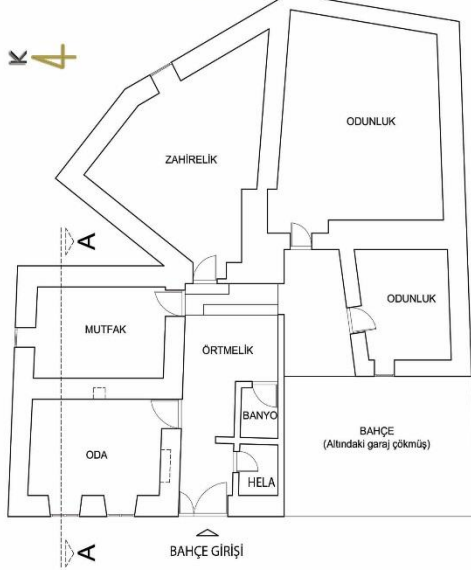
Zahirelikteki geniş açıklığın geçilmesi için hezenlerin altında bulunan ve tek parça şeklinde duvarlara oturtulan yardımcı kirişler bulunmaktadır. Bu kirişleri ise ahşap dikmeler desteklemektedir. Örtmelikte yer ahşap dikmeler ise, yapının üst örtüsü olan sac kaplamayı taşımaktadır. Sac kaplamanın örtmelikte yanlardan hava alacak şekilde yerleştirildiği görülmektedir. Odada yer alan duvara gömülü niş dolap olarak kullanılmaktadır. Rüstem Parlak’a ait konut analizi taslağı Şekil 4.115’te gösterilmiştir.

KONUT ANALİZİ TASLAĞI

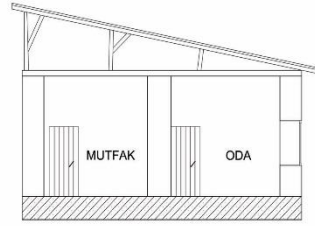
"RÜSTEM PARLAK" EVİ

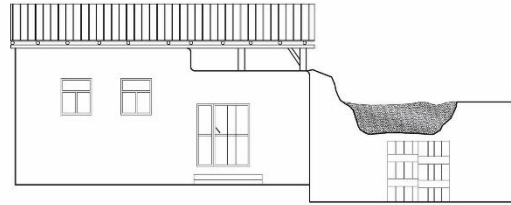
ZEMİN KAT PLANI

A-A KESİTİ

GÖRÜNÜŞ

Şekil 4.115. Rüstem Parlak konutu analiz taslağı

4.4.18. Sevgi Deniz Konutu

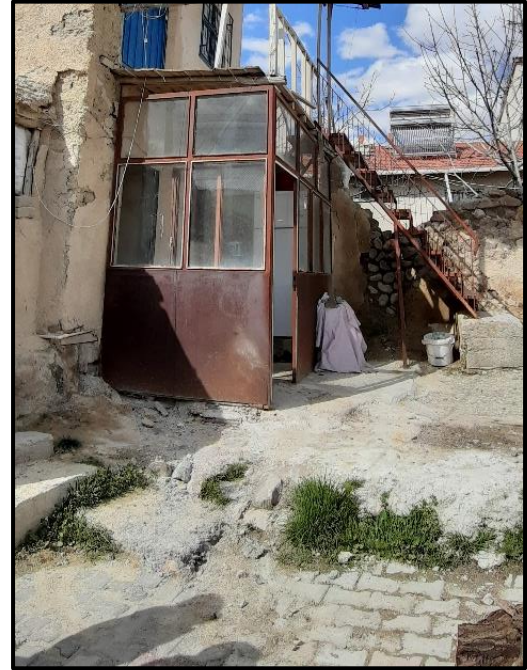
Sevgi Deniz, Aşağılupınar/İstiklal mahallesi 223 ada 9 nolu parsel üzerinde bulunan konutun ev sahibidir. Burada kiracı kalmaktadır.

Plan-Cephe İncelemesi

Sevgi Deniz konutu girişi kuzeydoğu yönündedir. Bahçe girişinde yer alan örtmelik konutu sokaktan ayırmaktadır. Örtmelikte; odunluk, zahirelik, banyo ve sonradan yapılan hela bulunmaktadır. Odunluk, zahirelik ve banyo mekânlarının üstü kerpiç dam ile örtülüdür. Örtmeliğin sağ duvarı ile örülmüştür.

Bu konutun zemin ve üst katında birer adet olmak üzere toplamda 2 adet odası mevcuttur. Örtmeliğe açılan zemin kat oda kapısının önüne, ısı kontrolünü sağlamak için demir malzemeden rüzgarlık yapılarak içeride tutulmuştur. Sonradan konuta dahil edilen demir malzemeli merdivenin ilk iki basamağı taş iken diğer basamakları demir malzemedir. Bu merdiven 1.katta yer alan odaya çıkmaktadır (Şekil 4.116).

Cephede ise hem örtmeliğe hem de sokağa açılan pencereler bulunmaktadır. Zemin kat ve 1.kata girişler örtmelikten olmaktadır. Örtmelikte yer alan mekânların kapıları örtmeliğe açılmaktadır.

Şekil 4.116. Sevgi Deniz konutunun girişinde bulunan rüzgarlık

Teknik Özellikleri ve Malzemesi

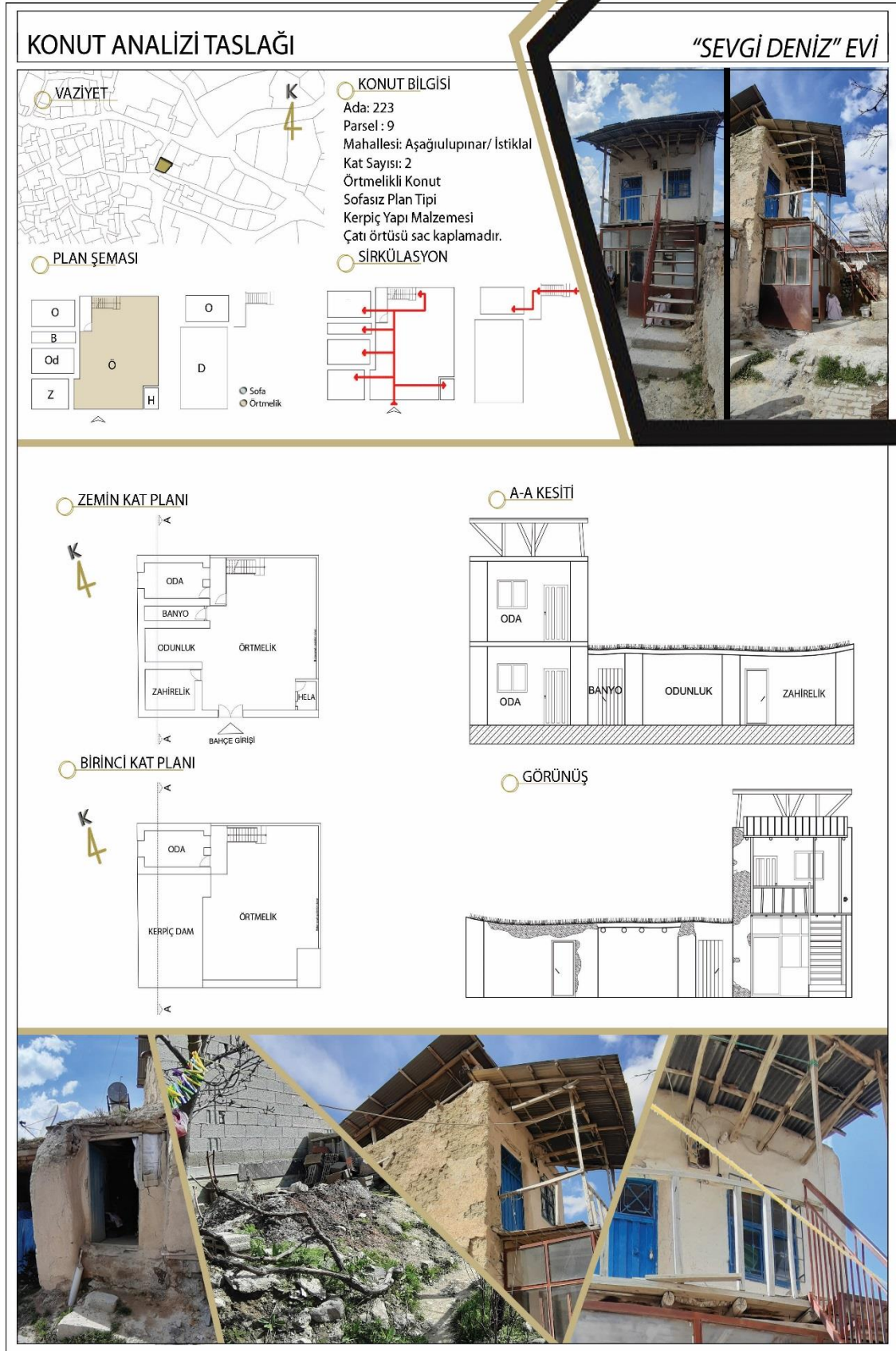
Yapıda taş, kerpiç, ahşap, demir ve günümüz teknolojisi ile yapılmış bims malzemesi kullanılmıştır. Konut taş duvar üzerine, kerpiç yığma duvarlarla devam etmektedir. Tavan döşemesinde ahşap malzemeli kirişler (hezen) bulunurken, yapıya sonradan eklenen rüzgarlık ise demir malzemedir yapılmıştır. Demir malzeme aynı zamanda kapılar ve pencereler için de kullanılmıştır. Üst katta, sahanlıkta yer alan sac örtüyü ahşap dikmeler desteklemektedir. Konutun çatı örtüsü dam üzerine sac kaplama şeklindedir. Sac kaplama diğer konutlarda olduğu gibi konuta sonradan dahil edilmiştir. Bims malzemeye ise, örtmeliğin sağ duvarında rastlamaktayız (Şekil 4.117).

Şekil 4.117. Sevgi Deniz konutu örtmelik ve bims malzeme ile örülmüş duvarı

Süsleme – Detay Özellikleri

Bu konutta süsleme öğelerine rastlanılamamıştır. Detay özellik olarak geleneksel ve modern malzemeler içerdiği gözlemlenmiştir. Örtmelik döşemesinde toprak, taş ve günümüz teknoloji ile yapılmış olan beton malzeme görülmektedir. Örtmelik duvarında yer alan bims malzeme modern malzemelerin yapıya dahil edildiğinin göstergesidir. Sevgi Deniz'e ait konut analizi taslağı Şekil 4.118'de gösterilmiştir.

Şekil 4.118. Sevgi Deniz konutu analiz taslağı

4.5. Bölüm Sonucu

Aşağıulupınar Mahallesi'nin analizleri doğrultusunda, Malatya-Kayseri Karayolu'nun mahalleyi ikiye ayırdığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle bahçelerin daha çok bulunduğu Karayolu'nun batısına zamanla konutlar yapılarak yerleşim alanı genişletilmiştir. Cami'nin, okulun, meydanın, hastanenin karayolunun doğusunda konumlanması o bölgeyi daha canlı hale getirmektedir. Doluluk boşluk analizinden yorumla, Malatya'ya doğru yeni konutların yapıldığı gözlemlenmiştir. Mevcut durum analizinden yola çıkarak çok eski yapıların harabe haline geldiği ve meydana yakın konumda bulunduğu tespit edilmiştir.

Geleneksel konutların kendi haline bırakılması, yapı kullanımını evresinde olan konutların yapı sonrası evrelerine geçiş sürecini hızlandırmaktadır. Alan incelemesinde görülen ve edinilen bilgiler doğrultusunda birçok geleneksel konutun çatı örtülerinin bakımının yapılmamasından ötürü damların ilk olarak çöktüğü bilgisine ulaşılmıştır. Gerekli bakım ve onarım işlemleri yapılmayan konutların, zamanla damlarının yıkılması ile yıkım sürece hızlanmış ve harabeye dönüşmesi önlenememiştir.

Aşağıulupınar Konut Mimarisinin Doku Analizleri; Ek 2,3,4,5,6,7 ve 8 A4 boyutunda ek olarak sunulmuştur. Ayrıca doku analizleri ve incelenen konutlara ait konut analiz taslakları tarafımda hazırlanmıştır.

5. AŞAĞIULUPINAR GELENEKSEL MİMARİSİ İÇİN KORUMA YAKLAŞIMI, ÖNERİLER VE SONUÇ

Çalışmanın bu kısmı; mekânsal yapı değişimleri, mekânların sosyo-kültürel değişimleri, sonuç ve tartışma, öneriler başlıkları altında ele alınmaktadır.

5.1. Mekânsal Yapı Değişimleri

Mekânsal açıdan ele alındığında, Aşağıulupınar Mahallesi zamanla değişime uğramıőtır. Bu yapısal değişim mekânların sadece plan şeması bazında değil; aynı zamanda Hasan Çelik konutunda görüldüğü gibi hanehalkı sayısına bağlı olarak değişen konut ekleme şeklinde olabildiği görülmüştür (Şekil 4.89). Konut ekleme ve diğer plan şeması dışında kalan yeni değişimlerin örtmelik içinde yapıldığı ve örtmelik alanının bu yapılan eklemeler sonuca daraldığı görülmüştür.

Kullanıcılardan edinilen ve gözlemlenen bilgiye göre, ev sahibi olan insanların daha çok mekânsal değişime gittiğini ve bu deđiőiklerin de en çok banyo-mutfak değişikliği olduğu sonucuna gidilmektedir. Bu deđiőiklikten sonra gelen değişiklikler ise hela yapılması ve balkon-örtmelik kapatma şeklinde olduğu görülmektedir. Geleneksel konutlarda banyo ve hela; yapılan ilk değişimler arasında olduğu mahalle sakinleri tarafından dile getirilmiştir. İnsan ihtiyacına ve gereksinimine odaklanarak yapılan bu değişimler, geleneksel konutların mekânsal yapısında değişen yaşayışın etkin faktör olduğunu göstermektedir.

5.2. Mekanların Sosyo-Kültürel Değişimleri

Mekânlar, sosyo-kültürel deđiőimlere açık olan alanlardır. Toplumun deđiőtirebileceđi bu mekânları, aynı zamanda kültürler de deđiőtirebilmektedir. Geleneksel yapıların çoğunluğunu ev sahiplerinin kendileri yaptığı göz önüne alındığında; kişilerin yaşadıkları yerin kültürüne uygun mekânsal yapı yapmaları kaçınılmazdır. Kişilerin kültür edinimlerinin ev tasarımında önemli rol oynaması; yapılan geleneksel konutların sadece konut bazında değil, aynı zamanda kültür değerlemesi olarak da ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kültürler çerçevesinde var olan mekânların plan şemaları zamanla değişen kültüre ayak uydurabilmektedir. Konutlarda bulunan örtmeliklerin, yerini zamanla kaybederek bahçe kavramına dönüşmesi; damların ortak dinlenme alanı ve kullanım alanı olduğu durumdan sac kaplama ile kapatılarak dönüştürüldüğü depo alanlarına geçişi kültürlerin izlerinin zamana bağlı olarak değişimlerini yansıtmaktadır.

Kültür faktörü ile birlikte toplum faktörünün de mekânsal değişimlerde rolü büyüktür. Toplumun insan faktörünü önemli değişiklere iten bir güç olduğu düşünülebilmektedir. Toplum sadece mekân değişimi değil; konut değişiminin de kaynaklarından biri olabilmektedir. Yeni konutlarda kalma durumunun eski konutlarda oranla statü ve güç kazanmak olduğu algısı toplumumuzda görülmektedir. Bu nedenle daha önceki evden ayrılma nedenlerini sorduğumuz kullanıcıların çoğunluğu yeni ev isteği olduğunu söylerken, çok az bir kısım ise yapı ile sorunların olmasından kaynaklı değişime gittiğini dile getirmektedir. Bu durum, bize yapısal sorunlardan çok toplumsal bakış açımızın ev değiştirmeyi etkilediğini göstermektedir.

5.3. Sonuç ve Tartışma

Geleneksel yapılar, geçmişin izlerini taşıyarak, bulunduğu yerleşimin kültürü ile harmanlanmaktadır. Sosyo-Kültürel kimliğin, mimari kimliğe dönüşümü geleneksel konutlarda daha çok görülmektedir. Çalışma kapsamında ele aldığımız Aşağıulupınar konutlarında kimlik kavramı, geleneksel konutların mevcut durumu ile günümüze kadar taşınmıştır. Kent dokusu bakımından ele alındığında Aşağıulupınar konutları, geçmişin izlerinin tarihi açıdan sürdürülebilirliğini sağlamaktadır; ancak sadece kentsel dokunun bir parçası olduğu için değil, aynı zamanda çevreye olan uyumu nedeni ile korunması gereken kültür varlıklarımızdandır.

Aşağıulupınar konutların; mekânsal yapı değişimleri ve mekânların sosyo-kültürel değişimleri açısından ele alınmış ve değerlendirmesi yapılmıştır. Bu değerlendirmelerde, mekânsal yapının gözlemlerimize göre belli değişimler geçirdiği, bu değişimlerin ise kullanıcı gereksinimi odaklı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Sadece kullanıcı gereksinimleri değil, bununla birlikte zaman içerisindeki göç faktörü de konutların terk edilmesi ve buradaki kimliği tehlikeye düşürmesi söz konusu haline gelmiştir. Göç faktörünün temel nedeninde buranın gelişime çok açık olmaması durumu yer almaktadır. TÜİK verilerine göre (Tablo 4.3) 2018 yılında nüfus sayısındaki artış, insanların kırsal mimariyi barındıran

Aşağıulupınar'a tekrar dönüş yaptığı ve buralara özlem duyarak yeniden yaşamaya başladıkları görülmektedir. Malatya- Kayseri Karayolunda bulunan bu mahallenin, yerel doku ve doğru bir kırsal turizm ögesini gözler önüne sermesi, Balaban ve Yukarıulupınar'a komşu olması zaman içerisinde tüm mahallelerin birbirlerini tamamlayacak nitelikte kırsal turizm potansiyelini ortaya koyabileceği düşünülmektedir.

Geleneksel konutlarda yer alan komşuluk ilişkisi, yaşanmışlığı ve kimliği günümüzde devam ettirmek çalışmanın temel amaçlarından biridir. Bu durumu gerçekleştirmek amacıyla, modern teknolojiyi geleneksel malzemeler ile entegre eden örneklerle çalışmada yer verilmiştir. Bu sayede bu malzemelerin hem geleneksel konutların onarımında kullanılması hem de modern konutlar için tercih edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece, geleneksel konutlarımızı bakım ve onarım yaparak geleceğe aktarırken, yeni yapılacak olan konutların ise, kent dokusu içerisindeki uyumu göz önüne alınarak yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Geleceğe aktarılması ve korunması için gerekli olan kullanıcı gereksinimleri ön planda tutularak kentsel doku muhafaza edilmiştir.

Geleneksel konutların kendi haline bırakılması, yapı kullanımı evresinde olan konutların yapı sonrası evrelerine geçiş sürecini hızlandırmaktadır. Alan incelemesinde görülen ve edinilen bilgiler doğrultusunda birçok geleneksel konutun çatı örtülerinin bakımının yapılmamasından ötürü damların ilk olarak çöktüğü bilgisine ulaşılmıştır. Damların yıkılması ile yıkım süreci hızlanan konutlar, gerekli bakım ve onarım işlemleri yapılmadığından harabeye dönüşmesi önlenememektedir. Anlatıldığı üzere, çeşitli önlemler alınarak konutların varlıklarını korumaya yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Geçmişimizi yansıtan, yaşayan ve tarihimizi sunan Aşağıulupınar geleneksel konutlarının yok olmaktan kurtarılması, kentin kimliğini koruması ve kente sağlayacağı ekonomik gelir ile gelecek kuşaklara aktarılması sağlanmalıdır.

5.4. Öneriler

Öneriler; çevre ve yapı ölçeğinde koruma önerileri, mimari plan ve cephe kurgusundaki önerileri ve yapısal önerileri içermektedir. Çalışma alanında yapılan analizler, rölöve çizimleri ve fotoğraflamalar ile elde edilen veriler ışığında; Aşağıulupınar Mahallesi'nin yerleşim dokusunda yer alan geleneksel konutların mekânsal yapısı irdelenmiştir.

Bu ev kapsamında Aşağıulupınar'da 18 adet geleneksel konut incelenmiştir. İncelenmeyen geleneksel konutların başka bir çalışma kapsamında ele alınması, değerlendirilmesi Aşağıulupınar geleneksel konut dokusunun literatürünün geliştirilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

5.4.1. Çevre Ölçeğinde Koruma Önerileri

Aşağıulupınar mahallesinde yer alan geleneksel kent dokusuna ait çevreyi koruma önerileri, mevcut dokuyu bozmayacak ve bütünlük oluşturacak şekilde yapılmalıdır. Kent dokusuna bakıldığında, bitişik ve ayrıklı nizamlı konutların parselere yerleşimi ve oluşturduğu organik sokak dokusunun bütünleşmesi sağlanmalıdır. Bu sokak dokusunda yer alan özgün yol kaplamasının değiştiği gözlemlenmektedir. Çevre ölçeğinde yapılacak müdahalelerde, özgün toprak dokuya sahip yollar korunmalı ve dokunun sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Mahallenin girişine konumlandırılan otoparklar uygun alanlarda çözümlenmeli ve kentin girişinden uzaklaştırılmalıdır. Bu kent girişinde yer alan meydana, ticari amaçlı dükkanların ön cephelerinde düzenlemeler yapılmalı ve dokuya uyum sağlamalıdır.

TÜİK, 2018 (Tablo 4.3) verilerine göre, 2017 yılına kadar nüfusun hızla azaldığı görülmektedir. Tarımla geçimini sağlayan insanların göç etmesini önlemek amacıyla, halka tarım destekleri hakkında bilgi verilmelidir. Emre Madran'ın da değindiği gibi, korumanın gerçekleştirilebilmesi için maddi destek oluşturacak olanakların sağlanması gerekmektedir (Madran, 2009). Bunun için çeşitli kuruluşların oluşturduğu fonlardan yararlanılmalıdır. Tarımın geliştirilebilmesi ile kentte tarımsal turizm desteklenmeli, zamanla köyden kente göçün yerine kırsal alanların daha cazip hale getirilmesi esas alınmalıdır.

Kullanıcıdan edinilen bilgiler ışığında, geleneksel konutların yapım- onarımı zor ve maliyetli olmasından dolayı yapılamadıkları görülmüştür. Küçük çapta kullanıcılar tarafından yapılan müdahalelerin doğru uygulanması amacıyla, halka teknik açıdan yön gösterecek eğitimler verilmelidir. Böylece geleneksel konut dokusu hakkında bilinçlenen ve farkındalık yaşayan halkın kent dokusuna olan aidiyeti güçlenerek, sahiplenme ve koruma duygusu geliştirilmesi sağlanabilecektir.

Bu öneriler ile, mevcut durumdaki geleneksel yerleşim dokusu iyileştirilerek, günümüzde de artık tercih nedeni olan bu tür yerleşimlerin kırsal turizm açısından cazibe merkezi haline dönüştürülmesi, kent ekonomisi ile sağlayacağı faydanın yanı sıra geçmişle olan tarihi bağımızın da kopmasını önleyecektir.

5.4.2. Yapı Ölçeğinde Koruma Önerileri

Geleneksel konutların bakımının zorluğu, yeni istekler için ek birimlere ihtiyaç duyması ve teknolojiye uyum sağlamayı nedeniyle kendi hallerine bırakılıp terkedildiği gözlemlenmiştir. Mevcut geleneksel konutların tarihin izleri olarak görülmesi ve insanlar tarafından kullanılmasını arttırmak amacıyla, konutların “*insan için tasarım*”ın ve “*insan konforu için tasarım*” alt başlığında ele alınarak insan yaşayışını sağlayacak etkenleri arttırmak gereklidir. Bu bakımdan Almanya ve Avrupa’da yer verdiğimiz örneklerde olduğu gibi geleneksel malzemelere günümüz teknolojisi entegre edilip değerlendirilebilir. Bu sayede, geleneksel konutlarına özlem duyan kullanıcıların geri dönmeleri için ortam oluşturulabilir.

Yapı sonrası evre kısmına gelmek üzere olan geleneksel konutların; yapı evresi kısmında bakımının, onarımının ve kullanılabilirliğinin arttırılması sağlanmalıdır. Geleneksel konutların yapısal doku bütünlüğünü bozan ekler kaldırılmalıdır. Konutlara sonradan dahil edilen mekanların, konutun hacim olarak ve mekan büyüklükleri arasındaki ilişkiyi bozmadan yapılması gerekmektedir.

Mimari Plan Kurgusunda Öneriler

Aşağıulupınar mahallesinde zamanla geleneksel konutlarda değişim gözlemlenmiştir. Mekan işlev değişikliği, mekan ekleme, mekan boyutlarında farklılaşma... gibi değişiklikleri içeren farklılaşmalar; konutun mimari planını etkileyecek şekilde yapılmaktadır.

Mekan işlev değişikliği daha çok ahır, samanlık birimlerinin depoya dönüşmesi şeklinde görülürken; mekan ekleme değişikliklerinin ise, örtmeliğe hela, banyo yapılması şeklindedir. Örtmeliğe banyo, hela yapılmasından ziyade; zemin katta işlevini yitiren mekanlar ihtiyaçlar doğrultusunda dönüştürülebilir.

Bunların yanı sıra, konutun üzerine kat çıkılması, yol açılması sebebiyle konutun bir kısmının yola verilerek küçültülmesi, konuta sonradan eklenen mekanların yapılması... gibi mekan boyutlarını da değiştirecek değişimler de yapılmıştır. Bu değişiklikler yapılırken özgün plan şemasının korunmasına, kot farklılıklarına ve cephe biçimlenmesine özen gösterilmelidir.

Mimari Cephe Kurgusunda Öneriler

Mimari plan kurgusundaki değişiklikler sadece planı değil, cepheyi de değiştirmektedir (Cephe boyutlarının oranı, cephede yer alan açıklıklar...). Konutlara sonradan eklenen mekanların, mevcut durumdaki malzeme ile uyumu, hacmi ve cephe açıklıklarının dengesini bozmayacak şekilde yapılmalıdır. Zorunlu değişikliklerin bu konuda uzman kişilerin kontrolünden geçmesi gerekmektedir. Böylelikle cephede en az şekilde bozulma oluşturulacak çözümlerle yapılmasını sağlanabilir.

Günümüzde geleneksel konutlara yapılan ekler, sonradan yapıldığı döneme uygun malzeme ve özgün yapıdan ayırt edilebilecek şekildedir. Bu durum; Venedik Tüzüğü 1964, Madde 12'e göre "Bütün ile uyumlu, estetik ve belgesel özellikler zedelemeyen yansıtması için orijinalinden ayırt edilebilecek şekilde yapılması gerekir." şeklinde görülmektedir. Bunun yanı sıra; Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler (ICOMOS, 2003); Madde 3.12'e göre ise "Her müdahale mümkün olduğunca, strüktürün ilk tasarımına, yapım tekniğine ve tarihi değerine saygı göstermeli ve onun gelecekte de anlaşılmasını sağlayacak izleri korumaya özen göstermelidir." Şeklinde dir. Bu durumda ise, konutun eksik kısımlarının bütün ile uyumlu şekilde yapılması gerekliliği de oluşmuştur.

Her konut ve müdahale edilecek kısım için farklı öneriler getirilebilir. Önemli olan, bu müdahalelerin kent ve konut dokusunu bozmaması ve günümüze kadar getirilebilmesini sağlamaktır.

Yapısal Öneriler

Çalışma alanımız olan Aşağıulupınar'da yapısal problemleri olan geleneksel konutların zamanla yapısal bozulmalara neden olmasını önlemek amacıyla probleme neden olan etkenleri belirlemek gerekmektedir. Bu etkenleri belirlerken; yapının mevcut durumu, yapısal hasar ve bozulmaları kesin verilere dayanacak şekilde araştırılmalıdır. Bu araştırmalar sonucunda yapıya müdahale için çözümler önerilmelidir.

Tahribata uğramış yapıların onarımlarında kullanılan teknikler: sağlamlaştırma, bütünleme, yenileme, yeniden yapma, temizleme, taşımadır (Ahunbay, 2004). Konutun özgün durumunu, düzenli bakım ve onarımla beraber sağlamlaştırarak bozulma ömrü uzatılabilmektedir. Sağlamlaştırmanın yetersiz kaldığı bozulmalarda ise; bütünleme, yenileme, yeniden yapma... gibi farklı seçeneklere yönelmelidir.

Yapıların onarımı sırasında, malzemelerin kullanım sürelerini arttırmak amacıyla, belli aralıklarla malzeme bakımı yapılmalıdır. Ahşap malzemelerde meydana gelen sehimler, çatlamlar, böceklenmeler, mantarlanmalar, su alarak şişmesi... gibi etkenlerle bozulmalar görülebilir. Bunun için, onarımla kurtulacak malzemelerin iyileştirilmesi yapılırken, özelliğini yitirenlerin ise yenilenmesi sağlanmalıdır.

Kerpiç duvarların dayanıklılığını arttırmak için, bozulan kerpiç bloklar onarılırken; dış etkenlerin (su, ısı, rüzgar...) neden olacağı bozulmalar ise düzenli sıvalarının yapılması ile önlenmelidir. Bu işlemler sırasında özgün yapının malzeme analizi yapıp uygun malzeme ile onarımlar gerçekleştirilmelidir. Yapılardaki strüktürel problemlerin önlenmesi için en etkili yöntem yapıların periyodik bakım ve onarımlarının yapılmasıdır (ICOMOS,2003). Düzenli bakım ve onarım konutun yapısını korumadaki önemli etkenlerden biridir.

Değişimlerin, yaşam şartları ve durumlarındaki değişimlerle orantılı olarak farklılaşması; konutların ve mekânların da canlılar gibi eklenerek çoğalıp, gelişmeye açık olduğunu göstermektedir.

Bu tez doğrultusunda, yalnızca geleneksel konutların mevcut varlıklarını ele almak değil bu konutların dokuya uyumlu şekilde korunması için yol göstermek amaçlanmıştır. Unutulan komşuluk ilişkileri, geleneksel konutlardaki mimari ritim olgusu, yatay mimarideki doğallık, mahalle kavramı... gibi değerlerimizi bir yandan korurken diğer yandan ise, bu yapıların farkındalık olgusunun evrimi değiştirmek istenmiştir.

Bu öneriler kapsamında Aşağıulupınar Mahallesi yan mahallelere de örnek teşkil edecek şekilde düzenlenebileceği gibi Malatya-Kayseri Karayolundaki komşu mahalleleri olan Yukarıulupınar ve Balaban mahallesi ile beraber, tarımsal ve kırsal turizmi ile ön plana çıkabileceği üzerinde durulmuştur.

KAYNAKLAR

- Acun, S. ve Gürdal, E.**, 2003. Yenilenebilir Bir Malzeme: Kerpiç ve Alçılı Kerpiç, *Türkiye Mühendislik Haberleri*, **427**, 71-77.
- Ahunbay, Z.**, 2004. Tarihi Çevre ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Akkoyun, S.**, 1992. 1530 (H. 937). Tarihli Tahrir Defterine Göre Darende Kazası, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Akıncı, N.F.**, 2000. Geleneksel Sivil Mimarinin Sosyo-Kültürel ve İşlevsellik Bağlamında Tarihsel Sürekliliği İçin Planlama/Finans Modeli, *Doktora Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altman, I. ve Chemers, M.M.**, 1980. Culture and Environment, Cambridge University Pres, Cambridge.
- Anderson, P.**, 2003. Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arel, A.**, 1982. Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Arman, F.**, 1996. Darende Otuz Yapraklı Gül Şehri, Atlas Yayınevi, İstanbul.
- Arslan R.**, 1980. Sosyo Ekonomik Açından Kent, İ.D.M.M.A. Mimarlık Fakültesi, İ.D.M.M.A. Matbaası, İstanbul.
- Aru, K.**, 1998. Türk Şehir Dokuları Üzerinde İnceleme ve Bugünkü Koşullar İçinde Değerlendirilmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Yem Yayını, İstanbul.
- Aruntaş Y., Çavuş M., Dayı M. ve Ulusu H.**, 2015. Sürdürülebilir Bir Yapı Malzemesi Olarak Kerpiç, *2.Uluslararası Sürdürülebilir Bina Sempozyumu*, Ankara, Türkiye, Mayıs 28-30.
- Aytaç, İ.**, 2003. Malatya Mimari, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul. **27**, 474-477.
- Aydemir, Ş.**, 1982. Trabzon'un Kentsel Kimliği, Mimarlık Dergisi, Ankara. **185**, 56-58.
- Bahçeci, F. ve Aytaç, İ.**, 2017. Kırsal Mimaride Malatya-Darende Aşağılupınar Evlerinin Karakteristik Özellikleri, *NWSA Social Sciences*, **12(2)**, 118-139
- Bartelmus, P.**, 1994. Environment, Growth and Development: The Concepts and Strategies of Sustainability, Londra Routledge Pres, Londra.

- Başakman, M.**, 1995. Geleneksel Bölgesel Mimarinin Yorumlanması Durum Çalışması Aşağılupınar, Yukarılupınar, Balaban Yerleşmeleri, Fırat Üniversitesi Araştırma Projesi. ,Fünaf: No. 33, Elazığ.
- Bilgiç, E.**, 1946. Anadolu'nun İlk Yazılı Kaynaklarında Yer Adları ve Yerlerinin Tayini Üzerine İncelemeler, Belleten, Ankara.
- Bossert, H. T.**, 1951. Hitit Hiyeroglif Metinlerinde Tanrıça Hapat, Belleten, Ankara.
- Çelebi, E.**, 1999. Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu, İstanbul.
- Çiçek, B.**, 2014. Çağdaş Bir Yapı Malzemesi Olarak Toprak, *Sürdürülebilir Mimari Tasarımda Kerpiç Malzeme Kullanımı Paneli*, Konya, Türkiye, 16-18 Mayıs.
- Çobancaoğlu, T. ve Tuztaşı, U.**, 2006. Anadolu'da Kerpicin Kullanım Geleneği ve Kerpiç Konut Yapım Sistemlerinin Karşılaştırılması, *Tasarım+Kuram*, **5**, 95-104
- Demir, A.**, 1976. Güneş Işınımından Korunmak ve Yararlanmak Amacıyla Mimaride Alınan Tedbirler Üzerine Bir Araştırma, İdgsa, İstanbul.
- Dörter, H.**, 1994. Konutlarda Isıtma Enerjisi Korunumu Amaçlı Mimari Tasarıma Yön Verici İlkelerin ve Çözümlerin Belirlenmesinde Bir Yaklaşım Araştırması, *Doktora Tezi*, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Durgun, Y.**, 2006. Geleneksel Malatya Evleri Üzerine Bir İnceleme, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eldem, S.H.**, 1954. Türk Evi Plan Tipleri, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul.
- Eldem, S. H.**, 1984. Türk Evi Osmanlı Dönemi, I. Cilt, Türkiye Anıt ve Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul.
- Erdim, M. M.**, 1979. Adıyaman'dan Bir Kerpiç Ev, *ODTÜ Mimarlık Dergisi*, **5 (1)**., 69-77.
- Eyüpgiller, K.K.**, 2017. Malatya-Darende Balaban ve Aşağılupınar Kitabı, İstanbul.
- Foster, N.**, 2001. Lord Foster of Themes Bank, *Architectural Design*, **71(4)**., 32.
- Gencer, İ.**, 2017. Kültürel Mirasın Korunmasında İklim Değişikliğinin Oluşturduğu Tehditler, *Mimar.İst*, **58**, 24-30.
- Gögebakan, Y.**, 2015. Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri, *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, **1(1)**., 41-55.

- Gül, T.**, 2011. Cam Elyaf ve Hava Sürükleyici Katkı Kullanılarak Geliştirilmiş Kerpiç, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülseren, C.**, 2001. Darende'nin Gizli Dili: Hazeynce, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, **2(2)**., 159-164.
- Gülseren, M. ve Cengiz, M.A.**, 1966. İlçemiz Darende, Ankara.
- Günay R.**, 1999. Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Gürler, Z.**, 1977. İklim Yapı Tasarım İlişkilerinde Güneş Faktörü ve Antalya İli Uygulama Yöntemleri, *Doktora Tezi*, İ.D.G.S.A Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Işık U.**, 2017. Muş Geleneksel Konut Mimarisinde Değişim, *Yüksek Lisans Tezi*, Yakın Doğu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Kafesçioğlu, R., Gürdal, E., Toydemir, N. ve Özür, B.**, Yapı Malzemesi Olarak Kerpicin Alçı ile Stabilizasyonu, TÜBİTAK Araştırma Projesi Raporu, Ağustos 1980, İstanbul.
- Karakaş S.**, 2008. Elazığ Geleneksel konut Kültürü, *Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Karakuş, Ş.**, 2009. Tohma Vadisi Gürün-Darende Florası, *Yüksek Lisans Tezi*, İnönü Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Koç, Z.G. ve Akbulut, D.E.**, 2017. Ekolojik Tasarım Kapsamında Dünyada ve Türkiye'de Toprak Yapı Standart ve Yönetmeliklerinin Değerlendirilmesi, *Megaron Dergisi*, **12(4)**., 647-657.
- Kurucu, M. ve Direk, Y.S.**, 2009. Van ve Harran Geleneksel Kerpiç Konutlarının Ekolojik Açından Kıyaslanması, *Uluslararası Ekolojik Mimarlık ve Planlama Sempozyumu*, Antalya, Türkiye, S.31-35.
- Lynch, K.**, 1961. The Image Of The City, M.I.T. Press, Cambridge.
- Madran, E.**, 2009. Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına ve Onarımına İlişkin Temel Bilgiler, Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları, Antalya.
- Mazumdar, S. ve Mazumdar, S.**, 1994. Societal Values and Architecture: A Socio-Physical Model of Interrelationships, Journal of Architecture and Planning Research, Locke Serence Publishing Company, Inc. Chicago, USA.
- Miroğlu, İ.**, 1990. Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

- Oğuz, G.P. ve Aksulu, I.B.**, 2016. Geleneksel Bitlis Evleri: Korunma Sorunları ve Öneriler, *Megaron Dergisi*, **11(1)**., 63-77.
- Öz, M.A.**, 2001. İslam Öncesinden Günümüze Darendede Tarihinden Kesitler, Somuncu Baba Basın, Ankara.
- Öztürk, Ş. ve Coşkun, M.**, 2014. Geleneksel Harput & Elazığ Evleri, Kültür Yayınları, Elazığ.
- Özyılmaz H.**, 2009. Malatya Geleneksel ve Güncel Konutları'nda Kullanıcı Gereksinimleri ve Tasarıma Yansıması, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, **8 (29)**., 168-183.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K. And Kaminoff, R.**, 1983. Place-Identity: Physical World Socialization of The Self, *Journal of Environmental Psychology*, **3**, 57-83.
- Quagliarini, E. vd.**, 2009. Mechanical Properties of Adobe Walls in A Roman Republican Domus at Suasa, *Journal of Cultural Heritage*, **11**, 130-137.
- Ramsay, W. M.**, 1961. Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Rapoport, A.**, 1969. House Form and Culture, Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall.
- Rapoport, A.**, 1977. Human Aspects of Urban Form Towards A Manenvironment Approach to Urban Form and Design, Pergomon Book Co., Oxford.
- Rapoport, A.**, 1983. Development, Culture Change and Supportive Design, Habitat International, Pergamon Pres. Oxford.
- Ringdon, B., Kim J. J.** 1998. Sustainable Architecture Module: Introduction To Sustainable Design, National Pollution Prevention Center for Higher Education, Michigan.
- Rutherford, J.**, 1998. Kimlik: Topluluk / Kültür /Farklılık, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Saraçoğlu, H.**, 1956. Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdüler Doğu Anadolu, Maarif matbaası, İstanbul.
- Şenel A.**, 2010. Sürdürülebilir Bina Yapım İlkelerinin ve Yeni Yaklaşımların İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tapkı, S.**, 2016. Turizm Yapıları Örneğinde Yeniden İşlevlendirilen Yapılarda Kimlik Kavramının Sorgulanması, *Yüksek Lisans Tezi*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Taşkın, O.**, 2002. XIX. yüzyılda Darende Kazası'nın Fizikî, İdârî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı, *Yüksek Lisans Tezi*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Türkbağ, A.U.**, 2003. Kimlik, Hukuk ve Adalet Sorunu, *Doğu Batı Dergisi*, **23**, 213-220.
- Yasa İ.**, 1970. Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Temel Sorunları, TODAİE, Ankara.
- ICOMOS**, 2003 Mimari Mirasın Analizi, Korunması ve Strüktürel Restorasyonu İçin İlkeler, ICOMOS 14. Genel Kurulu, Victoria Şelaleleri.

İnternet Kaynakları

- URL-1**, [http://www.diyarbakirmuzesi.gov.tr/kazilar.aspx?hid=6#prettyphoto\[pp_54e5ff3fc30571/8/](http://www.diyarbakirmuzesi.gov.tr/kazilar.aspx?hid=6#prettyphoto[pp_54e5ff3fc30571/8/) , Diyarbakır Müze Müdürlüğü, “Çayönü Höyüğü Kazısı”, 2015. (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2019).
- URL-2**, <https://www.atlasdergisi.com/dergide-bu-ay/catalhoyuk-tarihe-tutulan-isisik.html>, Atlas Dergisi, “Çatalhöyük; Tarihe Tutulan Işık”, Ekim 2015, (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2019).
- URL-3**, http://www.mimarizm.com/haberler/gundem/besiktas-kultur-merkezi-ne-yesil-mimar-eli-degdi_128880, Mimarizm Mimarlık Ve Tasarım Platformu, “Beşiktaş Kültür Merkezine Yeşil Mimar Eli Değdi”, 03 Ocak 2018, (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2019).
- URL-4**, <https://www.nkfu.com/toprak-yapilar/> nkfu.com, toprak yapılar. (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2019).
- URL-5**, <https://www.haritatr.com/harita/Darende/39101>, Darende Haritası Malatya (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2019).
- URL-6**, <http://www.malatya.gov.tr/darende>, Darende, (Erişim Tarihi: 03 Temmuz 2019).
- URL-7**, <http://www.tuik.gov.tr> ,Türk İstatistik Kurumu. (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2019).

EKLER

Ek 1. Geleneksel Aşağılupınar konutları plan tipolojisi

GELENEKSEL AŞAĞILUPINAR KONUTLARI PLAN TİPOLOJİSİ	
TİP 1: SOFASIZ PLAN TİPİ	 <p>Sevgi Deniz Evi</p> <p>Ali Paşa Şen Evi</p> <p>Kadir Erden Evi</p> <p>Mehmet Kaçak Evi</p> <p>Döndü Aktaş Evi</p> <p>Rüstem Parlak Evi</p>
TİP 2: DIŞ SOFALI PLAN TİPİ	 <p>Fatma Gümüşay Evi</p> <p>227 Ada 8 Parsel Evi</p> <p>İdris Canpolat Evi</p> <p>Osman Geçer Evi</p> <p>Hasan Çelik Evi</p> <p>Memiş Çakmak Evi</p>
TİP 3: İÇ SOFALI PLAN TİPİ	 <p>Ömer Ali Kul Evi</p> <p>Musa Çelik Evi</p> <p>Hamo Tezel Evi</p> <p>Haşım Pektazel Evi</p> <p>Dönüş Çelik Evi</p> <p>Kenan Bak Evi</p>

Ek 2. Yerleşim ve işlev analizi

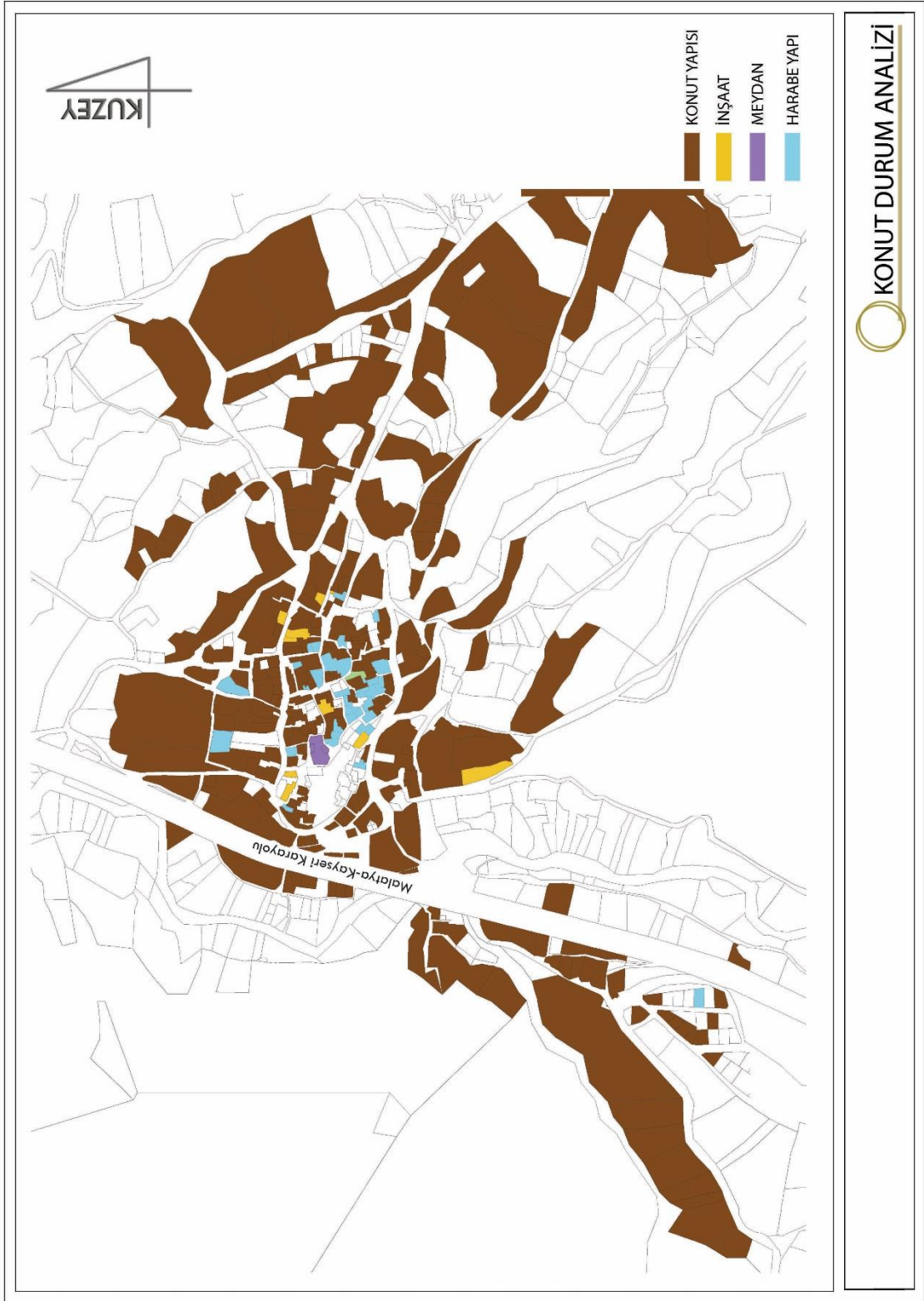
Ek 3. Doluluk ve boşluk analizi

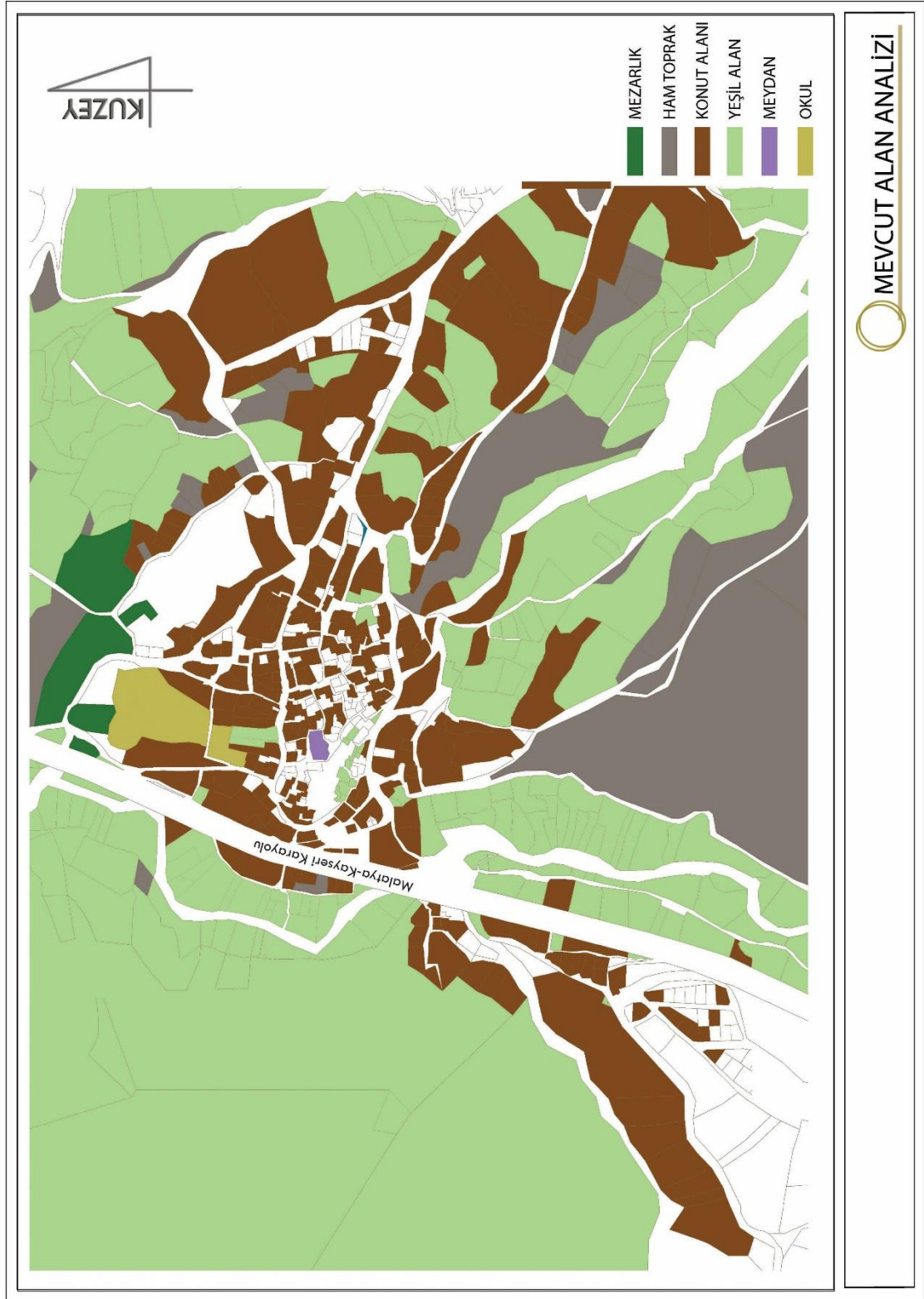
Ek 4. Kat adeti analizi

Ek 5. Konut durum analizi

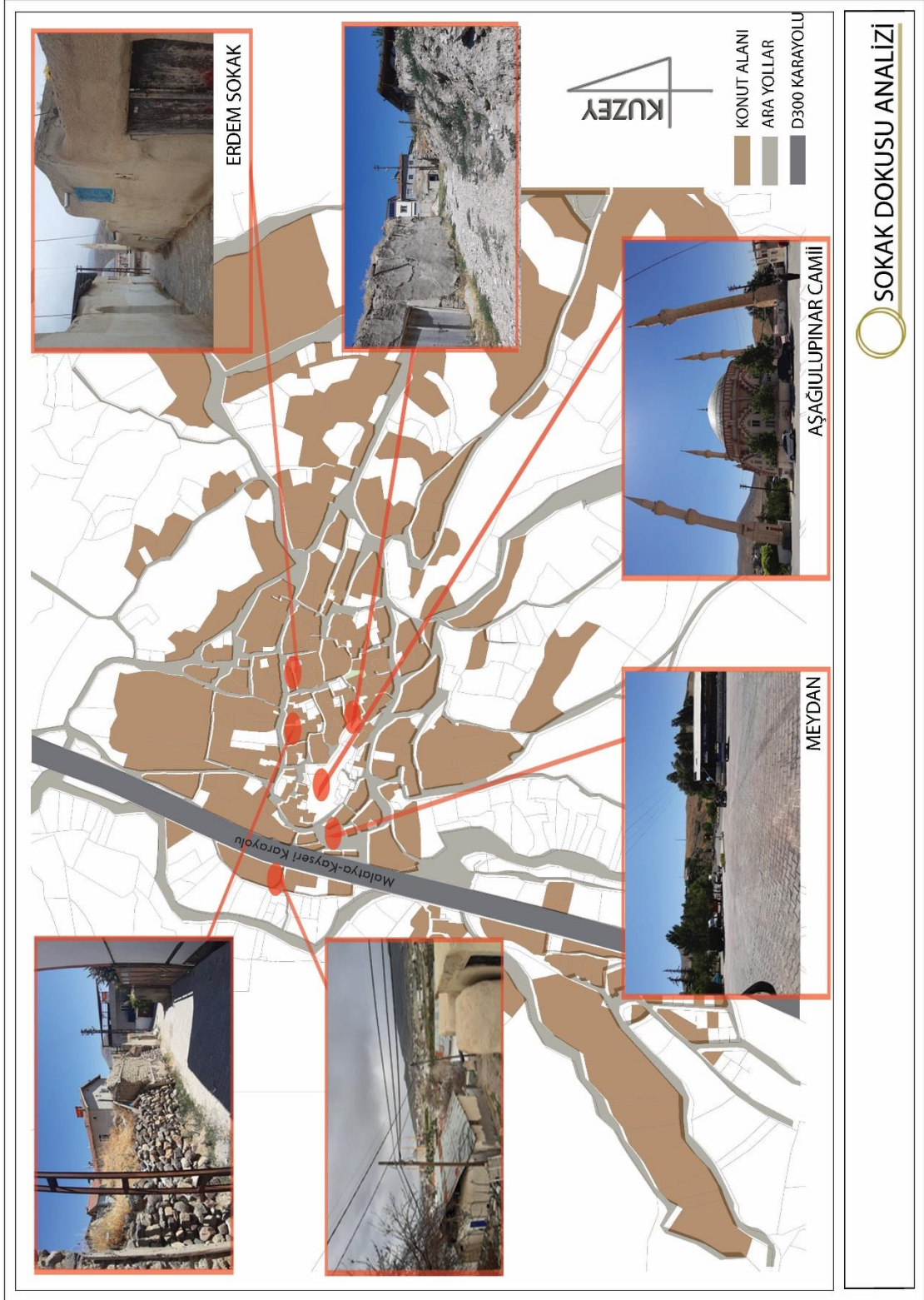

Ek 6. Mevcut alan analizi

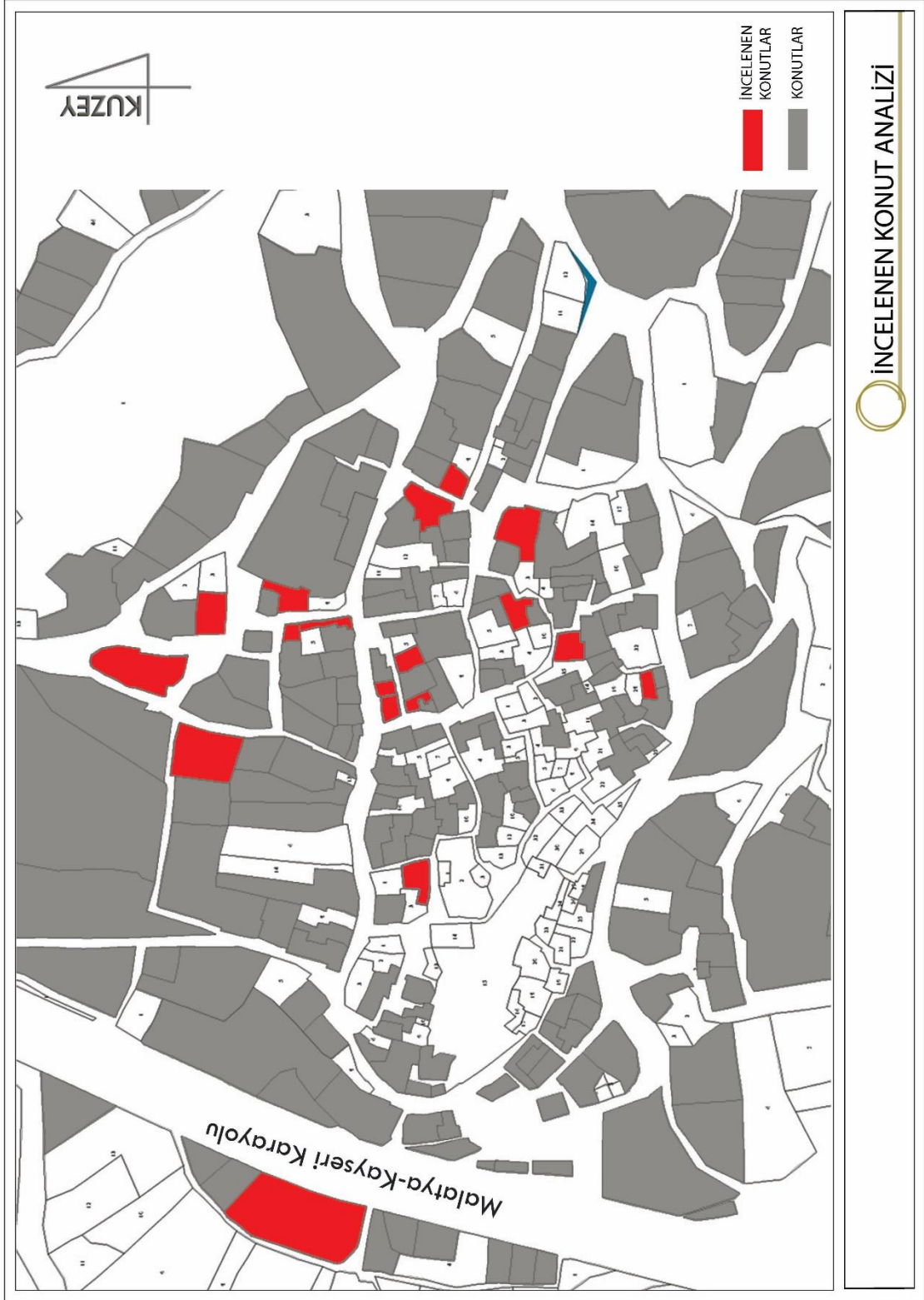

Ek 7. Sokak dokusu analizi

Ek 8. İncelenen konut analizi

Ek 9. Darende özel dili “Hazeynce” sözlüğü (Gülseren, 2001).

- A -

abır: Yemek.
abırcı: Yiyici, yemeye düşkün olan.
abır eklet-: Yemek yemek.
abırsız: Aç
abır cubur: Yemek iyi değil.
açar: Anahtar.
amüklü: Bitli.
arif ol-: Dikkatli bakmak, ilgilenmek, farkına varmak.
asel: Bal.
aşkana: Yemek pişen yer.
aşır-: Çalmak.
ayn: Göz.
ayn cort: Göz (ü). kör.
avam hazeyn: Halktan biri.
azına ökün-: Karşısındakinin taklidini yapmak.
- B -
bab: Kapı.
bahor: Öküz.
bange ~ benge: Büyük abdest.
becer-: Büyük abdest yapmak.
bello: Zabıta, zaptiye, polis.
bettik ~ bittik: Kavun.
beyit: Ev.
bider: Tohum.
bodın: Ecnebi.
borancık: Çocuk.
- C -
cağaş ~ caaş: Eşek. “caaş damına giş ol.”
car: Şeker.
cırcır: Fermuar.
cırtla-: Kilitlemek.
Cıvıt-: Caymak, dönmek.
cibelik: Şımarık.
cinik: Kız.
cof: Göz. “Coflar arif olmuyo,cortalmış.”
coğ ~ co: Göz.
coğlan ~ colan: 1- Dilencilik etmek, 2- Gurbetçilik.
corcor: Çorba.
cort: Bozuk, kötü. “Hazeyn bu cort imis.”
cortlaşma: Bozuntuya verme, açık verme.
cubur: Kötü.
cubur hazeyn: Kötü adam.

- Ç -

çan: Kaç.
çan talır?: Kaç para?
çandır: Karışık, melez.
çangal: Güreşte bir ayak oyunu, çelme takmak.
çekirdek: Mermi.
çini: Porselen.
çec: Buğday yığını.
çiyne ~ çignem: Bir parça, bir lokma.

- D -

darb: Yol.
dazgir: Hırsız.
den: Diş.
dest: el.
dımış-: Uyumak.
dığrak ~ dıvrak: 1- Ölçülü, sistemli, 2- Yaşlı olduğu halde dinç olan, yakışıklı.
dinidi: Söndü.
dipiz: Cezaevi, hapis.
diple-: Kilitlemek.
dirgen: Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aleti.
dobur: Çok iyi.
dobur tille: Güzel kadın.
dohan: Sigara, tütün.
dohan şutla-: Sigara içmek.

- E -

ehrak: Ates, çakmak.
eklet-: Yemek yemek.
emci: ilaç yapan.
es-: Gelmek.
estir-: 1- Kaldırmak, götürmek, 2- almak.

- F -

faraş ~ fıraş: Yatak.
fehmi: ağız.
fem: Dudak.
fırfırı: 1- Döneklik, 2- Çocuk oyuncağı.
firoş: 1- Elbise, 2- Yatak.
fiş: Balık.
fürühle-: Satmak.

- G -

gaçron: Saman.
galil: Az.
galiz: Pis.
gam: Çingene.
gamga: Yonga.

gahır-: Geriye bükme.
ganne: Lamba camı.
garım: Küçük su kanalı, derin ark, harıh.
gariye ~ kariye: Köy. “Hangi gariyedesin?”
gaytar-: işten kaçmak.
gelez: Alevi.
gendime: Yarma.
gensiz: Dinsiz.
gıgır: Rum.
gıtmır: Köpek.
gılik: Halka ekmek.
gilor: Kumar.
giş: 1- Kaçıs, 2- Kayıp.
giş et-: Kaçmak, götürmek.
gişol-: Kayıp olmak, kimseye görünmemek, uzaklaşmak. “Hazeyinler giş olacak kademlerini düzelt.”
gişkin: Kaçak.
gişkinci: Kaçakçı, hırsız.
göğün- ~ göyür-: Kızarmak, yanar gibi olmak.
göyüş: Kertengele.
gufil: Aptal, delice.
gulle: Polis.
- H -
hacer: Diş.
hakıp: Cep, heybe.
hapek: Pencere, dama açılan kapı.
hareketle-: Yatmak. “ben hareket liyecem.”
hasbi: At.
hat: Para, ücret, geçerli para birimi. “Hazeyin üç hat veriyö.”
hatap: Değnek, sopa. “Caaş moydan gelene kadar hatabı yersin.”
hatapla-: Döğmek. “Hazeyin bunu hataplayım mı?”
hatıl: Kalın mertek.
hayat: Evin önündeki açık alan.
hazeyn: 1- Erkek (adam)., yetişkin kimse, 2- Ula, 3-Darendeli olan (kimse).
hızmik: Buğday posası.
hindik: 1- Küçük, az, ufak, 2- Ucuz, düşük.
hinte: Buğday.
hotla-: Okumak.
hörün: Çubuk.

hubus: Ekmek, yemek. “Hazeyin hubusu estir.”
- I -
ırıh: Büyük abdest.
ırza: Kapı çengeli.
ışkın < eşkin: 1- Kenger dikeninin tazesı, 2- Filiz, sürgün.
- İ -
incaz: Tozlu erik cinsinin kurutulmuşu.
inzala-: Ağlamak.
- K -
kadem: Ayak, ayakkabı.
kasurun: Saman.
kebir: Büyük.
kebir hazeyn: 1- Ağırbaşlı, yaşlı baslı kimse, 2- Baba, kayınbaba.
kelepir: Ucuz.
kep-: Ölmek.
kepit-: Öldürmek. “Hazeyin ben bunu kepidiyim mi?”
kepkın: Ölmüs.
kesne: Kötü.
kesper: Topal.
kılab: Köpek. “Kılab hazeyin”
kışifle-: Gözetlemek, takip etmek.
kitir: 1- Çok, bol, 2- Pahalı. “Şekerleri kitir at, çayı estir.”
kullep: kapı menteşesi.
külbe: Besleme.
kütüp: Kitap.
- L -
labek: Tava.
lehem: Et. “hazeyinin abırında lehem yes değál.”
leğır: Doktor.
leğümle-: Uyumak.
lotak: Oda.
lök ~ lüğük: Delikanlı, erişkin erkek çocuk, oğlan.
- M -
mahsere: Dutun ezilip,suyunun süzöldüğü taş, tek parça oluklu taş.
mampur: Hırsız.
mampurla-: Çalmak.
maşara: Ekili bostan yeri.
menge: Silah, tabanca “Hazeyin mengenin çekirdegini estir.”
merik: Hoca, yaşlı.
mısmıl: iyi, güzel.

mihman: Misafir.
milah ~ milih: Düzgün, yakışıklı, güzel.
“Hazeyin bu cort, bende milih var.”
mim: Müslüman.
moy: 1- Su, 2- Kalitesiz, kötü esans.
moylan-: Yıkanmak.
moyhane: 1- Hamam, 2- Abdesthâne.
- N -
narele-: Söylemek, haber vermek.
- Ö -
öz: Ben.
özüme: Bana.
- P -
parsumla-: Dilenmek.
pelez: Küçük altın.
pulla: Polis.
pullo: bkz. pulla.
- R -
rafata: Tandıra ekmek vurulan bez.
reketle-: 1- Oturmak, 2-Namaza durmak.
ruh ruh: Geri gel.
rumra: Üzüm posası.
- S -
salat sıh-: Namaz kılmak.
saltat < Rus. soldat: Jandarma, polis.
kebir saltat: Komutan.
sedef: Düğme.
sekmen: 1- Sedir, 2- Evlerin önüne yazın oturmak için tas ve çamurdan yapılan yarım metre yüksekliğinde set.
semin: 1- Yağ, yiyecek, 2-Koku yağı, esans. “Seminin milihini estir.”
sıkkın: bıçak.
sındı: Makas.
sim: Gümüş.
sini daşlı: (ilenç). Mezarı daşlı.
sipi: Bit.
süllüm: Merdiven.
süzek: Süzgeç.
- Ş -
şarsar: Bir iki metre yüksekten düşen su, mastafadan akan su.
şelek: Sırtta taşınan yük.
şot: Tandırın ilk ekmeği.
şurt: Tandırın iç duvarı.
şuple-: içmek (sigara, tütün, içki, çay).
“Çayı estir şüblüyek.”
- T -
taka: Küçük pencere.

talır: Para.
taman: Haniya.
teğginci: Kaçakçı, dolandırıcı.
temir: Bıyık.
testo: Bekçi.
tıgı: 1- Üfürükçü, 2- Uyanık, 3- Pazarlamacı.
tıgla-: Dolandırmak.
tırsı- ~ tırşı-: Korkmak.
tille: Kadın, gelin. “Tille estiriyo.”
tipiz: Pekmez.
tomo: Motorlu taşıt.
tosbağa: Kaplumbağa.
- U -
uçur-: Kılmak. “Selatımızı uçurah.”
uğrun: Gizli.
- Ü -
üğüt-: Yemek.
- V -
vakıf: At arabası.
velahu: Aman dikkatli ol, pot kırma.
- Y -
yabana git-: 1- Geçim için uzağa, başka yere gitmek, 2- Boşa gitmek.
yes: var.
yorah: Yamalık.
- Z -
zahm: Arka.
zengili: Hemşehri (Darendeli olan).
zer: altın.
zıbar-: 1- Ölmek, 2- Uyuya kalmak.
zığlandır-: Vermek.
zığlı: Zengin.
zifir: 1- Kokulu kir, is, yağ lekesi, 2- Yemekteki yağ.

Gülseren, 2001 kaynağının dışında kullanıcılardan elde edilen kelimeler:

Arttırma: gaz lambası, mum koyma yeri
Cağa: Banyo
Cerek: döşeme tahtası
Dayah: Ahşap dikme
Örtme: Odunluk
Örtmelik-hovulu: Avlu
Terek: Gömme dolap
Yan dayah - hezen: Ahşap giriş
Zahralık-zahirelik: Mutfak deposu

Ek 10. Aşağıulupınar Mahallesinde incelenen konutların mimari özellikleri

İNCELENEN KONUTLAR	ALİ PAŞA ŞEN	BELEDİYEYE AİT KONUT	DÖNDÜ AKTAŞ	DÖNÜŞ ÇELİK	FATMA GÜMÜŞAY	HAMO TEZEL	HASAN ÇELİK	HAŞİM PEKTAZEL	IDRİS CANPOLAT	KADIR ERDEN	KENAN BAK	MEHMET KAÇAK	MEMİŞ ÇAKMAK	MUSA ÇELİK	OSMAN GEÇER	ÖMER ALI KUL	RÜSTEM PARLAK	SEVGİ DENİZ
PARSEL-ADA NO	220-4	227-8	219-1	172-1	228-2	177-29	203-1	177-15	221-2	220-2	131-1	219-2	173-2	204-4	218-4	218-7	149-4	223-9
KONUT FOTOĞRAFI																		
ZEMİN KAT PLANI																		
BİRİNCİ KAT PLANI																		
KESİT																		
GÖRÜNÜŞ																		
PLAN TİPOLOJİSİ	Sofasız	Dış Sofalı	Sofasız	İç Sofalı	Dış Sofalı	İç Sofalı	İç-Dış Sofalı	İç Sofalı	Dış Sofalı	Sofasız	İç Sofalı	Sofasız	Dış Sofalı	İç Sofalı	Dış Sofalı	İç Sofalı	Sofasız	Sofasız
DETAY																		

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Ayşe TOTU KESKİN

Doğum Yeri ve Tarihi : Malatya, 1989

E-posta : totu.ayse@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

Lisans : 2016, Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Workshop : 2014, Rhino, grasshopper, “Pull Push Sit” & 3d Printer, Kocaeli Üniversitesi & Gebze Teknik Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye.

İŞ DURUMU:

1000A Yapı Mimarlık, 2016, Mimar

Park44 Yapı Denetim & +3Design Mimarlık, 2017, Mimar